

Dialog på bakrommet vs. krasse enkeltuttalelser

En politisk diskursanalyse av dialogstrategien i norsk utenrikspolitikk

Louise Hamran Myklebust

MASTEROPPGAVE



Institutt for sammenliknende politikk

Universitetet i Bergen

Våren 2020

Innhold

Sammendrag	4
Innledning	5
Kritisk- og politisk diskursanalyse: teori og metode.....	8
Kritisk diskursanalyse	8
Diskurs	10
Ideologi og makt.....	11
Kritikk av CDA	12
Politisk diskursanalyse	13
Deliberasjon	15
Politikk	16
Argumentasjonsteori	17
Praktiske vurderinger vs. teoretiske vurderinger.....	17
Former for argumentasjon.....	17
Evaluering av argumentasjon	20
Faircloughs rammeverk for analyse av praktisk argumentasjon.....	22
Fra praktisk argumentasjon til deliberasjon	27
Evaluering av praktisk argumentasjon	29
Systematisk kritikk gjennom kritiske spørsmål	29
CDA og argumentasjonsanalyse	31
Normativ kritikk.....	32
Forklarende kritikk.....	33
Intern- og ekstern normativitet.....	34
Øvrig teori.....	36
Interesser og verdier	36
Realpolitikk vs. engasjementspolitikk.....	36

Konsensus eller skinnenighet?	38
Dialog	39
Diplomati og dialog.....	39
Analyse	42
Analysemateriale	42
Oppbygging av analyse	42
Gjennomgang av data og rekonstruksjon av argumentasjon.....	43
«Dette krever vi av en ny utenriksminister»	43
Debatt på Dagsnytt 18	51
«Regjeringen prioriterer menneskerettigheter».....	61
«Utenriksdepartementet velger taushet»	64
«Norge fremmer menneskerettigheter».....	70
Evaluering av partenes argumentasjon.....	75
Diskusjon av funn opp mot teori	84
Ideologisk diskurs	84
Språklige virkemiddel	86
Tentative tegn på rasjonalisering.....	87
Dialogdiskurs og demokratisk styring.....	88
Konklusjon.....	90
Litteratur.....	94
Vedlegg 1: Dette krever vi av en ny utenriksminister.....	98
Vedlegg 2: Debatt på Dagsnytt 18.....	101
Vedlegg 3: Regjeringen prioriterer menneskerettigheter	107
Vedlegg 4: Utenriksdepartementet velger taushet	109
Vedlegg 5: Norge fremmer menneskerettigheter	111

Sammendrag

Tema for denne oppgaven er argumentasjonen knyttet til dialogstrategien i norsk utenrikspolitikk. Formålet er å skape et grunnlag for diskusjon om strategien i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt. Jeg har forsøkt å besvare følgende spørsmål:

Hvordan begrunner og forsvarer UD sin dialogstrategi, og hva forteller dette om regjeringens utenrikspolitiske prioriteringer?

I forsøk på å besvare disse spørsmålene har jeg gjennomført en kritisk diskursanalyse av argumentasjon relatert til UD's dialogstrategi. Jeg har tatt utgangspunkt i Norman Faircloughs teoretiske og metodiske tilnærming til kritisk diskursanalyse. Mer spesifikt har jeg benyttet meg av Isabela og Norman Faircloughs versjon av politisk diskursanalyse. I tillegg har jeg benyttet meg av teori som omhandler interesser og verdier, demokratisk styring og dialog. Analysen tar utgangspunkt i en debatt mellom statssekretær i UD, Marit Berger Røsland og generalsekretær i Amnesty International Norge, John Peder Egenæs. Debatten omfatter fire kronikker publisert i Dagbladets nettavis i perioden 27. september 2017–5. oktober 2017, samt én radio-/tv-debatt på NRKs Dagsnytt 18 fra samme periode.

Analysen har avdekket en rekke diskursive elementer jeg mener bidrar til å støtte opp under dagens utenrikspolitiske praksis. Disse elementene, inkludert dialogbegrepets positive konnotasjoner, kombinert med oppfatningen om at regjeringens handlingskapasitet er særlig viktig i utenrikspolitikken, har gjort at myndighetenes verdier og interesser oppnår aksept hos norske velgere - hvis interesser de ikke nødvendigvis korresponderer med. En effekt av dialogdiskursen er at den muliggjør en utenrikspolitikk som går på bekostning av andres grunnleggende rettigheter, og dette foregår uten at norske velgere er klar over det, eller får mulighet til å påvirke politikken i noen særlig grad. Det har først og fremst konsekvenser for mennesker i andre land som kjemper for sine rettigheter, men det har også en viss effekt på kvaliteten i det norske demokratiet.

I tråd med tanken om at kritisk diskursanalyse bør foreslå løsninger på uheldige samfunnsforhold er jeg av den oppfatning at *økt bevissthet rundt dialogens natur* og *økt fokus på utenrikspolitikk i forbindelse med Stortingsvalg* vil bidra til politisk ansvarliggjøring. Videre mener jeg det vil bidra til å legitimere den politiske beslutningen rent prosedyrisk, øke sannsynligheten for en bedre, mer rimelig beslutning, og sist, men ikke minst, sikre viktige demokratiske prinsipper.

Innledning

Da det i 2017 ble kjent at Børge Brende skulle gå av som utenriksminister til fordel for jobben som president i World Economic Forum, skrev Amnesty International Norges generalsekretær, John Peder Egenæs, en kronikk i Dagbladet. Tittelen lød «Dette krever vi av en ny utenriksminister». Kronikken resulterte i en debatt mellom overnevnte og statssekretær i Utenriksdepartementet, Marit Berger Røsland. Debatten foregikk via en rekke kronikker i Dagbladet, i tillegg til en lengre diskusjon mellom de to på Dagsnytt 18, i perioden september-oktober 2017.

Utløsende for debatten var Egenæs' påstand om at kampen for menneskerettighetene har blitt nedprioritert under Brende, og at det har blitt «[...] svært tydelig hvordan Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettighetene». «Det stemmer ikke», hevder Røsland i sitt svar, og lister opp en rekke menneskerettighetsrelaterte tiltak regjeringen har foretatt seg i perioden med Brende som utenriksminister. «Det gjennomgående svaret fra UD er at norske myndigheter foretrekker dialog på bakrommet», kontrer Egenæs.

«Menneskerettighetsaktivister over hele kloden [...] ønsker at politiske ledere i andre land skal tørre å stå opp for ytringsfrihet og si det høyt og tydelig», sier han om det som er Amnestys håp for en ny utenriksminister. «Det kan ikke være slik at krasse enkeltuttalelser er den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty», svarer Røsland.

Som tidligere ansatt i Amnesty er det klart at jeg leser debatten mellom de to med en viss «bias». Jeg har, i likhet med Egenæs som tidligere var min øverste overordnede, kjent på frustrasjon over norske myndigheters handelsavtaler og investeringer i land som Saudi Arabia, Kina og Tyrkia, kombinert med en tilsynelatende tafatt respons på åpenbare og alvorlige menneskerettighetsbrudd i de samme landene. Samtidig er jeg enig med Røsland i at menneskerettighetsarbeid kan foregå med utgangspunkt i ulike strategier. Det er ikke nødvendigvis slik at «dialog på bakrommet» er et bevis på mindre engasjement for menneskerettighetene. I enkelte tilfeller er hemmelighold av slike samtaler en ren nødvendighet. Jeg betviler heller ikke at dialog kan være en ansvarlig og fruktbar strategi i en stadig mer kompleks verden.

Amnesty og Utenriksdepartementet har dessuten ulike roller. Amnesty er verdens største menneskerettighetsorganisasjon, og har naturlig nok menneskerettighetene som sin fremste prioritering. Utenriksdepartementet har et mye bredere fokus som omfatter økonomi, sikkerhet, energi, klima og multilateralt samarbeid - i tillegg til såkalt *engasjementspolitikk*

som omfatter arbeid for fred, demokrati og menneskerettigheter. Det er ikke vanskelig å forstå at håndteringen av alt dette kan by på utfordringer hva gjelder prioriteringer, eller at balansen mellom de ulike feltene er avgjørende når UD velger strategi.

Når det er sagt må strategi nødvendigvis baseres på hva som er målsettingen, på hvilke resultater man søker å oppnå. Selv om Røsland i sitt svar til Egenæs påpeker at UD benytter seg av ulike strategier i møte med menneskerettighetsutfordringer, er det mye som tyder på at dialog er en foretrukket strategi. Dersom fremme av menneskerettighetene er målsettingen bak dialogen er det på sin plass å spørre etter konkrete resultater. Når resultatene uteblir er det kanskje et tegn på at man bør revurdere strategi. Alternativt kan det hende at dialogen har andre hensikter som gjør at den er å foretrekke. Kanskje har den andre målsettinger, som trumfer menneskerettighets spørsmål? Det er også på sin plass å stille spørsmål ved hva som gjør at regjeringen foretrekker dialog i enkelte tilfeller, mens de velger alternative, mer utadrettede strategier i andre tilfeller. Kan det for eksempel være at dialog er å foretrekke i tilfeller hvor norske økonomiske interesser står på spill? I så fall, hvor høyt prioritert er menneskerettighetene i en slik setting?

Til tross for mange ubesvarte spørsmål kan det se ut til at UD's dialogstrategi får relativt lite motbør. Dersom vi ser bort i fra Amnestys kritikk, er det sjelden det stilles spørsmål ved dialog som strategi. Selve begrepet *dialog* har positive konnotasjoner. Det gir assosiasjoner til det å lytte, å forstå, å bygge broer og til å finne løsninger. Strategien samsvarer dessuten med den utbredte forestillingen om Norge som «fredsnasjon» og «humanitær stormakt».

Forestillingen understøttes av Norges gjentatte engasjement som fredsmekler i konflikter i ulike deler av verden, og av en bred politisk enighet om at en relativt stor andel (1%) av landets bruttonasjonalinntekt skal være øremerket bistand. Alternativet, i form av det Røsland refererer til som «krasse enkeltuttalelser», synes mindre fornuftig. For det første vil det være direkte ødeleggende for forestillingen om Norge som fredsnasjon. Verre er at det kan føre landet inn i økonomiske og sikkerhetsmessige kriser. Sist, men ikke minst, er det lite man kan gjøre på menneskerettighetsfronten fra et land i isolasjon. Dialog som strategi er, med andre ord, lett å godta og vanskelig å bestride - til tross for at vi vet lite om dialogen i seg selv: om hva som blir sagt, hvilke prioriteringer som faktisk prioriteres, og hva som er utfallet av de mange dialogene.

Jeg har ingen ambisjoner om å besvare alle ubesvarte spørsmål knyttet til utenrikspolitisk dialog i denne oppgaven. Det at både innhold og utfall av dialogene det er snakk om stort sett

er hemmeligstemplet gjør det også til en nærmest umulig oppgave. Isteden ønsker jeg å se nærmere på *argumentasjonen* knyttet til dialogstrategien i norsk utenrikspolitikk. Med utgangspunkt i diskusjonen mellom Amnesty og UD vil jeg forsøke å kartlegge partenes argumentasjon knyttet til dialog som strategi. Gjennom analysen vil jeg forsøke å besvare følgende spørsmål:

Hvordan begrunner og forsvarer UD sin dialogstrategi, og hva forteller dette om regjeringens utenrikspolitiske prioriteringer?

Målet med denne oppgaven er altså ikke å gi en uttømmende analyse av faktisk dialog i norsk utenrikspolitikk. En mer utfyllende undersøkelse av dialog i norsk utenrikspolitikk vil kreve et langt større kildeomfang og andre metoder enn det denne oppgaven baserer seg på. Når det er sagt mener jeg at debatten mellom Egenæs og Røsland høsten 2017 er et godt utgangspunkt for å se nærmere på hvordan dialog begrunnes og forsvares som primærstrategi i norsk utenrikspolitikk. Egenæs' kritikk tvinger Røsland til å forsvare strategien. Dette gjør hun både ved å argumentere *for* strategien, og ved å argumentere *imot* Egenæs' forslag til alternativ strategi. Argumentasjonen er på ingen måte unik for Røsland. I analysedelen vil jeg vise hvordan argumentasjonen hun benytter seg av samsvarer med uttalelser fra andre sentrale regjeringsmedlemmer. Dette tyder på at argumentasjonen har en gyldighet som går utover denne ene debatten. Vi kan si at debatten mellom Egenæs og Røsland fungerer som et slags mikrokosmos over argumentasjon knyttet til UD's dialogstrategi: den samler og spisser argumentasjonen, noe som gir et oversiktsbilde over hvordan regjeringen fremstiller og forsvarer dialog som utenrikspolitisk strategi. I denne oppgaven vil jeg altså se nærmere på hva dette oversiktsbildet kan fortelle oss om regjeringens utenrikspolitiske prioriteringer, med mål om å skape et grunnlag for videre diskusjon om UD's valg av dialog som strategi i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt.

Kritisk- og politisk diskursanalyse: teori og metode

I mitt forsøk på å besvare problemstillingen vil jeg gjennomføre en kritisk diskursanalyse av debatten mellom Egenæs og Røsland. Jeg vil ta utgangspunkt i Norman Faircloughs teoretiske og metodiske tilnærming til kritisk diskursanalyse. Mer spesifikt vil jeg benytte meg av Isabela og Norman Faircloughs versjon av politisk diskursanalyse, slik de beskriver metoden i *Political Discourse Analysis* (2012).

Diskursanalyse forener teori og metode fordi den både viser til konkrete teknikker for kvalitativ analyse av tekst, i tillegg til at den bygger på teoretiske antagelser om språkets betydning (Bratberg, 2017, s. 39). Valget av kritisk diskursanalyse som metode har dermed konsekvenser for mye av teorien som ligger til grunn for analysen i denne oppgaven. På bakgrunn av dette vil jeg i følgende kapittel presentere teori relatert til kritisk- og politisk diskursanalyse, inkludert enkelte argumentasjonsteoretiske konsepter som er av betydning for politisk diskursanalyse som metode. Videre vil jeg presentere Fairclough og Faircloughs metodiske tilnærming til politisk diskursanalyse. Det omfatter deres forslag til rammeverk for analyse av praktisk argumentasjon, samt evaluering av praktisk argumentasjon. Til slutt vil jeg se nærmere på hvordan det interdisiplinære samarbeidet mellom kritisk diskursanalyse og argumentasjonsanalyse kan bidra til den type kritisk samfunnsforskning jeg forsøker å bidra med gjennom denne oppgaven.

Kritisk diskursanalyse

Kritisk diskursanalyse kan referere til kritiske studier av diskurser generelt, eller det kan referere til en samfunnsvitenskapelig metode, Critical Discourse Analysis (CDA), spesielt. Kritisk diskursanalyse som metode søker å avdekke hvordan språk fungerer ideologisk og bidrar til å opprettholde maktforhold i samfunnet. Metoden kombinerer analyseverktøy hentet fra lingvistikken med teoretiske perspektiver hentet fra samfunnsvitenskapene. Den lingvistiske komponenten skiller CDA fra andre, mer abstrakte former for diskursanalyse. Alle former for diskursanalyse er opptatt av språk, men ikke nødvendigvis helt ned på setningsnivå. Hva som vektlegges mest, det lingvistiske eller det samfunnsmessige, varierer likevel mye hos de som jobber med metoden. Noen prioriterer detaljrike analyser av tekster, mens andre er mer opptatt av teksten som resultat av, og dens betydning for makropolitisk forhold (Skrede, 2017, s. 11-12). Sentral i utviklingen av CDA er Norman Fairclough. Med bakgrunn i lingvistikken og med stor politisk interesse, argumenterer han for en balansert tilnærming til metoden. Det er ikke, eller bør ikke være, et enten/eller, argumenterer han: På

den ene siden må enhver tekstanalyse som søker å være relevant i samfunnsvitenskapelig sammenheng ta høyde for teoretiske spørsmål knyttet til diskurs. På den andre siden er kunnskap om samfunnsmessige effekter av diskurs bare oppnåelig ved å se nærmere på hva som skjer når mennesker snakker eller skriver (2003, s. 3).

Fairclough arbeider innenfor en konstruktivistisk tradisjon, men uten å akseptere at virkeligheten kan reduseres til diskurs, eller at «alt er relativt» (Chouliaraki & Fairclough, referert i Skrede, 2017, s. 79). Virkeligheten kan ikke reduseres til vår kunnskap om virkeligheten som er betinget, skiftende og delvis. Det samme gjelder for tekster: vi må ikke anta at vår kunnskap om teksten tilsvare sannheten om teksten. Det finnes ikke noe slikt som en komplett og endelig tekstanalyse. Det betyr ikke at all tekstanalyse er bortkastet, understreker Fairclough. Samfunnsvitenskapelig kunnskap om tekster er både mulig, reell og i kontinuerlig utvikling, samtidig som den forblir ufullstendig (2003, s. 14).

Fairclough legger vekt på at kritisk diskursanalyse ikke bare er en deskriptiv øvelse, det er også et normativt prosjekt: CDA identifiserer og kritiserer uheldige samfunnsforhold i sitt diskursive element, og skisserer mulige veier for å bøte på problemet (referert i Skrede, 2017, s. 23). I dette prosjektet ligger en verdivurdering av sosiale forhold. For eksempel legger man til grunn at det er bedre å være «fri» enn å være undertrykt. En slik verdivurdering står i direkte kontrast til enkelte versjoner av sosialkonstruktivismen som vil hevde at ingenting er mer sant enn noe annet (Burr, referert i Skrede, 2017, s. 78). Kritisk diskursanalyse ser seg selv ikke som en avkoplet, uengasjert og objektiv øvelse, men som kritisk engasjert i ulike samfunnsspørsmål (Fairclough & Wodak, referert i Skrede, 2017, s. 83). En slik vitenskapelig tilnærming genererer naturlig nok et spørsmål om objektivitet: Kan vitenskapen tillate seg å være sosialt og politisk engasjert? Fairclough ser ikke dette som et problem: Det finnes ikke noe slikt som en objektiv analyse av tekst, argumenterer han. For det første vil tekstanalyse alltid være selektiv, vi velger å stille spesifikke spørsmål og utelukker andre. For det andre ligger det alltid motiver bak de spørsmålene vi stiller (2003, s. 14). Målet med kritisk samfunnsforskning (inkludert CDA) er å øke forståelsen av hvordan samfunn produserer både fordelaktige og ufordelaktige resultater, samt foreslå hvordan en kan forbedre samfunnsutviklingen (Fairclough, 2003, s. 202-203). Tilsvarende finnes det andre former for samfunnsforskning som er motivert av målsettinger knyttet til effektivisering av deler av samfunnet, uten at de vurderer moralske eller politiske spørsmål. Ingen av disse tilnærmingene er «objektive» i ren forstand. De tar begge utgangspunkt i bestemte interesser

og perspektiver, men det vil ikke dermed si at de er ute av stand til å frembringe både viktig og god samfunnsvitenskap (Fairclough, 2003, s. 15).

Faircloughs tanker om vitenskapelighet og objektivitet har vært avgjørende for mitt valg av metode, så vel som analysemateriale i denne oppgaven. Som tidligere ansatt i Amnesty, med Egenæs som øverste leder, var jeg i utgangspunktet usikker på om jeg burde gi meg i kast med en analyse av en debatt hvor nettopp Egenæs er sentral. En ansettelse i Amnesty vitner jo også i seg selv om et visst politisk engasjement og visse verdivurderinger. Ville det ikke bli oppfattet som for nært, lite objektivt og dermed «uvitenskapelig» å skulle gjennomføre en analyse hvor en av aktørene var min overordnede på det tidspunktet hvor debatten fant sted? Faircloughs tilnærming til disse spørsmålene fungerte som en bekreftelse på at det likevel kunne la seg gjøre, nettopp fordi ingen tekstanalyse er objektiv. Det viktigste slik jeg forstår det, er å være åpen på hvor man kommer fra, slik at det blir mulig å ta dette med i beregningen i en kritisk gjennomgang av analysen.

Diskurs¹

Diskurs er et begrep som krever nærmere forklaring. Diskurs kan forstås som kollektive virkelighetsoppfatninger som formes og opprettholdes gjennom språklig praksis (Bratberg, 2017, s. 33). Ved hjelp av språket skaper vi representasjoner av virkeligheten, som i tillegg til å være speilinger av den egentlige verden, også er med på å utforme den (Jørgensen & Philips, referert i Bratberg, 2017, s. 32). En bestemt diskurs består av et sett internt forbundne ideer og forestillinger, som den enkelte aktør bevisst eller ubevisst knytter seg til (Bratberg, 2017, s. 34). Eksempelvis kan vi i norsk utenrikspolitikk identifisere en idealpolitisk diskurs og en realpolitisk diskurs. Hver av disse knytter seg til en rekke ideer og forestillinger. Den idealpolitiske diskursen fremstiller Norge som en «fredsnasjon» med lang tradisjon for diplomati og bistand. Videre er Norge en velstående stat med et velfungerende demokrati. Vi er heldige, dermed har vi også en moralsk forpliktelse til å hjelpe andre som er mindre heldige. Den realpolitiske diskursen fremstiller Norge som en småstat med en utsatt geografisk beliggenhet. Økonomiske og sikkerhetspolitiske bånd til andre stater og overnasjonale institusjoner er alfa omega for å sikre fortsatt selvstendighet og trygghet for det norske folk.

¹ Denne delen er hentet fra prosjektskissen for masteroppgaven, SAMPOL 607, skrevet og godkjent våren 2019.

Diskurs etablerer rammer for hva som er rimelig å mene og tro innen et gitt fellesskap. Diskurs er imidlertid ikke konstant. Rammene lar seg bevege i møte med alternative virkelighetsforståelser (Bratberg, 2017, s. 34-35). Vi ser at norsk utenrikspolitikk er forbundet med ulike diskurser som konkurrerer om betydningstilskrivelse. Som enkeltmennesker identifiserer vi oss i ulik grad med ulike diskurser. Det gjør at vi kan hente elementer fra en diskurs og bruke dem innenfor en annen. Et eksempel på dette er hvordan plikten til humanitær bistand har blitt løftet inn i diskursen om internasjonale konflikter, og langsomt har gitt denne en ny retning (Bratberg, 2017, s. 41). Et sentralt poeng innen diskursteori er at virkelighetsoppfatninger fører til faktiske handlinger, som for eksempel det å stemme på et bestemt politisk parti (Bratberg, 2017, s. 33). Forut for handling ligger forventning. Eksempelvis fører vår oppfatning av virkeligheten, til forventninger om hva slags politikk som føres. Kollektive forventninger til norsk utenrikspolitikk fungerer som en rettesnor for politikerne våre og regulerer hva de kan tillate seg å gjøre eller ikke gjøre på feltet. Når kollektive virkelighetsoppfatninger endres skaper det et mulighetsrom for ny politisk praksis (Bratberg, 2017, s. 41-42). Diskurs har, med andre ord, faktiske konsekvenser som lar seg undersøke og vurdere gjennom diskursanalysen.

Ideologi og makt

CDA undersøker blant annet hvilke ideologiske interesser tekster kan tenkes å tjene (Skrede, 2017, s. 21). Fairclough definerer ideologier som representasjoner av verden som bidrar til å etablere, eller bevare maktrelasjoner i samfunnet (2003, s. 218). I denne sammenhengen er det på sin plass å påpeke at maktutøvelse ikke nødvendigvis trenger å være «negativ». Samfunnet er avhengig av maktrelasjoner for å fungere, eksempelvis har myndighetene i Norge legitim makt over oss som bor i landet. Det er imidlertid den «negative» formen for maktutøvelse, inkludert dominans og undertrykkelse, som er den kritiske diskursanalysens anliggende (Skrede, 2017, s. 28).

I tillegg til de mer åpenbare formene for maktmisbruk, er CDA opptatt av de usynlige maktstrukturene i samfunnet (Skrede, 2017, s. 28). Fairclough er av den oppfatning at makt primært er lokalisert i det «usagte» og implisitte (referert i Skrede, 2017, s. 28). Det samsvarer med Steven Lukes' (referert i Fairclough & Fairclough, 2012, s. 113) syn på makt. Ifølge Lukes kan vi skille mellom tre *makt dimensjoner*. Et endimensjonalt syn på makt definerer makt som evnen til å vinne over andre i beslutningstaking. Et todimensjonalt syn på makt definerer makt, ikke bare som evnen til å vinne over andre i beslutningstaking, men også kapasiteten til å begrense beslutningstakingen ved å ekskludere saker fra dagsordenen. Begge

disse synene fokuserer på individuell adferd, bevisst beslutningstaking og konflikt. Lukes kritiserer begge disse tilnærmingene, og påpeker at ikke alle tilfeller hvor saker ekskluderes fra dagsordenen er et resultat av en individuell, bevisst og intensjonell beslutning. Skjevheter i systemet kan mobiliseres og forsterkes uten at det trenger å være aktørens bevisste intensjon. Disse skjevhetene er ikke så mye et produkt av individuelle handlinger, men heller et produkt av sosiale strukturer og institusjonell praksis. Ut ifra dette innfører Lukes en tredje maktdimensjon som vektlegger ikke-intensjonelle effekter av gruppers adferd, institusjonelle systemer og praksis i begrensning av beslutningstaking. Lukes påpeker også at konflikt ikke er avgjørende for makt: makt kan utøves over andre ved å forme og forutse deres preferanser eller behov på en slik måte at konflikt ikke oppstår. Den tredje maktdimensjonen omfatter tilfeller hvor mennesker er gjenstand for dominans, enten ved at de aktivt adopterer ideer og verdier som undertrykker dem selv, eller at de resignerer i møte med disse ideene og verdiene. Dette introduserer et skille mellom subjektive interesser og virkelige interesser, og muligheten for at mennesker ikke er klar over hva som er deres virkelige interesser. Vi kan si at den tredje maktdimensjonen dreier seg om makt til å villedde mennesker om hva som er i deres interesse, om å fordreie menneskers dømmekraft, for eksempel ved å naturalisere noe som kunne ha vært annerledes. Ifølge Fairclough & Fairclough (2012, s. 113) er dette synet på makt spesielt relevant for kritisk diskursanalyse, ettersom det sammenfaller med det som i CDA forstås som ideologi. Kapitalisme, og mer spesifikt nyliberalisme, er et eksempel på en ideologi som er sentral både hos Fairclough og andre diskursanalytikere. Nyliberalistiske strukturer har ført til store endringer, i arbeidslivet, i utdanningssystemet, i helsevesenet, i menneskers verdisyn osv. (Fairclough, referert i Skrede, 2017, s. 40). Selv om disse endringene i aller høyeste grad er et resultat av menneskelig aktivitet, blir de ofte fremstilt som «uunngåelige», som en slags «naturlig kraft» (Skrede, 2017, s. 40-44). CDA er opptatt av å vise hvordan visse ideologier naturaliseres og fremstår som det beste, eller til og med det eneste alternativet vi har. Naturaliseringen foregår blant annet ved at enkelte ting holdes borte fra den politiske dagsordenen gjennom bruk av visse språklige virkemidler fremfor andre (Skrede, 2017, s. 29).

Kritikk av CDA

CDA er ingen homogen metode, den består av mange ulike «retninger» eller «undergrupper» (Breeze, 2011, s. 494-495). Det er også en metode som er i stadig utvikling. Helt fra CDA først fikk oppmerksomhet på 1970- og 80-tallet, har metoden blitt utsatt for kritikk fra ulike hold. Mangfoldet og utviklingen som skjuler seg under paraplybegrepet CDA er delvis et

resultat av utøvernes respons på denne kritikken. Eksempelvis har tanken om at CDA er et normativt prosjekt, hvor det er tillatt å utvise sosialt og politisk engasjement, ført til anklager om at CDA-utøvere opererer tilfeldig og at de styres av personlige motiver fremfor vitenskapelige prinsipper (Breeze, 2011, s. 498). Som vi har sett er dette en kritikk Fairclough har forsøkt å imøtegå. Fairclough og Faircloughs versjon av politisk diskursanalyse kan også tolkes som en reaksjon på denne kritikken: både det analytiske rammeverket og evalueringen som foreslås er utviklet nettopp med tanke på å unngå tilfeldigheter i analysen.

Et annet eksempel på kritikk er at CDA-utøvere legger for stor vekt på metodens *kritiske* komponent, noe som har ført til at forskning som har fremkommet gjennom CDA har fått rykte på seg for å være negativ og lite konstruktiv (Breeze, 2011, s. 516-517). Selv om Fairclough påpeker at CDA, i tillegg til å identifisere og kritisere uheldige samfunnsforhold i sitt diskursive element, skal skissere mulige veier for å bøte på problemet, må det sies at han har vært relativt forsiktig i å antyde mulige løsninger (Skrede, 2017, s. 23). Fairclough og andre CDA-utøvers hovedfokus har stort sett vært hvordan diskurs bidrar til å opprettholde skjeve maktforhold. Kritikere mener at dersom CDA er en normativ form for samfunnsvitenskap er den nødt til å demonstrere «hvordan ting burde være», i tillegg til å avdekke «hva som er problematisk» (Luke, referert i Breeze, 2011, s. 517). Dette er en kritikk jeg stiller meg bak, og som jeg har forsøkt å imøtekomme i det som er mine konklusjoner i denne oppgaven.

Politisk diskursanalyse

Politisk diskursanalyse (PDA) er kritisk diskursanalyse hvor fokuset, slik navnet tilsier, er politisk diskurs. I *Political Discourse Analysis* (2012), adresserer Fairclough og Fairclough (heretter bare Fairclough - for enkelhets skyld) et behov for å tydeliggjøre skillet mellom politisk diskurs og annen diskurs, samt et behov for å utvikle analysemetoder som tar hensyn til dette skillet. Resultatet er en metode som kombinerer de teoretiske antagelsene som ligger til grunn for CDA, med et analytisk rammeverk inspirert av argumentasjonsteori.

Fairclough adopterer Teun A. van Dijks definisjon av PDA og beskriver det som analyse av politisk diskurs fra et kritisk perspektiv hvor fokuset er på reproduksjon av, og kamp om politisk makt gjennom politisk diskurs (referert i Fairclough, 2012, s. 17-18). I likhet med van Dijk knytter han politisk diskurs til *politiske aktører*, det vil si, individer (politikere og borgere), politiske institusjoner og organisasjoner som engasjerer seg i politiske prosesser og hendelser. De to er også enige om at politisk diskurs avhenger av *politisk kontekst*: en

institusjonell kontekst som gjør det mulig for politiske aktører å utøve makt gjennom å påvirke saker av offentlig interesse. Stortinget og regjeringen er åpenbare eksempler på politisk kontekst. Politiske debatter via ulike medier er et annet eksempel på kontekst hvor det er mulig for aktørene å utøve makt. Jeg har valgt å benytte meg av PDA som forskningsmetode fordi jeg forstår Egenæs og Røsland som politiske aktører. Videre utgjør debatten mellom de to en politisk kontekst hvor partene forsøker å utøve makt gjennom å kritisere eller forsvare UDs dialogstrategi.

Det som skiller Faircloughs tilnærming til PDA fra tidligere bidrag til metoden er at han tar utgangspunkt i politisk diskurs som en form for argumentasjon, nærmere bestemt *praktisk argumentasjon*. Praktisk argumentasjon dreier seg om å argumentere for eller imot bestemte måter å handle på, eller sagt på en annen måte: argumentasjon som kan føre til handling (Fairclough, 2012, s. 1). Tilnærmingen bunner i Faircloughs syn på politikk hvor beslutningstaking og handling i en kontekst av usikkerhet, risiko og vedvarende uenighet er det som utgjør selve kjernen i politikken. En konsekvens av denne tilnærmingen er at Fairclough plasserer beslutningstaking og handling i sentrum for analysen. Dette representerer noe nytt da tidligere bidrag til PDA har hatt en tendens til å fokusere på representasjon som det sentrale elementet i politisk diskurs (Fairclough, 2012, s. 17). Problemet, slik Fairclough ser det, er at det ikke i tilstrekkelig grad har blitt forklart hvordan representasjoner henger sammen med handlinger. Sagt på en annen måte: det har ikke på tilfredsstillende vis blitt forklart hvordan det vi tror påvirker det vi gjør. Faircloughs versjon av PDA svarer på dette ved å se på representasjoner som premisser i argumentasjon for handling, det vil si, de fungerer som *begrunnelser* for handling (Fairclough, 2012, s. 86-87). Representasjoner, påpeker Fairclough, bør ikke analyseres isolert - noe som ofte er tilfellet i CDA (inkludert i Faircloughs egne analyser). Isteden bør de forstås ut ifra det som er deres argumentative funksjon, nemlig at de styrer argumentet mot en bestemt konklusjon, samtidig som de forhindrer alternative konklusjoner (Fairclough, 2012, s. 116).

Praktisk argumentasjon karakteriseres ofte av «komplekse kjeder» bestående av virkemiddel, målsettinger og kontekst, hvor målsettingen som ligger til grunn for en handling, så snart den er blitt realisert, kan utgjøre virkemiddel for nye målsettinger eller skape en ny kontekst for videre handling. Fairclough forstår slike kjeder som *strategier*. Utvikling og utøving av politiske strategier, eller handlingsplaner, hvor målet er å endre (eller bevare) verden på ulike måter, er sentralt i politikken (Fairclough, 2012, s. 24-25). Fairclough argumenterer for at kritisk diskursanalyse i større grad bør kritisere politiske strategier fremfor sosiale strukturer,

som for eksempel nyliberalisme. Han forklarer at selv om strategier utvikles under bestemte strukturelle omstendigheter, er det først og fremst strategier som forsøker å påvirke strukturelle forhold. Videre mener han at kritisk diskursanalyse har en viktig rolle i å vise hvordan strategier inkluderer diskursive elementer: de inkluderer framtidsvisjoner om hvordan ting kan bli, og narrative elementer som fortolker, forklarer og rettferdiggjør visse handlingsvalg fremfor andre (referert i Skrede, 2017, s. 46). Jeg forstår UD's dialogstrategi som et eksempel på en slik politisk strategi fordi den (som analysen vil vise) omfatter diskursive elementer som bidrar til å begrunne og forsvare den utenrikspolitiske dialogen.

Deliberasjon

Et sentralt begrep i Faircloughs PDA er *deliberasjon*. I en politisk beslutningsprosess vil aktører vurdere argumenter for og imot en bestemt handling, i tillegg til å vurdere argumenter for og imot eventuelle alternative handlinger. Fairclough omtaler denne prosessen som deliberasjon, et begrep han henter fra Aristoteles. Ifølge Aristoteles' *Retorikken* dreier deliberativ-, eller politisk retorikk, seg om hva man skal unngå eller foreta seg i saker av offentlig interesse. Målet er å fraråde eller anbefale en retning, avhengig av om den blir sett på som skadelig eller fordelaktig. I *Den nikomakiske etikk* utdyper Aristoteles sine tanker om den deliberative sjangeren. Politikk, sier han, er handling hvor målet er det høyeste gode, basert på beslutninger, som springer ut av deliberasjon. Vi delibererer om handlinger som er innenfor vårt handlingsrom, dvs. om saker hvor vi har mulighet til å utgjøre en forskjell. Videre forklarer han at deliberasjon finner sted når utfallet er uvisst og riktig handling ikke er definert, og vi engasjerer andre i deliberasjon når vi er usikre på våre egne evner til å foreta riktig beslutning (referert i Fairclough, 2012, s. 19).

Ut ifra dette foreslår Fairclough at vi forstår deliberasjon som en politisk sjanger som er med på å skille politisk diskurs fra annen diskurs. Videre er deliberasjon en argumentativ sjanger, hovedsakelig bestående av praktisk argumentasjon (Fairclough, 2012, s. 20). Han forklarer forholdet mellom praktisk argumentasjon og deliberasjon på følgende vis: Aktører delibererer enten alene eller sammen med andre. I begge tilfeller handler det om å veie ulike handlingsalternativer opp mot hverandre. I sin enkleste form, dreier det seg om å vurdere for og imot om man skal foreta seg en handling eller ikke. I utvidet form dreier det seg om å vurdere for og imot ulike alternative handlinger. Deliberasjon handler altså om å vurdere alternative praktiske argumenter, som støtter ulike konklusjoner, opp mot hverandre (Fairclough, 2012, s. 50). Debatten mellom Egenæs og Røsland kan forstås som en utvidet form for deliberasjon, hvor partene vurderer ulike handlingsalternativer opp mot hverandre.

Det normative målet med deliberasjon er ifølge Fairclough å komme fram til en *rimelig beslutning*. Han definerer rimelig beslutning som en avgjørelse som har fremkommet gjennom en *rimelig prosedyre*, det vil si, en prosedyre som består av kritisk-systematisk testing av argumentasjon for handling (Fairclough, 2012, s. 17).

Politikk

Faircloughs syn på politikk bygger på en rekke teoretiske tilnærminger til begrepet. Blant annet refererer han til Colin Hay (i Fairclough, 2012, s. 26) når han sier at politisk handling finner sted i situasjoner hvor det eksisterer alternative valgmuligheter. Der det ikke finnes alternativer, finner vi heller ingen politikk. Videre sier han at politikk handler om å gjøre valg og fatte beslutninger om hva man skal foreta seg som respons på en situasjon. Politiske beslutninger kjennetegnes av usikkerhet: situasjonen vi responderer på er usikker, og hvordan valgene vi foretar oss vil påvirke situasjonen er usikkert. Dette gir politiske beslutninger en kontroversiell karakter: ulike aktører og grupper vil tolke situasjonen ulikt, og dermed argumentere for ulik respons. Av og til er det enighet om målsettingen, men uenighet knyttet til virkemiddel. Andre ganger er det uenighet knyttet til målsetting og målsettingens underliggende verdier. I tillegg må politiske beslutninger ofte foretas med en viss hurtighet: i en krisesituasjon må politiske aktører handle raskt, og de må handle til tross for usikkerhet og kontrovers. Fairclough refererer også til Robert Garner (i Fairclough, 2012, s. 26). Han er av den oppfatning at politikk er en prosess hvor grupper som representerer ulike interesser og verdier foretar kollektive beslutninger. Etersom det i moderne, komplekse samfunn eksisterer et mylder av interesser og verdier, er det behov for en mekanisme som sørger for å forene disse interessene og verdiene. I tillegg preges samfunn generelt av begrensede ressurser, noe som nødvendiggjør en mekanisme som sørger for fordeling av disse ressursene.

Usikkerhet, uenighet, og krav om hurtig respons på en situasjon kan påvirke rasjonaliteten bak politiske beslutninger. Det understreker viktigheten av deliberasjon: det å veie for og imot ulike alternativer, fortrinnsvis med andre i en demokratisk setting, er med på å legitimere den politiske beslutningen rent prosedyrisk. I tillegg er det med på å øke rasjonaliteten i beslutningsprosessen, og dermed også sannsynligheten for en bedre, mer rimelig beslutning (Fairclough, 2012, s. 34). Det betyr ikke at all deliberasjon er «god» eller fornuftig, i den forstand at den på tilstrekkelig vis vurderer og balanserer alle sider av en sak. Det er heller ikke slik at all deliberasjon er demokratisk, ofte blir beslutninger fattet av små grupper på vegne av mange uten noen form for demokratisk deltagelse. Prosessen må likevel anses som deliberativ - forutsatt at den innebærer en viss vurdering av ulike alternativer. På en annen

side, er det ikke slik at «god» deliberasjon (dvs. deliberasjon som tilfredsstillende normative kriterier for deliberativ praksis) løser all uenighet. I beste fall oppnås en form for konsensus. Det vanligste er at deliberasjonen munner ut i en eller annen form for prosedyre, for eksempel et valg, og at resultatet av dette avgjør hvilken politisk beslutning som tas (Fairclough, 2012, s. 26-27).

Argumentasjonsteori

Faircloughs metodiske tilnærming til PDA bygger på modeller og begrep hentet fra argumentasjonsteori. I det følgende vil jeg skissere noen argumentasjonsteoretiske konsepter som er av betydning for denne tilnærmingen.

Praktiske vurderinger vs. teoretiske vurderinger

Faircloughs tanker om praktisk argumentasjon bygger på det som i argumentasjonsteori kalles *praktiske vurderinger*. Fairclough forstår praktiske vurderinger som den mentale prosessen som legger grunnlag for den språklige, praktiske argumentasjonen (2012, s. 13). Praktiske vurderinger dreier seg om hva vi skal foreta oss som respons på en bestemt situasjon. De skiller seg fra teoretiske vurderinger som dreier seg om hva som er sant eller usant. Der praktiske vurderinger er knyttet til et ønske eller behov for en passende reaksjon, er teoretiske vurderinger knyttet til en søken eller et behov for kunnskap. Praktiske og teoretiske vurderinger har dessuten ulike konklusjoner: Praktiske konklusjoner er normative, de konstaterer hva vi *bør* gjøre i lys av hva som er målsettingen vår og hva slags situasjon vi befinner oss i. Teoretiske konklusjoner er deskriptive, de er antagelser om hva som er sant, bygget på det vi allerede vet (Fairclough, 2012, s. 35). Faircloughs rammeverk for analyse av praktisk argumentasjon er utviklet med tanke på praktiske vurderinger. Det vil si, det er tilpasset analyse av argumentasjon hvor hensikten er beslutningstagning, og hvor konklusjonen er normativ.

Former for argumentasjon

Et argument er et sett påstander (uttalte eller uuttalte), hvor en av disse utgjør hovedpåstanden eller konklusjonen, og de andre utgjør forutsetninger eller premisser for konklusjonen (Fairclough, 2012, s. 36). Med henvisning til argumentasjonsteori skiller Fairclough mellom fire ulike former for argumentasjon: deduktiv, induktiv, konduktiv og plausibel.

Deduktiv argumentasjon

I et deduktivt valid argument følger konklusjonen premissene. Det vil si at dersom premissene er sanne, er konklusjonen også sann. Premissene kan ikke være sanne uten at konklusjonen også er sann, men valide deduktive argumenter kan være basert på falske premisser. Et argument kan med andre ord være deduktivt valid, uten at det trenger å være *holdbart* (Fairclough, 2012, s. 37). Ernest Lepore (referert i Fairclough, 2012, s. 37) illustrerer dette ved hjelp av følgende argument:

Alle fisker kan fly.

Alt som flyr kan snakke.

Dermed snakker all fisk.

Argumentet er deduktivt valid fordi konklusjonen følger premissene. Men, argumentet er ikke holdbart ettersom premissene er falske. Et holdbart argument er med andre ord et argument som er deduktivt valid og har sanne forutsetninger. Videre ser vi at premissene avhenger av hverandre for at de skal kunne støtte opp under konklusjonen. «Alle fisker kan fly» er ikke alene nok til å støtte opp om en konklusjon som sier at «All fisk snakker». Dersom én av de to premissene faller bort, er ikke konklusjonen lenger deduktivt valid (Fairclough, 2012, s. 37).

Induktiv argumentasjon

Når det gjelder induktive argument snakker vi ikke om validitet, men om *styrke*. Et sterkt induktivt argument er et argument hvor det er høy sannsynlighet for at konklusjonen er sann. Induktivt holdbare argumenter er sterke induktive argumenter med sanne premisser. Dersom det er slik at premissene er sanne, og de er alt vi har av informasjonen, vil det være mer fornuftig å anta at konklusjonen er sann enn å anta at den er usann. Men, i motsetning til deduktivt holdbare argumenter, kan konklusjonen være falsk selv om premissene er sanne. Eksempelvis er det høy sannsynlighet for at Ida på 6 år liker is, ettersom de fleste barn liker is. Men, det kan også hende at Ida er en av veldig få barn som ikke liker is. Likevel, ut ifra den informasjonen vi har, vil det være mer fornuftig å anta at Ida liker is, enn at hun ikke liker is. Induktive argumenter kjennetegnes ved at de utviser en form for koordinering mellom premisser, det vil si at styrken i argumentet øker når flere premisser av samme type støtter opp under konklusjonen. Eksempelvis vil «Ingrid liker is», «Mohammed liker is» og «Jonas liker is» samlet kunne styrke en konklusjon som sier at «alle barn liker is». Hver for seg vil ikke disse premissene være tilstrekkelige, selv om de er relevante for konklusjonen. Styrken i argumentet kommer fra mengden av relevante eksempler: jo flere barn som bekrefter

konklusjonen, desto høyere er sannsynligheten for at konklusjonen er sann (Fairclough, 2012, s. 37).

Konduktiv argumentasjon

Kategoriene induktiv og deduktiv argumentasjon har eksistert siden Aristoteles tid. I nyere argumentasjonsteori refereres det også til en tredje kategori: konduktiv argumentasjon. Her er premissene basert på vidt forskjellige og ofte usammenlignbare vurderinger. Fellestrekket er at de er relevante, enten ved at de støtter opp under konklusjonen eller ved at de støtter opp under et motargument. Styrken i konklusjonen avhenger av hvor åpen og grundig aktøren bak argumentasjonen er i sine vurderinger, og hvordan hun vektlegger ulike interesser, målsettinger og verdier i forhold til hverandre. Videre er den bestemte aktøren avgjørende, ettersom ulike aktører kan gjøre ulike vurderinger og komme fram til ulike konklusjoner avhengig av hvilke interesser, målsettinger og verdier de har, og hvordan disse vektlegges og rangeres. Vurderingene kompliseres i tilfeller hvor aktøren må ofre noe til fordel for noe annet. Praktisk argumentasjon er vanligvis et eksempel på denne typen argumentasjon (Fairclough, 2012, s. 38).

Plausibel argumentasjon

Douglas Walton (referert i Fairclough, 2012, s. 38-39) introduserer det han kaller plausibel argumentasjon. Denne formen for argumentasjon er basert på antagelser og er i prinsippet åpen for revisjon, dvs. konklusjonen følger premissene tentativt. Dersom premissene, basert på det som finnes av tilgjengelig informasjon, ser ut til å være sanne, er det fornuftig å anta at de er sanne - inntil eventuell ny informasjon som tilsier noe annet foreligger. Plausibel argumentasjon er hensiktsmessig i tilfeller hvor det er behov for en midlertidig konklusjon som grunnlag for videre undersøkelser eller handling. Det er typisk i situasjoner preget av usikkerhet, mangel på informasjon og hvor tiden er knapp – som for eksempel i forbindelse med politiske kriser. Tentative antagelser forekommer også i «hverdagsargumentasjon», i tilfeller hvor vi mangler sikker kunnskap. Eksempelvis vil vi normalt akseptere en erfaren leges medisinske anbefaling, selv om det finnes en sjanse for at legen tar feil. Dette fordi det anses som mer fornuftig å følge legens råd enn å la være. Praktisk argumentasjon er plausibel argumentasjon, de vil si, den er åpen for revisjon. Selv om konklusjonen understøttes av troverdige premisser, kan det dukke opp ny informasjon som får oss til å revurdere premissene eller konklusjonen. Likevel, dersom vi har foretatt en åpen og grundig vurdering, og dersom konklusjonen ser ut til å være den beste sammenliknet med andre alternativer, kan

vi tentativt akseptere konklusjonen som rimelig og anta at den er «det som er riktig å foreta seg» (Fairclough, 2012, s. 38-39).

Evaluering av argumentasjon

Hva som utgjør et «godt» argument avhenger av hva slags teoretisk perspektiv argumentet evalueres ut ifra. Fairclough beskriver tre slike perspektiv med opphav i argumentasjonsteori: logisk, retorisk og dialektisk. Fairclough anser perspektivene for å være komplementære: alle argumenter har logiske, retoriske og dialektiske aspekter, og kan evalueres fra et logisk, retorisk og/eller dialektisk perspektiv. Et «godt» argument, ifølge Fairclough, er et argument som anses som godt sett fra alle de tre perspektivene (2012, s. 52).

Det logiske perspektiv

Et argument anses for å være godt fra et logisk perspektiv dersom det er *rasjonelt overbevisende*. Rasjonell overbevisning må ikke forveksles med ren overbevisning. Mennesker kan la seg overtale uten at argumentet er rasjonelt. Eksempelvis kan vi la oss overtale til å kjøpe et produkt fordi det er nytt eller fordi «alle andre» kjøper det. Ingen av disse argumentene er rasjonelle, selv om de kan være overbevisende nok til at vi velger å kjøpe produktet. Rasjonalitet må heller ikke forveksles med sannhet, ettersom premissene i argumentet kan være rasjonelt akseptable uten at de behøver å være sanne. Rasjonalitet kan isteden forstås som *tro som er rimelig gitt den informasjonen vi har på nåværende tidspunkt* (Fairclough, 2012, s. 52).

Et rasjonelt overbevisende argument forutsetter følgende tre kriterier: akseptabilitet, relevans og tilstrekkelighet. Et godt argument er altså et argument hvor premissene er rasjonelt akseptable, relevante for konklusjonen, og hvor de utgjør tilstrekkelig grunnlag for konklusjonen. Akseptabilitet avhenger av hvem som er publikum, og sammenfaller ikke nødvendigvis med sannhet. Dersom publikum i en gitt situasjon har gode grunner til å tro på premissene (dvs. premissene baserer seg på bevis, er støttet av troverdige vitnesbyrd eller av legitime autoriteter) må de regnes som rasjonelt akseptable. Noen ganger er premissene både akseptable og relevante, men de er ikke tilstrekkelige til å utgjøre grunnlag for konklusjonen. Andre ganger er premissene rett og slett irrelevante. Et typisk eksempel er tilfeller hvor relevant, rasjonell argumentasjon erstattes av argumentasjon som forsøker å overbevise publikum om et bestemt standpunkt ved å appellere til publikums følelser (Fairclough, 2012, s. 52). Å konkludere med at et argument er dårlig, er likevel ikke det samme som å si at konklusjonen er usann eller feil. Det betyr bare at konklusjonen ikke i tilstrekkelig grad

rettferdiggjøres av premissene. Dersom vi ønsker å motbevise konklusjonen må vi tilby et rasjonelt overbevisende motargument hvis konklusjon strider imot den opprinnelige konklusjonen (Govier, referert i Fairclough, 2012, s. 53).

Det dialektiske perspektiv

Fra et dialektisk perspektiv anses argumentasjon som en dialogisk utveksling av språkhandlinger mellom to eller flere. Argumentasjon innebærer dialog idet den springer ut fra en eller annen form for uenighet mellom parter. For pragma-dialektikere har dialogen et normativt mål: *å løse uenighet på rimelig vis*. Det er hvordan partene i dialogen bidrar til den normative målsettingen som avgjør om argumentasjonen regnes som «god» eller ikke. For å kunne evaluere partenes bidrag konstruerer pragma-dialektikere en ideell modell av argumentativ interaksjon, såkalt *kritisk diskusjon*. Modellen viser hvordan argumentasjon *bør* foregå, forutsatt at målet er å løse uenighet på rimelig vis. Kritisk diskusjon tar utgangspunkt i det kritisk-rasjonalistiske konseptet *rimelighet* (Fairclough, 2012, s. 53). Ifølge kritisk-rasjonalistisk filosofi er argumentets funksjon hovedsakelig kritisk, fremfor rettferdiggjøring (Miller, referert i Fairclough, 2012, s. 53). Kritisk diskusjon definerer en rekke stadier og dialektiske normer for argumentasjon, og evalueringen foregår som en prosedyre hvor den faktiske argumentasjonen måles opp imot modellen og utfordres gjennom en rekke kritiske spørsmål (van Eemeren & Grootendorst; van Eemeren, referert i Fairclough, 2012, s. 53).

Fairclough presiserer at uenighet ikke alltid lar seg løse i praksis. I politikken for eksempel, ser vi ofte det motsatte: For det første er det ikke slik at politiske debatter alltid foregår på rimelig vis. I tillegg er det politiske systemet er lagt opp slik at konsensus (i betydningen generell enighet) ikke er en nødvendighet for å foreta en beslutning. Ofte er det flertallet som avgjør, dermed kan uenigheten vedvare selv etter at beslutningen er tatt. Men, argumenterer Fairclough, det betyr ikke nødvendigvis at partenes mål *ikke* er å finne en rimelig løsning på uenigheten. Tvert imot, uten en slik målsetting ville hele den argumentative praksisen være meningsløs (2012, s. 63). Det at faktisk praksis ikke lever opp til den normative målsettingen, er ikke det samme som at den normative modellen bør forkastes som en standard faktisk praksis kan måles opp imot (van Eemeren, referert i Fairclough, 2012, s. 54).

Det retoriske perspektiv

Retorikk defineres vanligvis som *studiet av overtalelse*. Evnen til å tilpasse et budskap til et bestemt publikum er avgjørende for denne definisjonen. Platon (referert i Fairclough, 2012, s. 56) hadde en negativ oppfatning av retorikk og anså den som en motsetning til dialektikk.

Dialektikk, hevdet han, var et samarbeid i søken etter sannhet, gjennom dialog eller spørsmål og svar. Retorikk derimot, var kunsten å argumentere for begge sider av en sak, som om begge deler var like akseptable (noe de ifølge Platon ikke kunne være). På denne måten kunne taleren «lure» publikum ved å få et dårlig argument til å høres godt ut. En negativ oppfatning av retorikk kommer også til uttrykk i en moderne forståelse av ordet. Blant annet forbindes det i dagligtalen med ord uten substans, eller oppspinn med den hensikt å lure eller villedde publikum. Aristoteles (referert i Fairclough, 2012, s. 56-57) derimot, anså retorikk som en legitim motpart til dialektikk. Han mente at det dreide seg om evnen til å se hvilke overtalelsesmidler som ville fungere i hvert enkelt tilfelle. Ut ifra dette kan retorikken forstås som en nøytral kunst som kan benyttes av de med gode hensikter, så vel som de med dårlige hensikter (Kennedy, referert i Fairclough, 2012, s. 57). Dette er en oppfatning som støttes av mange teoretikere også i dag.

Frans H. van Eemeren (referert i Fairclough, 2012, s. 57) foreslår å se retorikk som *studiet av det å sikte mot effektivitet* i argumentasjon. Han understreker at dette ikke må forveksles med *faktisk* overtalelse eller suksess. Det ville i så fall gjøre studiet av retorikk til en ren empirisk og deskriptiv øvelse hvor et argument ville anses som «godt» dersom et substansielt antall mennesker lot seg overtale. Argumentets logiske og dialektiske kvaliteter ville ikke hatt noen betydning for evalueringen, noe som ville redusert retorikk til relativisme. Det pragma-dialektiske konseptet *strategisk manøvrering* kombinerer ideen om retorisk effektivitet med en dialektisk tilnærming til argumentasjon. Her forsøker aktøren å oppnå to mål samtidig, dialektisk rimelighet og retorisk effektivitet, dvs. aktøren forsøker å løse uenigheten på rimelig vis, samtidig som hun også forsøker å løse den i sin favør (van Eemeren & Houtlosser, referert i Fairclough, 2012, s. 57). Det er ikke alltid enkelt å finne en god balanse mellom disse to målsettingene. Eksempelvis kan retorisk effektivitet gå ut over rimeligheten i argumentet, slik at den skader prosessen med å komme fram til en fornuftig løsning på uenigheten (van Eemeren, referert i Fairclough, 2012, s. 57). Strategisk manøvrering er likevel mulig: argumentasjon kan være retorisk effektiv samtidig som den er dialektisk akseptabel. Ifølge Fairclough er det nettopp en slik vellykket kombinasjon av retorikk og dialektikk som «redder» retorikken fra å bli forstått som faktisk overtalelse (2012, s. 58).

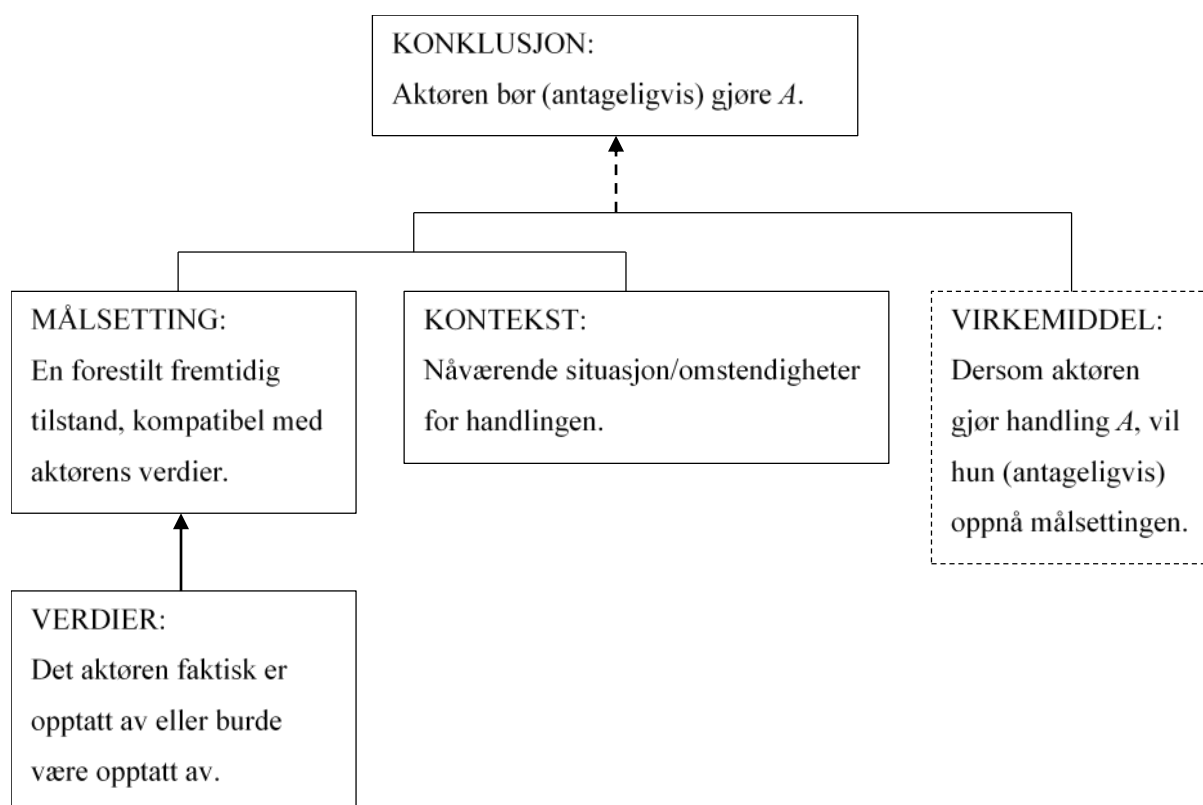
Faircloughs rammeverk for analyse av praktisk argumentasjon

Fairclough er altså av den oppfatning at et velfundert kritisk perspektiv på politisk diskurs forutsetter rekonstruksjon og analyse av praktisk argumentasjon. Med utgangspunkt i

modeller og begrep hentet fra argumentasjonsteori, har han utarbeidet et forslag til analytisk rammeverk. Det er dette jeg vil benytte meg av i min analyse. Faircloughs rammeverk har som utgangspunkt at praktisk argumentasjon bygger på to typer premisser: situasjonelle premisser og normative premisser. Situasjonelle premisser tilsvarer kontekst, eller omstendigheter for vurderingen. Normative premisser dreier seg om aktørens planer, ønsker og behov, hva loven sier, hva folk mener, hva som er moralsk påkrevd mm. Det omfatter målsettingen i vurderingen, samt de underliggende verdiene som har betydning for målsettingen. Ut ifra dette presenterer Fairclough en grunnleggende struktur for praktisk argumentasjon basert på følgende logikk:

Gitt situasjonen aktøren befinner seg i, og en bestemt målsetting hun har, og gitt at hun er eller burde være opptatt av å virkeliggjøre denne målsettingen, er A det aktøren bør foreta seg.

Aktøren er kjent med omstendighetene for vurderingen og hva som er målsettingen. Disse representerer to *verdenstilstander*, hvorav den ene er nåværende situasjon og den andre er en forestilt fremtidig tilstand hvor det aktøren ønsker seg, eller det aktøren moralsk sett burde være opptatt av, er blitt til virkelighet. Det aktøren ikke er kjent med, er hvilket virkemiddel som vil frembringe den forestilte tilstanden. Aktørens antagelse er at handling *A* er dette middelet. Ut ifra dette konkluderer aktøren med at hun bør gjøre *A* for å oppnå målsettingen. Konklusjonen er basert på aktørens kunnskap, forestillingsevne, erfaring osv. Aktøren antar altså at handling *A* er virkemiddelet som, i samsvar med de underliggende verdiene, ser ut til å føre aktøren fra nåværende situasjon til den forestilte tilstanden. Antagelsen er tentativ: dersom aktøren blir oppmerksom på at handlingen likevel ikke leder fram til målsettingen, eller til og med virker ødeleggende for målsettingen, vil aktøren kunne revurdere konklusjonen (jf. plausibel argumentasjon) (Fairclough, 2012, s. 42-43). Dette er illustrert i figur 1.1.



Figur 1.1: Faircloughs forslag til grunnleggende struktur for praktisk argumentasjon.

Målsetting

Fairclough understreker at målsettingen ikke må forveksles med aktørens personlige ønske eller behov. Isteden bør den ses på som en mulig, fremtidig situasjon aktøren forestiller seg, og som er kompatibel med målsettingens underliggende verdier. Disse verdiene sammenfaller ikke nødvendigvis med aktørens faktiske ønsker eller behov. Eksempelvis kan det være snakk om forpliktelser eller forventninger aktøren bør eller må følge opp (som løfter, plikter, normer, lover osv.). Slike verdier kan forstås som det aktøren *burde* ønske seg, dvs. de er hensiktsmessige normativt sett. Aktøren kan (til tross for at hun kanskje egentlig ønsker å foreta seg noe annet) velge å forfølge en målsetting basert på disse verdiene fordi aktøren anser det som «riktig» eller nødvendig (Fairclough, 2012, s. 42).

Verdier

Verdier kan forstås som kilder til normativitet som er med på å forme både målsettinger og hvilke midler vi benytter oss av for å nå disse målsettingene. De legger begrensninger på hvilke målsettinger aktøren ønsker seg, og hvilke hun er i stand til å forestille seg. Videre begrenser de utvalget av aktuelle handlinger ved å ekskludere handlinger som ikke lar seg forsvare ut ifra de aktuelle verdiene. Fairclough skiller mellom to typer verdier: 1) *Faktiske interesser*, dvs. det den enkelte aktøren faktisk bryr seg om, som for eksempel familie, helse,

ærlighet, troverdighet mm. og 2) verdier i en mer objektiv forstand, som sosialt anerkjente *moralske verdier* eller *verdiforpliktelser* aktøren er bundet av i kraft av at hun er en del av en sosial, moralsk og institusjonell orden. Den siste kategorien inkluderer *sosiale og institusjonelle fakta*. Dette er verdier som eksisterer som objektive fakta i den virkelige verden. Det at aktøren er forpliktet til å følge loven, eller har avgitt et løfte hun er forventet å innfri er eksempler på slike fakta. Fairclough plasserer sosiale og institusjonelle fakta innunder situasjonelle premisser med den begrunnelse at de er med på å definere kontekst for vurderingen. De utgjør altså *eksterne premisser* aktøren må forholde seg til. Samtidig kan de også være en del av aktørens *interne premisser*, dvs. en del av aktørens faktiske interesser. Det er ikke utenkelig at aktøren er oppriktig interessert i å følge loven, eller holde et løfte hun har gitt. I så tilfelle sier Fairclough at eksterne premisser har blitt *internalisert* av aktøren. Videre understreker han at sosiale og institusjonelle fakta eksisterer som premisser aktøren *har*, uavhengig av om aktøren har internalisert disse som sine egne, faktiske interesser eller ikke (Fairclough, 2012, s. 46-49).

Kontekst

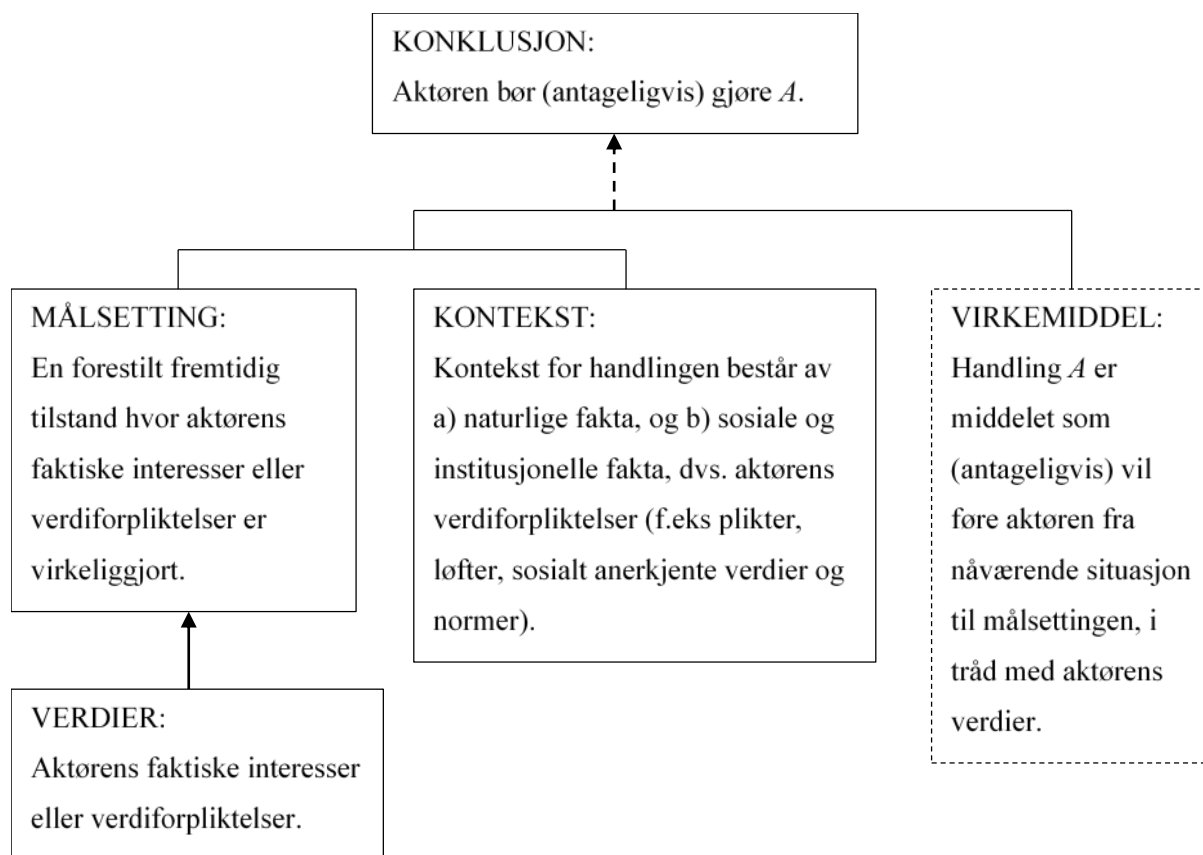
Kontekst omfatter naturlige, sosiale og institusjonelle fakta i situasjonen som er utgangspunktet for vurderingen. Aktørens fremstilling av kontekst påvirkes også av underliggende verdier: på samme måte som vi forestiller oss målsettinger og midler ut ifra hvilke verdier vi har, «ser» vi problemer rundt oss avhengig av de samme verdiene. Også utvalget av kontekst, dvs. hvilke omstendigheter som regnes som relevante for konklusjonen, påvirkes av verdiene våre. Aktøren velger ut og beskriver kontekst på en slik måte at den passer med påstandene hun fremsetter. Ofte beskrives den aktuelle situasjonen som et problem som må løses, og ofte skjer det ved at aktøren benytter seg av tydelig verdiladede begrep. Andre aktører vil kanskje motsette seg beskrivelsen, og fremsette alternative beskrivelser av situasjonen - beskrivelser som bygger på andre verdier og andre diskurser (Fairclough, 2012, s. 46).

Konklusjon, konsekvens, og rasjonalitet

Konklusjonen i argumentet tilsvarer det som er den foreslåtte handlingen. Fra et kritisk-rasjonalistisk perspektiv vil det alltid være et gap mellom premisser og konklusjon: vi kan ikke slutte logisk fra det kjente til det ukjente. Isteden er det slik at aktører foretar en tentativ antagelse om hva som er riktig middel for å oppnå målsettingen, for så å vurdere mulige konsekvenser av handlingen (Fairclough, 2012, s. 49). Konsekvenser kan være positive eller negative. Positive konsekvenser er en form for «bonus», mens negative konsekvenser er

«kostnader» aktøren vil forsøke å unngå. Fairclough skiller mellom konsekvenser som påvirker målsettingen negativt, men uten at de ødelegger muligheten til å oppnå målsettingen i seg selv, og konsekvenser som ødelegger muligheten til å oppnå målsettingen, eventuelt ødelegger muligheten til å oppnå andre mål aktøren er opptatt av. Fairclough foreslår at aktører opererer med hierarkier av målsettinger og hierarkier av verdier, og at de er villige til å akseptere noen kostnader, mens andre anses som uakseptable – avhengig av hvordan kostnadene påvirker høyt verdsatte målsettinger og verdier (2012, s. 43-44).

En konklusjon kan aksepteres tentativt dersom den er et resultat av en *rasjonell prosess*. Det innebærer at aktøren, i lys av det hun vet, må gjennomføre en kritisk vurdering av antagelsen om at handlingen er riktig middel for å oppnå målsettingen. Prosessen foregår ved at aktøren forsøker å forestille seg så mange argumenter som mulig som kan tenkes å tale *imot* konklusjonen. I tråd med filosofien bak kritisk rasjonalisme, er det ikke tilstrekkelig at aktøren rettferdiggjør antagelsen gjennom argumenter som taler for konklusjonen – uansett hvor gode disse måtte være. Dersom den kritiske vurderingen avdekker uakseptable konsekvenser vil det være mer rasjonelt å avskrive konklusjonen. Motsatt, dersom handlingen overlever kritisk vurdering, kan konklusjonen beholdes tentativt. Eksempelvis kan det tenkes at handlingen kan få uønskede konsekvenser, men at disse ikke ser ut til å ødelegge for muligheten til å oppnå målsettingen. I så tilfelle kan det tenkes at aktøren anser disse konsekvensene som kostnader hun er villig til å betale. Rasjonell beslutningstagning garanterer ikke at den «riktige» eller beste beslutningen blir tatt, men en konklusjon som er resultat av en rasjonell prosess vil kunne aksepteres tentativt – inntil eventuell ny informasjon som svekker konklusjonen fremkommer (Fairclough, 2012, s. 49).



Figur 1.2: En mer detaljert versjon av Faircloughs grunnleggende struktur for praktisk argumentasjon.

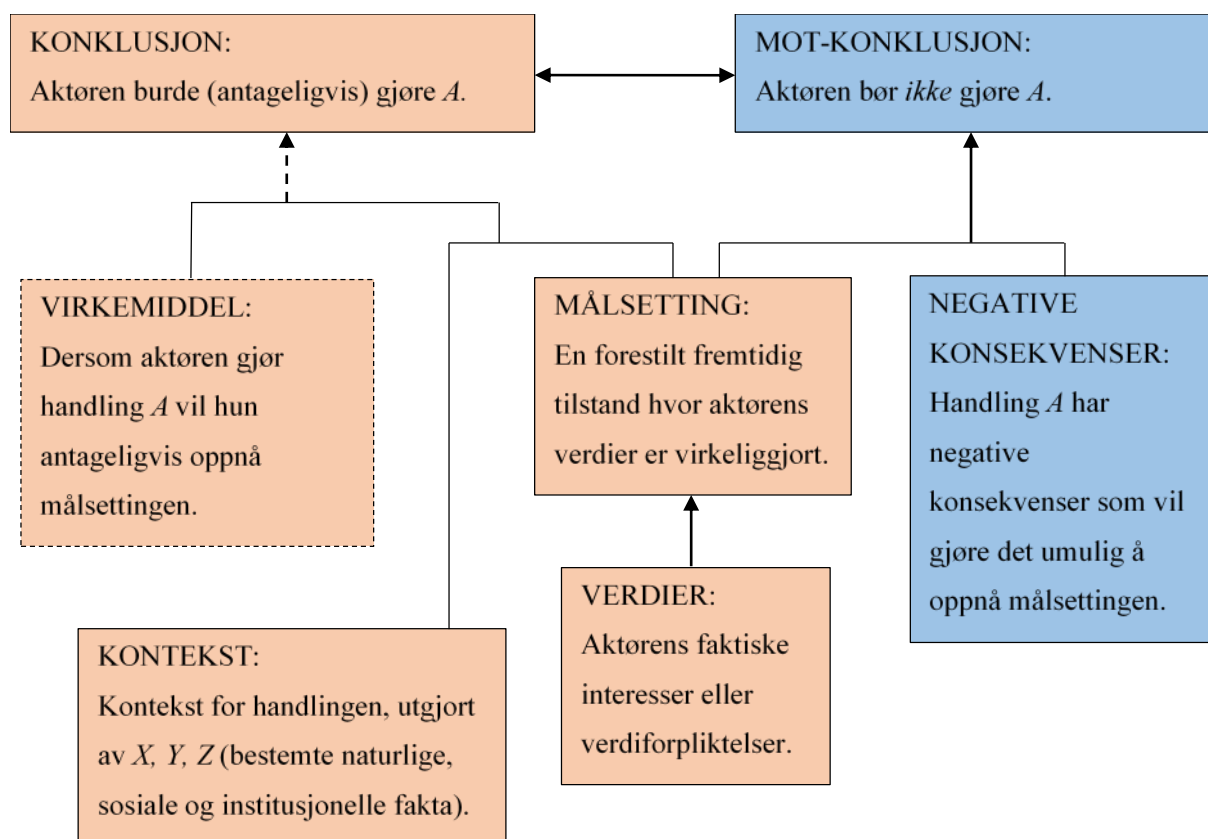
Fra praktisk argumentasjon til deliberasjon

Ifølge Fairclough finnes det to former for praktisk argumentasjon:

1. Argumentasjon med utgangspunkt i målsetting og kontekst. Her er konklusjonen tentativ, det vil si, argumentet er åpent for revisjon dersom nye opplysninger fremkommer.
2. Argumentasjon med utgangspunkt i konsekvenser. Her fungerer negative konsekvenser av handlingen som premisser i et *motargument* hvis konklusjon er at handlingen *ikke* bør utføres.

I tilfellet argumentasjon med utgangspunkt i målsetting og omstendigheter vil aktøren anta at middelet for å oppnå målsettingen er en handling som bygger på målsettingens underliggende verdier. Dette korresponderer med figur 1.2. Videre, for at konklusjonen skal kunne anses som rasjonell må aktøren utsette antagelsen for kritisk vurdering ved å forestille seg så mange negative konsekvenser av handlingen som mulig. Deretter må aktøren vurdere om eventuelle negative konsekvenser er kostnader aktøren er villige til å betale, eller om det er snakk om uakseptable konsekvenser (konsekvenser som umuliggjør oppnåelsen av målet). Dersom

konklusjonen overlever den kritiske vurderingen (dersom handlingen ikke ser ut til å ha uakseptable konsekvenser) kan den beholdes - inntil videre. Motsatt, dersom den kritiske vurderingen avdekker uakseptable konsekvenser, etableres en *mot-konklusjon* som tilsier at handlingen *ikke* bør utføres. Dersom det er slik at aktøren virkelig *er* opptatt av å oppnå målsettingen, vil det i dette tilfellet være mer rasjonelt å la være å utføre handlingen. Fairclough foreslår å integrere konsekvens-argumentasjon i den generelle strukturen for praktisk vurdering i form av et motargument. Dette er illustrert i figur 1.3. Vi ser at negative konsekvenser av handling *A* utgjør premisser i motargumentet og at konklusjonen er det motsatte av den opprinnelige konklusjonen, altså at aktøren ikke bør gjøre *A*.



Figur 1.3: Grunnleggende form for deliberasjon med argument og motargument.

I motsetning til argumentasjon som tar utgangspunkt i mål og kontekst, er ikke konklusjonen i konsekvens-argumentasjon basert på en antagelse. Motargumentet er isteden deduktivt valid, dvs. dersom premissene er sanne, er konklusjonen også sann. Spørsmålet er selvsagt om premissene (at bestemte negative konsekvenser vil finne sted) faktisk er sanne. I noen tilfeller har konsekvensene allerede funnet sted og har påviselig ødelagt muligheten til å oppnå målsettingen. I så fall er den opprinnelige konklusjonen beviselig feil. Det vanligste er likevel

at negative konsekvenser opptrer som *muligheter*: at det er usikkert om de vil finne sted eller ikke (Fairclough, 2012, s. 49-50).

Praktisk argumentasjon som inkluderer motargumenter er, ifølge Fairclough, en grunnleggende form for deliberasjon: det innebærer en vurdering av om en bestemt handling er riktig middel for å nå målsettingen eller ikke. En mer utfyllende form for deliberasjon vil i tillegg innebære vurdering av alternative målsettinger og handlinger. Det kan for eksempel innebære en avgjørelse om ikke å gjennomføre en bestemt handling, på bakgrunn av en sannsynlighet for at denne vil virke ødeleggende for andre målsettinger – dette til tross for at handlingen faktisk ser ut til å føre fram til målsettingen i hovedargumentet. Deliberasjon innebærer altså en vekting av argumenter som støtter en bestemt konklusjon, opp mot argumenter som støtter ulike alternative konklusjoner (Fairclough, 2012, s. 50-51).

Evaluering av praktisk argumentasjon

Fairclough anser, som sagt, et argument for å være «godt» dersom det anses som godt sett ut ifra et logisk-, så vel som et dialektisk- og et retorisk perspektiv. Når det gjelder evaluering av praktisk argumentasjon prioriterer han likevel en dialektisk tilnærming, hvor retoriske aspekter underordnes et dialektisk perspektiv. Han henter inspirasjon fra pragma-dialektikken og sier seg enig i at målet med argumentasjon er å komme fram til en *rimelig løsning* på uenighet. Ettersom Faircloughs fokus er praktisk argumentasjon og særlig deliberasjon, justerer han imidlertid den normative målsettingen slik at den omfatter en *rimelig beslutning*, dvs. en beslutning som er et resultat av en rimelig prosedyre hvor den har blitt utsatt for, og har overlevd systematisk kritikk. Fairclough minner om at det faktum at mange politiske uenigheter forblir uløst, ikke fornekter den normative målsettingen bak politisk argumentativ praksis: nemlig at det aktørene håper å oppnå er en rimelig løsning på uenigheten gjennom å overtale andre om rimeligheten i deres eget standpunkt (Fairclough, 2012, s. 62-63).

Systematisk kritikk gjennom kritiske spørsmål

Når det gjelder mulige måter å gjennomføre systematisk kritikk på, refererer Fairclough (2012, s. 63) til Walton. Han er av den oppfatning at systematisk kritikk av praktisk vurdering kan gjennomføres på hovedsakelig tre måter:

1. Ved å utfordre ett eller flere av premissene i argumentasjonen og vise at disse ikke er rasjonelt akseptable.

2. Ved å utfordre koblingen mellom premissene og konklusjonen, dvs. utfordre at handling *A* er riktig virkemiddel når hensikten er å nå målsettingen.
3. Ved å produsere et motargument i et forsøk på å motbevise den opprinnelige konklusjonen.

Fairclough bygger videre på dette og argumenterer for at det å utfordre et premiss, eller utfordre koblingen mellom premiss og konklusjon, er mindre slagkraftig enn det å motbevise selve konklusjonen. Dette fordi konklusjonen kan være sann selv om argumentet viser seg å være «dårlig» (eller motsatt: konklusjonen kan være usann, selv om argumentet er rasjonelt akseptabelt). Ut ifra dette foreslår Fairclough å stille spørsmål ved om handlingen som foreslås vil ha negative konsekvenser som underminerer målsettingen, eventuelt om den underminerer andre målsettinger aktøren ønsker å oppnå eller andre aktørers målsettinger. Kritiske spørsmål knyttet til dette er de eneste virkelig interessante spørsmålene, hevder Fairclough, ettersom det er de eneste spørsmålene som kan bidra til å motbevise selve konklusjonen (Fairclough, 2012, s. 63-64).

Å konstruere et motargument innebærer å vise at den foreslåtte handlingen vil føre til negative konsekvenser som vil gjøre det umulig å oppnå målsettingen (eller andre målsettinger aktøren anser som viktige). De negative konsekvensene utgjør premissene i motargumentet og støtter opp under en mot-konklusjon som sier at handlingen ikke bør utføres. Fairclough minner om at vi bør skille mellom negative konsekvenser i form av «kostnader» og negative konsekvenser som er uakseptable, det vil si, som ødelegger muligheten til å nå målsettingen. Videre påpeker Fairclough at det å vise at handlingen ikke er nødvendig eller tilstrekkelig, ikke er det samme som å presentere et motargument. En handling kan være utilstrekkelig for måloppnåelse, men det vil ikke dermed si at den ikke bør utføres. Tilsvarende kan det påvises at handlingen ikke er nødvendig for måloppnåelsen ettersom det finnes gode alternativer. Likevel, det faktum at det finnes alternativer, er ikke i seg selv nok til å vise at en konklusjon om å utføre handlingen vil virke ødeleggende for måloppnåelsen. Faircloughs konklusjon er at dersom vi ønsker å kritisere en konklusjon, må vi undersøke dets konsekvenser, fremfor den underliggende argumentasjonen. Til syvende og sist har ikke argumentets holdbarhet eller validitet noen betydning, ettersom konklusjonen kan være sann eller usann uavhengig av kvaliteten på argumentet. Det som betyr noe, ifølge Fairclough, er om konklusjonen er sann eller ikke, og det er bare kritiske undersøkelser av handlingens konsekvenser som kan gi oss svar på dette (2012, s. 64-65).

Kritiske spørsmål knyttet til kontekst og verdier

Selv om Fairclough omtaler kritiske spørsmål knyttet til negative konsekvenser som «de eneste virkelig interessante spørsmålene», betyr ikke det at spørsmål knyttet til andre aspekter av argumentasjonen er uinteressante. Fairclough påpeker at det kan være verdt å stille kritiske spørsmål relatert til omstendighetene og verdigrunnet for argumentasjonen. Vi vet at kontekst beskrives på en slik måte at den støtter opp under handlingen som foreslås, videre vet vi at beskrivelsen reflekterer aktørens interesser og verdier. Kritiske spørsmål rettet mot kontekst utfordrer den rasjonelle akseptabiliteten i aktørens beskrivelse, noe som igjen har betydning for hvordan den foreslåtte handlingen oppfattes. Relevante spørsmål kan være: *Beskrives situasjonen på en måte som er rasjonelt akseptabel? Er det sant at situasjonen som beskrives er et problem som må løses?* Videre vet vi at aktørens verdier har betydning for valg av handling. Kritiske spørsmål rettet mot aktørens verdier kan være: *Er verdiene som underbygger handlingen rasjonelt akseptable? Eksisterer det en konflikt mellom disse verdiene og andre verdier aktøren har?* Fairclough mener likevel at disse spørsmålene bare er interessante dersom de er relevante for den kritiske undersøkelsen av negative konsekvenser (Fairclough, 2012, s. 67).

CDA og argumentasjonsanalyse

Målet med kritisk samfunnsvitenskap er å øke forståelsen for hvordan samfunn produserer heldige og uheldige resultater, og å foreslå endringer som kan bidra til forbedring i samfunnsutviklingen (Fairclough, 2003, s. 202-203). Det innebærer kritiske undersøkelser av utvalgte samfunnsområder eller -aspekter. I CDA snakker vi om *normativ*, så vel som *forklarende* kritikk. Normativ kritikk er kritikk av negativ maktutøvelse og dominans slik det manifesterer seg i diskurs. Forklarende kritikk innebærer både forklaringer som dreier seg om hvordan bestemte former for diskurs har sosiale årsaker, og forklaringer som dreier seg om hvordan sosiale fenomen (f.eks etablering, bevaring eller endring av en sosial praksis) delvis er et resultat av diskurs. CDA alene kan ikke utføre normativ og forklarende kritikk, men kan bidra med et fokus på diskurs, og på relasjoner mellom diskurs og andre sosiale elementer, i en *interdisiplinær kritikk*. Kombinasjonen CDA, argumentasjonsteori og -analyse (tilsvarende Faircloughs versjon av PDA) er et eksempel på et slikt interdisiplinært samarbeid. Evaluering av argumentasjon utgjør ikke i seg selv normativ eller forklarende kritikk, forklarer Fairclough, men som et verktøy i CDA kan evalueringen bidra til begge deler (2012, s. 79-80).

Normativ kritikk

Normativ kritikk dreier seg ofte om ulike former for manipulasjon. Van Eemeren (referert i Fairclough, 2012, s. 95) beskriver manipulasjon som å med vilje villedde sitt publikum ved å overbevise dem om noe som først og fremst er i ens egen interesse, gjennom fordekte kommunikative grep som ikke er i overensstemmelse med anerkjente kritiske standarder for rimelighet. *Rasjonalisering* er én form for manipulasjon. Rasjonalisering innebærer at de uttalte premissene som støtter opp under en konklusjon, ikke er de egentlige premissene som støtter opp under konklusjonen sett fra aktørens synspunkt. Det vil si, aktøren tror på konklusjonen, men av andre, ikke-uttalte grunner. Sett fra utsiden, og vurdert av noen som ikke har inngående kunnskap om det som diskuteres, kan rasjonaliseringer utgjøre tålelig gode argumenter. Dermed kan de overbevise og villedde et publikum, slik hensikten er. Et godt eksempel på rasjonalisering er USA og Storbritannias legitimering av krigen i Irak i 2003. Her ble det fremlagt «bevis» på at Irak var i besittelse av masseødeleggelsesvåpen. Videre ble det hevdet at dette utgjorde en trussel mot verden ettersom Saddam hadde bånd til globale terrornettverk. Ønsket om å bidra til demokrati og frihet for det irakiske folk ble også lagt frem som begrunnelse for avgjørelsen om å gå til krig. Motstandere av krigen stilte spørsmål ved bevismaterialet så vel som øvrige begrunnelser. De hevdet isteden at krigen bunnet i geo-strategiske interesser. Altså fremmet de en påstand om at den offentlige begrunnelsen var en rasjonalisering, med intensjon om å skremme og manipulere publikum til å støtte krigen. I senere tid vet vi at nettopp dette var tilfellet (Fairclough, 2012, s. 96).

For å fastslå at et argument er et forsøk på rasjonalisering må man sannsynliggjøre at aktøren har en intensjon om å villedde. Det lar seg ikke gjøre gjennom argumentasjonsanalyse alene. Uansett hvor mye man mistenker at dette er tilfellet, er det ikke mulig å lese en slik intensjon ut ifra argumentasjonen. Men, det er mulig å oppnå en viss (tentativ) bekreftelse på mistankene. For eksempel kan det tenkes at aktøren har oppgitt andre begrunnelser for samme konklusjon i mer private sammenhenger. Eller at aktørens argumentasjon i ulike sammenhenger indikerer en bredere strategi eller handlingsplan, hvor det som er de uttalte begrunnelsene for konklusjonen ikke passer inn. Vi ser at påstander om manipulasjon må understøttes gjennom en bredere, dialektisk tilnærming til argumentasjonen. Det innebærer å se diskusjonen i en utvidet kontekst som strekker seg utover hva gjelder tid og sted. Videre innebærer det kunnskap om den sosiale og politiske situasjonen aktøren befinner seg i, om hva det er sannsynlig at hun forsøker å gjøre, og hvordan det hun sier er ment å passe inn i en bredere sosial eller politisk strategi (Fairclough, 2012, s. 97).

Å vurdere om aktører er ærlige eller ikke er bare ett aspekt ved normativ kritikk. Et annet aspekt er vurdering av praktisk argumentasjon på bakgrunn av normative standarder knyttet til rasjonalitet. Her kan argumentasjonsanalyse være nyttig, ettersom evaluering av argumentasjon omfatter kritiske spørsmål knyttet til verdier (er disse rasjonelt akseptable?), og kritikk av den foreslåtte handlingen i lys av negative konsekvenser (er handlingen rasjonell, dvs. har den overlevd kritisk vurdering, eller har vurderingen avdekket uakseptable konsekvenser?) (Fairclough, 2012, s. 97-98).

Forklarende kritikk

Forklarende kritikk dreier seg ofte om ideologier, forstått som representasjoner av verden som bidrar til å etablere, bevare og reprodusere (negative) maktrelasjoner i samfunnet. Forklarende kritikk søker å forklare fremveksten av ideologisk diskurs og tilhørende argumentasjon, og forklare sosial virkelighet på en måte som omfatter effekter av slike diskurser. En diskurs kan anses som ideologisk dersom vi kan sannsynliggjøre at den har hatt effekt på et bestemt felt, og at den har tjent visse maktinteresser samtidig som den har fremstilt disse interessene som allmenne. Ideologiers effekt avhenger av at de ikke blir gjenkjent som ideologier, og av at de naturaliseres, dvs. at de blir en del av en felles forståelse som deles av et substansielt antall mennesker (Fairclough, 2012, s. 99-101).

Forklarende kritikk har som utgangspunkt at menneskers interesser og verdier påvirkes av sosiale strukturer, og at strukturene avhenger av den enkeltes posisjon i det sosiale liv og de sosiale relasjonene hun er en del av. I tilfellet asymmetriske maktrelasjoner, kan dominante gruppers verdier og interesser oppnå aksept i andre sosiale grupper – hvis interesser de ikke korresponderer med. Dersom diskursen disse interessene og verdiene manifesterer seg i, viser seg å ha en effekt på sosial virkelighet, er det snakk om ideologisk diskurs. Mennesker er ikke nødvendigvis bevisst på hvor det de anser som sine interesser og verdier kommer fra. Derfor anses sosiale aktørers handlinger delvis som et resultat av aktørens egne intensjoner, og delvis som et resultat av strukturell påvirkning. Ikke alle interesser og verdier, og ikke alle diskurser er ideologiske i den forstand at de støtter dominante gruppers interesser, men i moderne samfunn er diskursiv effekt på sosial virkelighet ofte kalkulert og konstruert (Fairclough, 2012, s. 100-101).

Fokus på ideologi er en del av et større prosjekt hvor målet er økt forståelse for hvordan diskurs påvirker samfunnsliv og bidrar til å skape sosial endring. Et sentralt spørsmål om praktisk argumentasjon i lys av dette prosjektet er hvordan aktørers begrunnelser for handling

bidrar til sosial endring. Et annet er hvordan aktørers begrunnelser for handling påvirkes av sosiale strukturer. Argumentasjonsanalyse alene kan ikke svare på disse spørsmålene, men analyse og evaluering av argumentasjon kan utgjøre et viktig bidrag til CDA og til interdisiplinær forklarende (og normativ) kritikk. Argumentasjonsanalyse kan vise hvordan bestemte interesser og verdier utgjør grunnlag for praktisk argumentasjon, som igjen utgjør grunnlag for handling av sosial og politisk betydning. Videre innebærer evaluering av argumentasjon kritiske spørsmål knyttet til fremstillingen av verdier, målsetting og kontekst for handling, noe som kan bidra til kritikk av ideologier. Evaluering viser om argumentet er rimelig eller urimelig i sin håndtering av alternative argumenter og andre utfordringer. Et urimelig argument kan være en indikasjon på at bestemte representasjoner tas for gitt. I så fall kan det være snakk om ideologisk diskurs, innført av dominante sosiale grupper. Eksterne, institusjonelle begrunnelser er også viktige sett fra et forklarende perspektiv. Uavhengig av om slike begrunnelser stammer fra institusjonelle fakta eller fra ideologisk diskurs som har blitt naturalisert, er de resultater av sosiale strukturer som springer ut fra maktrelasjoner. Dette er strukturer som, gjennom å fungere som begrunnelser for handling, begrenser (eller bemyndiger) aktører (Fairclough, 2012, s. 101-102).

Intern- og ekstern normativitet

Faktisk argumentativ praksis har en normativ karakter: den består av aktørenes argumentasjon, så vel som deres analyser og evalueringer av andre aktørers argumentasjon. Fairclough omtaler dette som *lay normativity*, noe jeg har valgt å referere til som *intern normativitet*. Som analytiker må man skille mellom det som er aktørenes interne analyser og evalueringer, og egne eksterne analyser og evalueringer. Vi må med andre ord skille det som er aktørenes tolkninger av virkeligheten fra våre egne vurderinger. Å ta utgangspunkt i et eksternt normativt perspektiv innebærer å vurdere argumentasjonen opp mot et rammeverk basert på en bestemt teoretisk modell, med den hensikt å foreta en kritisk-systematisk evaluering av argumentasjonen. Interne- og eksterne analyser og evalueringer har mye til felles: interne evalueringer korresponderer ofte med normative standarder assosiert med den normative analysemodellen. Ifølge van Eemeren (referert i Fairclough, 2012, s. 103) viser empirisk forskning at den pragma-dialektiske modellen oppfattes som intersubjektivt akseptabel for vanlige aktører, og at den sammenfaller med normer for rimelighet som aktørene allerede har internalisert.

Faircloughs forslag til rammeverk for praktisk argumentasjon bidrar til forklarende kritikk ved å tilby et systematisk utgangspunkt for å adressere aktørenes interne evalueringer av

hverandres argumentasjon. Videre bidrar rammeverket til normativ kritikk ved å tilby et systematisk utgangspunkt for evaluering og analyse av faktisk argumentasjon fra et eksternt perspektiv (Fairclough, 2012, s. 102-103). Analysedelen i denne oppgaven omfatter både intern normativitet (partenes analyser og evalueringer av hverandres argumentasjon), i tillegg til mine egne analyser og evalueringer av partenes argumentasjon. Jeg vil skille mellom de to ved å vurdere partenes argumentasjon opp mot Faircloughs rammeverk for analyse av praktisk argumentasjon, og slik foreta en kritisk-systematisk evaluering av argumentasjonen. Interne- og eksterne evalueringer har likevel mye til felles, noe analysen også vil bære preg av.

Øvrig teori

I det følgende vil jeg presentere teori som ikke er direkte relatert til CDA/PDA som metode, men som likevel er av betydning for analysen i denne oppgaven. Det dreier seg om teori knyttet til interesser og verdier, demokratisk styring og teori relatert til dialogbegrepet.

Interesser og verdier²

Debatten mellom Amnesty og UD som er gjenstand for påfølgende analyse kan ses på som et eksempel på den klassiske utenrikspolitiske diskusjonen om nasjonale interesser og verdier. Her følger en grunnleggende innføring i begrepsparet slik de framstår i norsk sammenheng, etterfulgt av et kritisk blikk på ideen om konsensus og demokratisk styring i norsk utenrikspolitikk.

Realpolitikk vs. engasjementspolitikk

Norsk utenrikspolitikk er preget av konsensus, blir det sagt. Tradisjonelt har det vært relativt bred partipolitisk enighet om utenrikspolitikken. Med unntak av de gjentatte diskusjonene om Norges tilknytning til EU, har hovedtendensen vært at politisk uenighet eksisterer i marginene og at de mer prinsipielle diskusjonene foregår på akademisk hold (Leira & Sverdrup, 2013, s. 339). De prinsipielle diskusjonene dreier seg ofte om forholdet mellom norske *interesser* og *verdier*. Interesser kan forstås som økonomiske og sikkerhetsmessige hensyn, det som tradisjonelt kalles *realpolitikk*. I norsk sammenheng omfatter det blant annet Norges forhold til EU, sikkerhetspolitisk samarbeid i NATO og norsk handelspolitikk generelt.

Utenrikspolitiske verdier refererer til det enkelte vil kalle *engasjementspolitikk*. Det dreier seg blant annet om Norges innsats for fred, demokrati og menneskerettigheter, humanitær bistand og FN-arbeid.

Interesser og verdier, eller realpolitikk og engasjementspolitikk, presenteres ofte som ytterpunkter på en skala med et stort antall posisjoner og interne debatter imellom (Leira & Sverdrup, 2013, s. 338). På det ene ytterpunktet finner vi realpolitikeren som mener at Norge, en småstat, bør holde lav profil og verne om sine egne interesser. Det er stormaktene som skal ta seg av systemet. Engasjementspolitikk blander oss inn i en masse ubehagelige saker som kan skape problemer på et senere tidspunkt. Dessuten er det mye som tyder på at alt engasjementet der ute har liten eller ingen effekt. På det andre ytterpunktet finner vi

² Denne delen er basert på deler av prosjektskissen for masteroppgaven, SAMPOL 607, skrevet og godkjent våren 2019.

engasjementspolitikeren som hevder at Norge har mulighet til, og derfor bør, hjelpe der vi kan. Det at hjelpen er utilstrekkelig eller til og med ineffektiv betyr ikke at vi bør la være (Neumann, 2012, s. 365). Dette er selvsagt en forenklet og karikert beskrivelse av ytterpunktene, men det er likevel et nyttig og relativt vanlig utgangspunkt for utenrikspolitisk analyse.

Dersom vi går den påståtte utenrikspolitiske konsensusen etter i sømmene, finner vi en historisk tendens til at venstre- og høyresiden i norsk politikk har vektlagt henholdsvis engasjementspolitikk eller realpolitikk. Venstresiden (medregnet KrF i denne sammenheng) har med sitt fokus på solidaritet, utvikling og bistand omfavnet engasjementspolitikken (Matlary, 2002). Samtidig har høyresiden hevdet at Norges rolle som pådriver i internasjonale organisasjoner som FN og Verdensbanken har gått på bekostning av forholdet til NATO, EU og sikkerhetspolitiske utfordringer i Norges nærområder (Græger, et al., 2009, s. 517).

De politiske tendensene må likevel ses i lys av de geopolitiske realitetene til enhver tid. Under hele den kalde krigen var det realpolitikken, med særlig fokus på territoriell sikkerhet, som spilte den dominerende rollen i norsk utenrikspolitikk (Matlary, 2002). Tilsvarende sørget fraværet av trusler i tiåret etter Sovjetunionens sammenbrudd for at nasjonale interesser havnet i skyggen av et mer utadrettet globalt engasjement (Toje, 2010, s. 210). Utover 2000-tallet ble engasjementspolitikken gjenstand for økende kritikk. Tidligere statsminister og daværende stortingspresident, Thorbjørn Jagland, påpekte blant annet at: «Nær sagt alle fredsprosesser vi har vært involvert i, ligger i grus» (referert i Toje, 2010, s. 211). Terje Tvedt hevdet at engasjementspolitikken er mest til innvortes bruk og at dette forklarer hangen til å redusere innfløkte problemer til selvhevdende posering (referert i Toje, 2010, s. 211). Kritikken førte til en utstrakt utenrikspolitisk selvransakelse, ledet an av den rødgrønne regjeringen med daværende utenriksminister Jonas Gahr Støre i spissen.

Vi ser at partipolitiske tendenser til å favorisere realpolitikk eller engasjementspolitikk utfordres og påvirkes av hva som finner sted på den internasjonale arenaen. Alt i alt ligger norsk utenrikspolitikk relativt fast, noe som har bidratt til å støtte opp under oppfatningen om at norsk utenrikspolitikk er preget av konsensus. Konsensusstankegangen er kanskje noe av årsaken til at norsk utenrikspolitikk tradisjonelt har fått liten oppmerksomhet ved Stortingsvalg. Samtidig viser en undersøkelse gjennomført av NUPI i forbindelse med Stortingsvalget i 2017 at utenrikspolitiske saker er viktige for mange, og at utenrikspolitikk spiller en viktig rolle for partivalget til om lag 850.000 velgere. Undersøkelsen viser også at

det slettes ikke er enighet om alle sider ved norsk utenrikspolitikk. Tvert imot avdekkes til dels store forskjeller mellom de ulike partienes velgere når det gjelder hvilke saker de legger vekt på, hvordan de opplever trusselnivået mot Norge, og hva de er bekymret for (Sverdrup & Weltzien, 2017).

Konsensus eller skinnenighet?

Helene Sjursen (2015, s. 219-220) stiller spørsmål ved om den konsensusbaserte norske utenrikspolitikken er en myte, eller om det kan være snakk om en skinnenighet, hvor beslutninger tas uten at kontroversielle spørsmål har blitt diskutert. Konsensus, påpeker hun, forutsetter at det har vært en fri og åpen debatt, en gjensidig menings- og informasjonsutveksling. Vi kan ikke uten videre hevde at konsensus foreligger før debatten er tatt.

De fleste juridisk/konstitusjonelle tekster understreker at Stortingets standpunkt virker politisk forpliktende på regjeringen (Andenæs & Fliflet, referert i Sjursen, 2015, s. 220). Dette er i tråd med autonomi- og ansvarlighetsprinsippene som ligger til grunn for de fleste demokratiteorier. Ifølge autonomiprinsippet er borgerne selv lovgivere, enten direkte eller gjennom sine representanter, mens ansvarlighetsprinsippet handler om at borgerne skal kunne avkreve begrunnelser for politikken som føres (Eriksen, referert i Sjursen, 2015, s. 220). For å sikre at prinsippene ivaretas, er det etablert institusjoner og prosedyrer som skal sørge for at alle som har krav på å bli hørt, blir hørt. Videre skal prosedyrene sørge for at borgerne har tilgang på tilstrekkelig informasjon, slik at de kan danne seg en oppfatning av hva som bør gjøres (Sjursen, 2015, s. 220).

Autonomi- og ansvarlighetsprinsippet er ment å sikre borgernes status som frie og likeverdige deltakere i politiske beslutningsprosesser. Samtidig må utøvende myndighet være i stand til å handle. Regjeringen må kunne fatte bindende beslutninger og fordele ressurser (Eriksen, referert i Sjursen, 2015, s. 220). Regjeringens handlingskapasitet er særlig viktig for utenrikspolitikken, ettersom den delvis utformes som en reaksjon på hendelser utenfor nasjonal kontroll. På bakgrunn av dette kan det være behov for hemmelighold av hensyn til samarbeid med andre stater, eller av hensyn til at egne planer eller strategier må holdes skjult for en motpart. Det taler for visse begrensninger i Stortingets rolle, og i borgernes innsyn i utenrikspolitiske beslutningsprosesser. Videre er regjeringens handlingskapasitet knyttet til en forestilling om at utenrikspolitikk dreier seg om «større ting» - i ytterste fall kan det være snakk om statens overlevelse. Forestillingen bidrar til å skape en forventning om at alle må

heve seg over partipolitiske uenigheter, og at regjeringen må få albuerom til å vurdere hva som er til det beste for oss alle (Sjursen, 2015, s. 220-221).

Sjursen anerkjenner at det er en viss legitimitet i at handlingskapasitet må prioriteres i utenrikspolitikken, nettopp fordi utenrikspolitikken natur er slik at det av og til er behov for hemmelighold og raske beslutninger. Det er ikke tid til å vente på lange Stortingsdebatter når man står midt i en nasjonal krise. I tillegg er det snakk om håndtering av informasjon fra allierte stater, informasjon som kanskje er konfidensiell og som av den grunn ikke kan brukes som argumentasjon i en offentlig debatt. Men, understreker hun, utenrikspolitikk dreier seg om mer enn nasjonale kriser. Hensyn som hemmelighold og raske avgjørelser ikke er relevante for enhver situasjon (2015, s. 228). Hun konkluderer med at det er vanskelig å finne prinsipielle grunner til at utenrikspolitikken skal kobles fra kravet om demokratisk styring. Politikken føres på vegne av norske borgere og har konsekvenser for dem, og så lenge det ikke dreier seg om statens overlevelse, men om komplekse vurderinger og verdivalg, normer og prinsipper, er det behov for åpen refleksjon (2015, s. 230).

Dialog

Dialogbegrepet står sentralt i analysen. I det følgende vil jeg, med utgangspunkt i litteratur knyttet til dialog og dens rolle i diplomati, se nærmere på innholdet i dette begrepet.

Diplomati og dialog

Dialog i statsvitenskapelig sammenheng er uløselig knyttet til *diplomati*: for å forstå det ene er det nødvendig å ha en forståelse av det andre. Diplomati kan forklares som fredelig håndtering av mellomstatlige forhold - en håndtering som anerkjenner forskjeller mellom stater og som tar sikte på å redusere potensiell friksjon. Diplomati er hovedsakelig (men ikke nødvendigvis) en profesjonell aktivitet utført av diplomater, bestående av en rekke kjerneoppgaver som kommunikasjon, representasjon og forhandlinger (Sending, 2015, s. 16). Diplomatiske aktiviteter reguleres av både sedvane og internasjonal lov. Samtidig er fleksibilitet et av diplomatiets viktigste kjennetegn (Berridge, 1995, s. 1). Videre er det vanlig å skille mellom bilateralt- og multilateralt diplomati. Bilateralt diplomati dreier seg om håndtering av forholdet mellom to stater, gjerne via utplasserte diplomater, eller ambassadører, med fast tilhold i «mottakerlandet». Multilateralt diplomati dreier seg om håndtering av forholdet mellom flere stater. Denne formen for diplomati foregår som regel gjennom internasjonale organisasjoner eller konferanser (Berridge, 1995).

Dialog har en sentral rolle i diplomatisk virksomhet. Dialogbegrepet brukes på ulike måter i faglitteraturen, så vel som i utenrikspolitisk diskurs, noe som har bidratt til at innholdet i begrepet er noe uklart. Ofte kan det være synonym for mer formelle forhandlinger mellom to eller flere parter i en konflikt, hvor målet er å fremforhandle en avtale mellom partene. Andre ganger kan det referere til uformelle kommunikasjonsprosesser mellom parter, hvor håpet er at det skal lede fram til formelle forhandlinger. I tillegg brukes begrepet mer generelt om fredsprosesser eller grasrotinitiativer som tar sikte på å forebygge konflikt, men som ikke nødvendigvis har til hensikt å lede fram til en konkret forhandlingsprosess (Rieker, 2015, s. 1).

Pernille Rieker (2015) gjør et forsøk på å skille mellom *dialog* og *forhandlinger*. Dialog, sier hun, ser ut til å referere til uformell kommunikasjon mellom parter på ulike nivåer (sivilt og politisk nivå). Forhandlinger refererer vanligvis til mer formelle prosesser initiert mellom parter (som regel stater), hvor målet er å komme til enighet eller forhandle fram en avtale. Videre påpeker Rieker at hva som er hensikten med dialogen kan variere. Det kan være et forsøk på å bygge tillit og forståelse mellom parter; et forsøk på å påvirke aktørers identitet eller interesser; eller det kan være et forsøk på å unngå bruk av vold og eskalering av konflikt. Også motivasjonen bak dialogen kan variere. I enkelte tilfeller kan aktører engasjere seg i dialog av rent instrumentelle eller taktiske grunner. Andre ganger kan dialogen være påtvunget av andre aktører, som for eksempel FNs sikkerhetsråd, men uten at partene selv er interessert i å bygge tillit seg imellom eller finne en løsning på problemet (Rieker, 2015, s. 3-4). Rieker trekker fram flere ulike faktorer hun mener kan bidra til å fasilitere eller komplisere en dialog, blant annet makt og hemmelighold vs. åpenhet.

Makt

Dialogsituasjoner avhenger av hva slags maktkonstellasjoner som er involvert. En dialog mellom likeverdige parter vil naturlig nok ha en annen dynamikk enn en dialog hvor maktrelasjonen mellom partene er asymmetrisk (Rieker, 2015, s. 6). Joseph Nye (referert i Rieker, 2015, s. 6) har identifisert tre typer makt: hard, økonomisk og myk. Hard makt søker å tvinge motparten til å godta et bestemt utfall gjennom trusler og tvang. Tilsvarende søker økonomisk makt å tvinge eller overtale motparten til å godta et utfall gjennom utbetalinger eller sanksjoner. Myk makt derimot, søker å overbevise motparten om at de selv ønsker et bestemt utfall. Det forutsetter en evne til å forme motpartens preferanser ved hjelp av policy, verdier, kulturer og institusjoner. Myk makt er naturlig nok favorisert som virkemiddel av mindre stater, inkludert Norge, og av større aktører med mindre ressurser, som for eksempel

EU. Samtidig har myk makt oppnådd aksept som virkemiddel også blant større og mektigere aktører, som USA. Det å overbevise i rollen som myk makt er likevel vanskeligere for aktører som sitter på betydelig hard- og økonomisk makt.

Hemmelighold vs. åpenhet

Selv om dialog ofte oppfattes som et verktøy for å løse konflikt, kan det også oppfattes som et tegn på svakhet, fordi det impliserer at man er villig til å lytte, lære og muligens la seg overtale av motpartens argumenter (Kagan, referert i Rieker, 2015, s. 7). Dette kan føre til at partene møter motstand fra aktører på «hjemmebane» som ikke anerkjenner dialogen. I verste fall kan det føre til ytterligere konflikt og bruk av vold (Mitzen, referert i Rieker, 2015, s. 8). Dette er en av grunnene til at dialog ofte foregår bak lukkede dører. Av og til er det slik at hemmelighold er en forutsetning for at partene skal gå med på å møtes i det hele tatt, påpeker Rieker (2015, s. 8). Selv om hemmelighold kan være fornuftig og nødvendig i enkelte tilfeller, har det også noen mindre heldige sider. Blant annet er det vanskelig å holde partene ansvarlige for noe de har uttalt eller gått med på i hemmelighet. Fordelen med åpenhet omkring dialogen er at offentlige uttalelser, på sikt, kan tvinge aktørene til å sette handling bak ord – i hvert fall hvis aktørene vil unngå å bli stemplet som hyklere. Det er naturlig nok, og heldigvis, et stempel statsledere og andre offentlige tjenestefolk ønsker å unngå.

Analyse

I denne delen vil jeg rekonstruere, evaluere og diskutere debatten mellom UD's statssekretær, Marit Berger Røsland, og Amnesty International Norges generalsekretær, John Peder Egenæs. Hensikten med analysen er å foreta en kritisk gjennomgang av partenes argumentasjon med særlig fokus på dialog som utenrikspolitisk strategi.

Analysemateriale

Analysen tar utgangspunkt i fire kronikker publisert i Dagbladets nettavis i perioden 27. september 2017–5. oktober 2017. Kronikkene er som følger: «Dette krever vi av en ny utenriksminister» (Egenæs, 2017a), «Regjeringen prioriterer menneskerettigheter» (Røsland, 2017a), «Utenriksdepartementet velger taushet» (Egenæs, 2017b) og «Norge fremmer menneskerettigheter» (Røsland, 2017b). Analysen omfatter også én radio-/tv-debatt på NRKs Dagsnytt 18 fra samme periode (Egenæs & Røsland, 2017). Samtlige kronikker, og transkripsjon av Dagsnytt 18-debatten, er vedlagt denne oppgaven. Gjennom analysen vil jeg også referere til annet relevant materiale med den hensikt å gi kontekst til partenes argumentasjon.

Bakgrunnen for valg av analysemateriale er først og fremst min interesse for norsk utenrikspolitikk, og spesielt situasjoner hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt. Jeg finner debatten mellom Egenæs og Røsland interessant fordi den omhandler nettopp situasjoner som dette. Selv om debatten er begrenset i den forstand at den involverer få aktører, bestemte landeksempler og foregår i løpet av et forholdsvis kort tidsrom, vil jeg påstå at argumentasjonen har en gyldighet som går utover denne ene debatten. Dette understøttes av uttalelser fra andre sentrale regjeringsmedlemmer som jeg vil trekke fram underveis i analysen. Ut ifra dette kan vi si at debatten fungerer som et slags mikrokosmos over argumentasjon knyttet til UD's dialogstrategi: den samler og spisser argumentasjonen, og gir på denne måten et oversiktsbilde over hvordan regjeringen begrunner og forsvarer dialog som utenrikspolitisk strategi.

Oppbygging av analyse

Analysen følger Faircloughs forslag til rekonstruksjon og evaluering av praktisk argumentasjon, og består av følgende tre deler:

1. Gjennomgang av datamateriale og rekonstruksjon av partenes argumentasjon: I denne delen vil jeg, ved å gjennomgå analysemateriale i kronologisk rekkefølge, gi

leseren en generell oversikt over debatten, samt foreta en rekonstruksjon av partenes argumentasjon. Underveis vil jeg også diskutere retoriske valg partene foretar seg, og hvordan ulike fremstillinger bidrar til å støtte opp under argumentasjonen.

2. Evaluering av partenes argumentasjon: I denne delen vil jeg foreta en evaluering av Røslands og Egenæs' argumentasjon i debatten. Evalueringen omfatter partenes interne analyse og evaluering av motstanderens argumentasjon (såkalt *intern normativitet*), i tillegg til min egen normative analyse basert på Faircloughs dialektiske tilnærming til evaluering av argumentasjon.
3. Diskusjon av funn opp mot teori: Avslutningsvis i analysen vil jeg diskutere funn opp mot teoretiske antagelser knyttet til CDA/PDA og teori relatert til demokratisk styring.

Gjennomgang av data og rekonstruksjon av argumentasjon

«Dette krever vi av en ny utenriksminister»

15. september 2017 kunngjorde statsminister Erna Solberg at Børge Brende ville fratre sin stilling som utenriksminister. Årsaken var at Brende hadde takket ja til stillingen som president i World Economic Forum. Samtidige regjeringsforhandlinger mellom Høyre, FrP, Venstre og KrF gjorde at utnevnelsen av en ny utenriksminister lot vente på seg. Amnesty International Norge benyttet ventetiden til å uttrykke misnøye med Brendes innsats på menneskerettighetsfronten. 27. september publiserte Dagbladet kronikken «Dette krever vi av en ny utenriksminister», signert Amnestys generalsekretær, John Peder Egenæs (se vedlegg 1). Følgende er en gjennomgang og diskusjon av innholdet i kronikken.

Fagre ord

Egenæs innleder kronikken med å anklage utenriksminister Brende for å ha gjort for lite på menneskerettighetsfeltet, og for å ha nedprioritert menneskerettighetene til fordel for «snevre egeninteresser»:

På tross av fagre ord om å jobbe for menneskerettigheter i regjeringserklæringen, er det få spor etter Brendes innsats på dette feltet. Ser vi på Norges relasjon til viktige land som Kina, Russland, Saudi-Arabia og Tyrkia, er det tvert imot svært tydelig hvordan Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettighetene (Egenæs, 2017a).

Egenæs refererer til regjeringserklæringen fra 2013, den såkalte Sundvolden-plattformen. Erklæringen er en overordnet samarbeidsavtale mellom regjeringspartnerne, Høyre og FrP, og

er ment å reflektere hva som er regjeringens intensjon med politikken de vil føre. Den kan også forstås som et løfte fra den nye regjeringen til borgerne i landet. At menneskerettigheter er blant Solberg-regjeringens prioriteringer bekreftes gjentatte ganger i erklæringen, blant annet står det at: «Regjeringen vil, jf samarbeidsavtalen, fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstatsprinsipper og ytringsfrihet gjennom norsk utenrikspolitikk, og rette mer oppmerksomhet mot sivile og politiske rettigheter, også i nærliggende land» (Regjeringen, 2013, s. 70). Det er altså dette Egenæs oppfatter som «fagre ord», og som han beskylder utenriksminister Brende for å ha nedprioritert i sin praksis.

Egenæs opererer med det vi kan kalle en «klassisk» utenrikspolitisk definisjon av interessebegrepet som sammenfaller med det vi kjenner som realpolitikk. Ved å benytte prefikset «egen-» understreker han at dette er interesser som kommer oss nordmenn til gode, men som ikke nødvendigvis har samme effekt på verden forøvrig. Bruken av «snevre» forsterker dette ytterligere, og gir inntrykk av en egoistisk norsk utenrikspolitikk som går på bekostning av andres rettigheter. Det er en alvorlig beskyldning mot den humanitære stormakten og fredsnasjonen.

Kina

For å underbygge påstanden om at Norge prioriterer «snevre egeninteresser» fremfor menneskerettigheter, trekker Egenæs fram Norges relasjon til land som Kina, Russland, Saudi-Arabia og Tyrkia. Om Kina skriver han kort: «Denne sommeren ble et trist skue, da regjeringen forhandlet bort fredsprisvinner Liu Xiaobo mot noen tonn med norsk laks. Tidligere i perioden ville de ikke treffe Dalai Lama av samme grunn» (Egenæs, 2017a). Her refererer Egenæs til regjeringens iherdige arbeid for å gjenopprette forholdet til Kina som gikk på en smell da den kinesiske dissidenten Liu Xiaobo ble tildelt Nobels fredspris i 2010. Prisen ble tildelt Xiaobo for hans lange og ikke-voldelige kamp for menneskerettigheter i Kina. Det ble ikke godt mottatt av kinesiske myndigheter. Xiaobo, som i 2008 ble idømt en 11 år lang fengselsstraff for oppvigleri, hadde ingen mulighet til å reise til Norge for å motta prisen, dermed ble prisvinnerens stol ble stående tom under utdelingsseremonien. Til tross for at prisen deles ut av Den Norske Nobelkomité, som skal være uavhengig, var det staten Norge som ble gjenstand for kinesiske myndigheters vrede i kjølvannet av utdelingen. Norske myndigheter ble møtt med en kald skulder, og den politiske dialogen mellom de to landene opphørte fullstendig. Forhandlinger om en frihandelsavtale mellom Norge og Kina, som hadde pågått siden 2008, ble utsatt på ubestemt tid. Ifølge Bjørnar Sverdrup-Thygeson, forsker ved NUPI, ble også eksporten av norsk laks til Kina rammet av restriksjoner. Fra 4.

kvartal i 2010 til 1. kvartal i 2011 stupte den gjennomsnittlige, månedlige lakseeksporten til Kina fra 940 til 241 tonn³ (referert i Langberg, 2014).

Våren 2017 dro statsminister Solberg til Kina for å møte president Xi Jinping. Etter 6 år «i fryseboksen» så det endelig ut til at forholdet mellom de to landene var på bedringens vei - mye takket være utenriksminister Brendes innsats for å gjenopprette forholdet. Målet med Solbergs besøk var blant annet å inngå en avtale om å gjenoppta forhandlingene om en frihandelsavtale, i tillegg til en rekke andre avtaler mellom norske og kinesiske bedrifter - avtaler med en total verdi på 20 milliarder kroner. På forhånd hadde Solberg gjort det klart at menneskerettigheter ikke sto på dagsorden i møtet med den kinesiske presidenten. Isteden satset hun på å fremforhandle en avtale om årlige bilaterale samtaler med Kina – et forum hvor også menneskerettigheter skulle stå på dagsordenen (Aass Kristiansen & Hansen, 2017).

Omtrent én måned etter møtet mellom de to statslederne blir fredsprisvinner Xiaobo diagnostisert med uhelbredelig kreft og overføres fra fengsel til sykehus. Da Xiaobos helsetilstand ble kjent, ba EU kinesiske myndigheter om å la han få reise utenlands for å motta behandling (Mogherini, 2017). På spørsmål om norske myndigheter ville støtte EUs krav, valgte både Solberg og Brende å forholde seg tause (Christiansen, 2017). I juli 2017 dør Xiaobo, 61 år gammel.

Da dødsfallet ble annonsert, tvitret samfunnsdebattant og Minerva-kommentator Jan Arild Snoen: «Liu Xiaobo er død. Regjeringen valgte laksen fremfor ham. Tilgi dem ikke» (jasnoen, 2017). Også komiker Bård Tufte Johansen kommenterte dødsfallet på Twitter: «Liu Xiaobo er død. Hvis alle i Norge holder helt kjeft nå kan vi selge bra med røykelaks til Kina!» (TufteJo, 2017). Senere, da hun ble konfrontert med tausheten rundt Xiaobos sykdom, svarte Solberg: «Jeg var på ferie da Liu Xiaobo var syk, men kommenterte hans bortgang⁴». Videre sa hun at utenriksministeren heller ikke kunne kommentere saken da Liu Xiaobo var syk, fordi han også var på ferie. «Men hvordan synes du det framstår?», spurte journalisten. «At vi

³ I løpet av noen måneder økte imidlertid eksporten av laks til Vietnam fra svært lave nivåer til over 1000 tonn. I ettertid har det vist seg at norske oppdrettere brukte Vietnam som transittland i importen til Kina (Langberg, 2014).

⁴ Statsminister Solberg kommenterte Liu Xiaobos bortgang på regjeringens nettside samme dag som han døde: «Det er med stor sorg at jeg i dag har mottatt beskjeden om Liu Xiaobos bortgang. Liu Xiaobo var i flere tiår en sentral stemme for menneskerettigheter og Kinas videre utvikling. Mine tanker går nå til hans kone, Liu Xia, og hans familie og venner» (Solberg, 2017).

er på ferie, det synes jeg er en menneskerett også for norske politikere», svarte Solberg (Karlsen, 2017).

Dette er altså noe av bakgrunnen for Egenæs påstand om at fredsprisvinneren ble forhandlet bort mot noen tonn med norsk laks. Som Egenæs påpeker, var fredsprisen og forholdet til Kina også grunnen til at regjeringen valgte å avstå fra å treffe Dalai Lama, Tibets åndelige leder, da han besøkte Norge i 2014. Dalai Lamas besøk fant sted i anledning markeringen av at det var gått 25 år siden Dalai Lama mottok Nobels fredspris. I forbindelse med at regjeringens avgjørelse om å avstå fra møtet ble kjent, uttalte utenriksminister Brende: «Det var en vanskelig beslutning ikke å møte Dalai Lama. Men med min kjennskap til Kina, så mener jeg at hvis vi skal reparere forholdet, så var det nødvendig og riktig å ta den beslutningen». Han forsvarte avgjørelsen som et tiltak for menneskerettighetene: «Ved å få muligheten til å ha direkte samtaler med kinesiske ledere, vil man få en mulighet til å ta opp brudd på menneskerettighetene og forhold for minoriteter, deriblant tibetanerne» (Johnsen, 2014).

Vi ser at Egenæs' påstand bygger på en rekke tidligere hendelser og uttalelser, og at den krever en viss kjennskap til kontekst for at den skal gi mening. Når Egenæs velger å formulere seg såpass kortfattet, er det antageligvis fordi hendelsene og uttalelsene påstanden bygger på fikk bred dekning i media. Han kan derfor være rimelig sikker på at leseren vil oppfatte sammenhengen mellom de to fredsprisvinnerne og norsk laks.

Russland

Når det gjelder Russland ser Egenæs et behov for å utdype mer. Han trekker fram mangelen på grunnleggende menneskerettigheter som ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og rettssikkerhet. Videre forklarer han hvordan den såkalte anti-propagandaloven, som ble innført i 2013, er med på å legitimere allerede omfattende hatkriminalitet mot LHBT-personer i landet. Den systematiske forfølgelsen, mishandlingen og torturen av homofile eller antatt homofile menn i den russiske republikken Tsjetsjenia, er ett eksempel. På bakgrunn av menneskerettighetssituasjonen i Russland krever Egenæs, på vegne av Amnesty, at:

En ny norsk utenriksminister må være åpent kritisk til gamle og nye lover som knebler ytringsfriheten og kriminaliserer lovlig opposisjon og rettighetskamp. Norge må også støtte russiske organisasjoner og enkeltpersoner som settes under press fra russiske myndigheter fordi de kjemper for egne eller andres rettigheter. Norske myndigheter bør bidra til å skape arenaer i Russland der menneskerettigheter og demokrati kan diskuteres.

Vi må også utfordre russiske myndigheters stadig mer autoritære tilbøyeligheter i internasjonale settinger som FN og Europarådet. Norge må også være klare til å ta imot russiske aktivister som flykter og tilby dem asyl i Norge (Egenæs, 2017a).

Vi ser at Amnestys krav til den nye utenriksministeren innebærer en mer åpen kritisk holdning til menneskerettighetsbrudd i Russland. Støtte til sivilsamfunn og beskyttelse av enkeltindivider blir vektlagt, i tillegg til det å utfordre russiske myndigheter i internasjonal setting. Oppsummert skriver Egenæs:

Amnesty International forventer en mer modig norsk utenriksminister. Vi forventer en utenrikspolitikk som står prinsippfast opp for vernet om menneskerettighetene – også når motparten er en mektig nabo i øst, har sterke maktmidler og mektige venner. Det er nettopp da verdien av den norske retorikken om menneskerettighetene kan måles (Egenæs, 2017a).

Her er vi ved kjernen av det som er Amnestys krav til den nye utenriksministeren: en utenrikspolitikk som står prinsippfast opp for vernet om menneskerettighetene. Egenæs rører også ved det som er «elefanten i rommet» når det gjelder Norges forhold til nabolandet Russland: den åpenbare maktskjevheten mellom de to landene. Skjevheten er særlig åpenbar når det kommer til militær styrke, noe som gjør at sikkerhetspolitiske hensyn veier tungt i norske myndigheters håndtering av Russland. En utenrikspolitisk strategi som i større grad kritiserer og utfordrer russiske myndigheter, vil definitivt kunne karakteriseres som modig, ettersom det vil innebære en viss risiko. I verste fall kan det være selvutslettende. En ansvarlig utenrikspolitikk vil nødvendigvis måtte finne en god balanse mellom sikkerhetspolitiske hensyn og menneskerettighetshensyn. Det er uklart hvor stor risiko Egenæs mener norske myndigheter skal ta i sitt forhold til Russland, men han er åpenbart av den oppfatning at den nye utenriksministeren må være modigere enn det Brende har vært. Ellers, antyder han, vil den norske retorikken om menneskerettigheter være verdiløs.

Saudi-Arabia

Listen over menneskerettighetsbrudd i Saudi-Arabia er lang og graverende. Egenæs trekker fram myndighetenes halshugging av kritikere, fengsling av menneskerettighetsforkjempere, tortur, mangel på rettsstatsprinsipper og ytringsfrihet - inkludert forbud mot demonstrasjoner, sivilsamfunnsorganisasjoner og politiske partier. Videre trekker han frem diskriminering av kvinner og religiøse minoriteter, i tillegg til landets krigføring i nabolandet Jemen som klart strider mot krigens folkerett. Med utgangspunkt i dette krever Egenæs at «En ny

utenriksminister må ta det strenge, norske våpenhandelsregimet på alvor og slutte å utstede lisenser til eksport av våpenutstyr til Saudi-Arabia og ammunisjon til De forente arabiske emirater» (Egenæs, 2017a). Kravet henger klart sammen med den pågående krigføringen i Jemen, hvor UAE har vært en av Saudi-Arabias viktigste allierte. Egenæs påpeker at det norske våpenhandelsregimet er strengt. Det er altså ikke først og fremst en kritikk av norsk våpenhandel, men en kritikk av norske myndigheters tolkning og praksis av gjeldende regelverk. Videre skriver han:

Fra nå av må heller ikke norske ministre opptre på saudisk jord uten å vise kongehuset at deres mangel på respekt for menneskerettighetene er i strid med de forpliktelsene og den rollen Saudi-Arabia ønsker å spille internasjonalt. En ny norsk utenriksminister må også sammen med kolleger i likesinnede land demme opp for den nedbyggingen av vernet om menneskerettighetene som Saudi-Arabia bedriver i FN-organer (Egenæs, 2017a).

Dette er i tråd med ønsket om en modigere utenriksminister og kravet om en norsk utenrikspolitikk som står prinsippfast opp for vernet av menneskerettighetene. Egenæs tydeliggjør her at dette må gjelde bilateralt, så vel som multilateralt. Viktigheten av multilateralt samarbeid utdypes ytterligere:

Norge har valgt å stille seg i spissen for den globale kampen mot dødsstraff. Det lar seg ikke kombinere med taushet når dødsstraff i Saudi-Arabia i økende omfang tas i bruk mot fredelige sjia-demonstranter som et redskap for å skremme befolkningen til lydighet. Også her trengs det norsk innsats for å bygge en allianse som tar til motmæle hver gang regimet gjennomfører massehenrettelser, inkludert av mindreårige (Egenæs, 2017a).

Her oppfordrer Egenæs til klassisk Amnesty-strategi, såkalt «name and shame». Strategien innebærer åpen kritikk av makthavere som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd. Positiv effekt avhenger av at man er flere som står sammen om kritikken. Tanken er at jo flere man er som tar til motmæle, desto sterkere blir presset på den aktuelle staten. Det hjelper selvsagt også dersom kritikken kommer fra stater eller andre institusjoner med betydelig hard og/eller økonomisk makt.

Tyrkia

Om Tyrkia skriver Egenæs at tyrkiske myndigheter benytter det mislykkede kuppforsøket i 2016 til å sette til side en rekke grunnleggende menneskerettigheter. Han trekker blant annet fram at tusenvis av mennesker har blitt arrestert, mange på uakseptabelt eller til og med uforståelig grunnlag:

Det faktum at Tyrkia er en stormakt i sin region, avgjørende for å håndtere flyktningkrisen og en Nato-alliert, må ikke føre til at norske myndigheter er tause om deres menneskerettighetsbrudd. Nettopp fordi vi har både bilaterale og multilaterale kanaler, må vi benytte dem til å insistere på respekt for menneskerettighetene, og til å kritisere dem for de mange bruddene på enkeltmenneskers grunnleggende rettigheter (Egenæs, 2017a).

Tyrkia som «avgjørende for å håndtere flyktningkrisen» henger sammen med flyktningeavtalen som ble inngått mellom EU og Tyrkia i 2016. Kort sagt innebærer avtalen at flyktninger og migranter som ankommer Hellas skal sendes tilbake til Tyrkia, i bytte mot at EU tar imot syriske kvoteflyktninger fra leire i Tyrkia. Hensikten med avtalen fra EUs side var å stoppe den ukontrollerte flyktningstrømmen, og hindre menneskesmugling ved å stenge den største flyktningeruten til Europa, som går mellom Tyrkia og Hellas. Umiddelbart etter at avtalen trådte i kraft, sank tallet på flyktninger som ankom Hellas. Avtalen, i kombinasjon med liknende avtaler mellom EU og andre transitland, har også hatt betydning for antallet asylsøkere som kommer til Norge. Det er helt klart en konsekvens som er i norsk egeninteresse. Samtidig har avtalen blitt kritisert av FN, Amnesty og flere andre for å være i strid med internasjonale konvensjoner. Blant annet har det blitt stilt spørsmål ved lovligheten av å sende flyktninger tilbake til Tyrkia mot finansielle og politiske fordeler (Ersland, 2016). Det er dessverre ikke rom for å diskutere alle sider av EUs flyktningeavtale med Tyrkia her. Egenæs' poeng i denne sammenhengen er at norske myndigheter ikke må la seg kjøpe til taushet, ikke når det er i norsk egeninteresse, og ikke når kjøperen er en stormakt og/eller en alliert.

Avslutningsvis gjentar Egenæs Amnestys krav: «Vi håper at en ny utenriksminister kan fylle den positive retorikken om menneskerettighetene med innhold, ikke minst når det kommer i konflikt med norske egeninteresser» (Egenæs, 2017a).

Rekonstruksjon av Egenæs' argumentasjon

Kontekst

Utgangspunktet for Egenæs' argumentasjon er en påstand om at kampen for menneskerettighetene har blitt nedprioritert under Børge Brende, og at det har blitt tydelig at Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettigheter. Sentrale «bevis» på dette er myndighetenes unnfalighet i forbindelse med Xiaobos sykdom og bortgang, myndighetenes avgjørelse om å la være å møte Dalai Lama da han besøkte Norge, og fortsatt norsk eksport av militært utstyr til Saudi-Arabia og UAE. Menneskerettighetene som

institusjonelle fakta, og regjeringserklæringen som politisk intensjon og løfte ovenfor norske borgere, utgjør også deler av kontekst.

Målsetting

Den fremtidig, forestilte tilstanden Egenæs ser for seg, er en verden hvor norsk utenrikspolitikk, i større grad, bidrar til et bedre vern av menneskerettighetene.

Verdier

Som verdens største menneskerettighetsorganisasjon er menneskerettighetene Amnestys fremste (og eneste) prioritering. I tillegg ser vi at Egenæs bygger sin argumentasjon på generelle verdier som ærlighet og oppriktighet (regjeringen må innfri sine løfter ovenfor norske borgere jf. regjeringserklæringen, den positive retorikken om menneskerettighetene må fylles med innhold), det å være prinsippfast (Norge må ikke la seg kjøpe, regjeringen må stå opp for menneskerettighetene - også når det kommer i konflikt med norske egeninteresser) og det å være modig (utenriksministeren må stå opp for menneskerettighetene selv om motstanderen er større og sterkere).

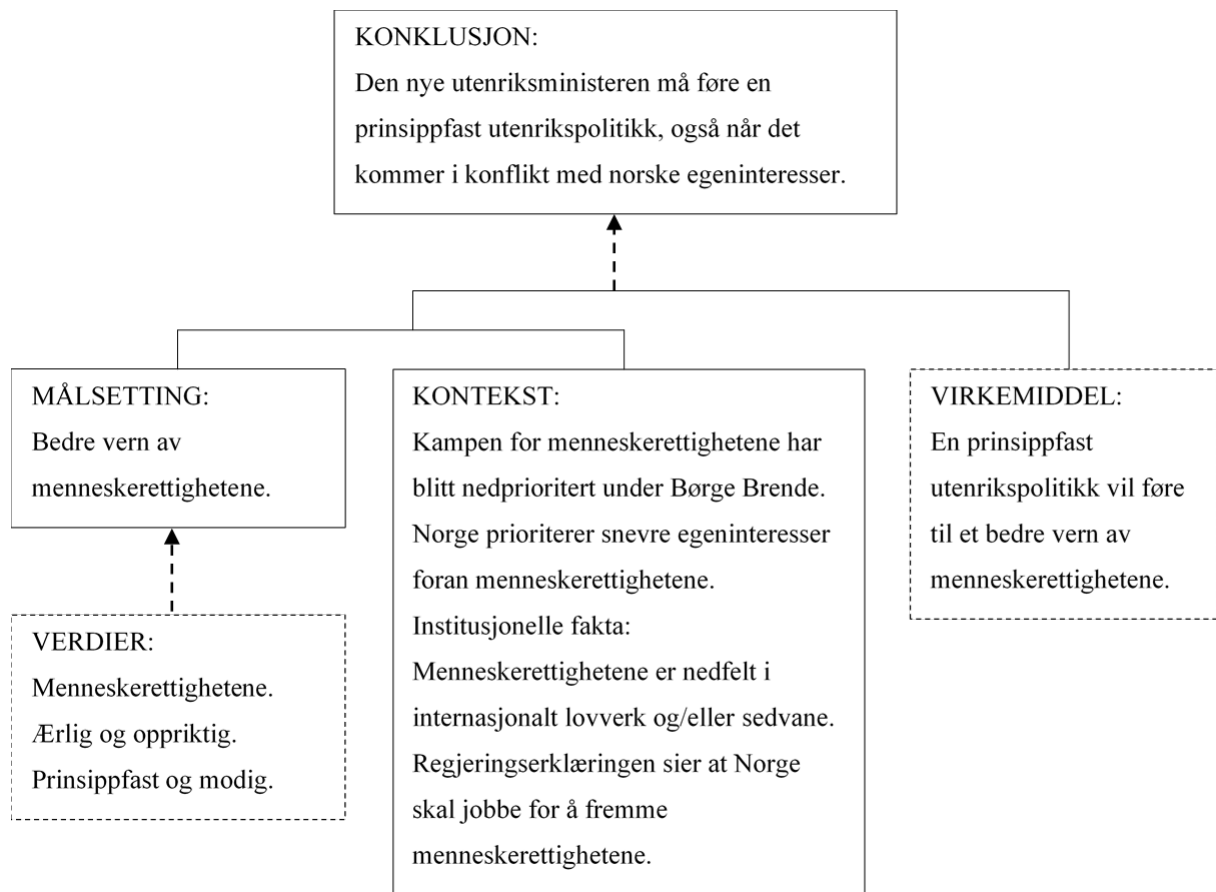
Konklusjon

Konklusjonen, eller det som er Amnestys forslag til handling, er et overordnet krav om at den nye utenriksministeren må føre en prinsippfast utenrikspolitikk, også når det kommer i konflikt med norske egeninteresser. Det omfatter også et krav om at utenriksministeren (og norske myndigheter generelt) må være åpent kritisk til menneskerettighetsbrudd.

Konklusjonen kan tolkes som et forslag til politisk strategi ettersom målsettingen, så snart den er virkeliggjort, kan utgjøre virkemiddel for nye målsettinger eller ny kontekst for videre handling relatert til menneskerettighetene.

Virkemiddel

Konklusjonen understøttes av en implisitt tanke om at handlingen er et virkemiddel som vil føre fram til målsettingen, dvs. en tanke om at en prinsippfast utenrikspolitikk vil føre fram til målet om et bedre vern av menneskerettighetene. Figur 2.1 illustrerer Egenæs' argumentasjon.



Figur 2.1: Rekonstruksjon av Egenæs' argumentasjon i «Dette krever vi av en ny utenriksminister»

Debatt på Dagsnytt 18

Samme dag som Egenæs' kronikk ble publisert, møtte han statssekretær i Utenriksdepartementet, Marit Berger Røsland, til debatt om innholdet i kronikken på NRKs Dagsnytt 18 (se vedlegg 2). I det følgende vil jeg presentere og diskutere noen utdrag fra debatten. Ut ifra disse vil jeg, i tillegg til å utdype Egenæs' argumentasjon, vise hvordan Røslands argumentasjon utgjør et motargument.

Kan en norsk statsminister møte Dalai Lama?

Innledningsvis i debatten, henvender programleder Fredrik Solvang seg til Røsland med spørsmålet «Kan en norsk statsminister møte Dalai Lama?». Røsland svarer:

Ehm...spørsmålet her er jo om vi skal ha en dialog med Kina eller ikke, eh, og som vi alle vet, så har det jo vært et veldig vanskelig forhold mellom Norge og Kina som vi klarte å få normalisert, eh, i vinter. Eh, og det interessante er jo at vi nå for første gang på seks år, i august i år kunne sette oss ned og diskutere menneskerettighetsspørsmål med kinesiske myndigheter, og det mener vi er, eh, god MR-politikk [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Ut ifra måten Røsland svarer på, skjønner vi at hun oppfatter Solvangs spørsmål om Dalai Lama som ubehagelig, urettferdig eller kanskje begge deler. I et forsøk på å unngå å svare direkte, konstruerer hun isteden sin egen problemstilling ved å hevde at det spørsmålet *egentlig* dreier seg om er «om vi skal ha en dialog med Kina eller ikke». Røslands konklusjon på dette er *ja*, fordi det er «god MR-politikk». Underforstått sier hun at et møte med Dalai Lama er et være eller ikke være for den politiske dialogen med Kina - vi er nødt til å velge det ene eller det andre. Videre er Røsland opptatt av å presentere resultatet av regjeringens valg, den nylig gjenopprettede dialogen med Kina, som en viktig seier for regjeringen, så vel som for menneskerettighetene. På spørsmål om det (arbeidet med å gjenoppta dialogen med Kina) er på bekostning av Solbergs møte med Dalai Lama, henviser Røsland til andre lands håndtering av samme situasjon: «[...] hvis vi ser på situasjonen for europeiske land, eh, så er det ikke mange europeiske ledere som vil takke ja til å, å møte Dalai Lama. Sånn, sånn er virkeligheten, og det er en virkelighet vi også må forholde oss til» (Egenæs & Røsland, 2017). Senere gjentar hun omtrent det samme i form av et retorisk spørsmål rettet til Egenæs:

[...] altså hvilket land i verden, eh, er det du kan vise til som, hvor myndighetene nå ønsker å møte Dalai Lama som, eh, som hadde utspill om, om Liu Xiaobos død, altså, vi må jo forholde oss til de, eh, de rammebetingelsene som gjelder for, for norsk utenrikspolitikk [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Røslands argument er todelt: For det første hevder hun at «ikke mange» europeiske ledere vil takke ja til å møte Dalai Lama. Underforstått sier hun at få (eller kanskje ingen) andre land er villige til å ta en slik risiko i sin relasjon til Kina, derfor kan det ikke forventes at Norge skal gjøre det heller. For det andre oppfordrer hun til en realitetsorientering. Vi må forholde oss til de rammebetingelsene som gjelder for norsk utenrikspolitikk, sier hun. For sånn er virkeligheten og det er en virkelighet vi må forholde oss til.

Konsekvensen av kritikk

I debatten blir det tydelig at Røsland er uenig i Egenæs' fremstilling av nåværende situasjon, blant annet sier hun: «[...] altså vi skal respektere Amnestys rolle for å fremme menneskerettighetene og at de skal være kritiske til oss på hva, hva vi får til, men den kritikken de kommer med når det gjelder at vi ikke engasjerer oss i MR-spørsmål, det mener jeg treffer veldig dårlig» (Egenæs & Røsland, 2017). For å motbevise Egenæs' påstand om at Norge nedprioriterer menneskerettighetene trekker Røsland fram en rekke menneskerettighetsrelaterte tiltak som regjeringen har gjennomført i perioden med Børge Brende som utenriksminister. Om Russland/Tsjetsjenia sier hun: «Vi har tatt opp, eh,

situasjonen for LHBT i Tsjetsjenia, vi støtter nettverk som fremmer deres sak, vi tar opp spørsmålene i direkte kontakt med russiske myndigheter, vi tar opp i Europarådet- [...]» (Egenæs & Røsland, 2017). På spørsmål om hva Norge gjør for å fremme menneskerettigheter i Saudi-Arabia, svarer hun:

Vi, eh, tar opp spørsmålet om menneskerettigheter, eh, i Saudi Arabia med saudiarabiske myndigheter, senest forrige uke da Børge Brende var i FN og møtte sin kollega fra, altså den saudiske utenriksministeren, og vi har tatt opp spørsmålet om dødsstraff, ytringsfrihet, kvinners rettigheter- [...]. Eh, vi engasjerer oss i enkeltsaker, vi er tilstede under rettshøringer fo-, for menneskerettighetsaktivister i Saudi Arabia, og vi er veldig urolige for den menneskerettighetssituasjonen vi ser, og vi tar det opp ofte [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Vi ser at Røsland motsetter seg den delen av kontekst som dreier seg om at kampen for menneskerettighetene har blitt nedprioritert under Børge Brende. Det gjør hun ved å presentere en alternativ kontekst, som legger vekt på at norske myndigheter har bidratt til å fremme menneskerettigheter både bilateralt og multilateralt, samt gjennom støtte til sivilsamfunn og enkeltpersoner. Røsland bestrider derimot ikke den delen av Egenæs' påstand som dreier seg om at Norge prioriterer «snevre egeninteresser» foran menneskerettighetene. Isteden ser vi at hun trekker det som er Egenæs' konklusjon og Amnesty's foretrukne strategi, i tvil:

Det er klart at det er ikke noe vanskelig for Norge å velge en strategi som gjør at vi ikke lenger kan snakke med Kina, men jeg tror alle som jobber med, eh, utenrikspolitikk og vet hvordan, hvordan dette virker, eh, så vet man jo at det er visse [...] begrensninger [...] på hva vi kan snakke om [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Videre sier hun: «[...] jeg mener at det å ha kontakt med Kina er det avgjørende for at vi kan ha en, en MR-dialog [...] nå er vi altså kommet i den situasjonen at vi kan sitte rundt et bord med Kina og snakke om menneskerettigheter, der var vi ikke i seks år-» (Egenæs & Røsland, 2017). Røsland antyder her at en prinsippfast utenrikspolitikk, som omfatter åpen kritikk av menneskerettighetssituasjonen i Kina, vil ødelegge for den politiske dialogen med kinesiske myndigheter – en dialog som er avgjørende for at Norge i det hele tatt skal ha mulighet til å fremme menneskerettigheter i Kina. Ut ifra denne logikken vil Amnesty's strategi ha negative konsekvenser som er uakseptable, fordi den vil undergrave målsettingen om vern av menneskerettighetene. De seks årene Norge måtte tilbringe «i fryseboksen» etter tildelingen av fredsprisen i 2010, fungerer som et «bevis» på de negative konsekvensene av en slik

strategi. Det er et bevis som veier tungt fordi det har skjedd før, og muligheten for at det kan skje igjen er utvilsomt tilstede.

Egeninteresser som virkemiddel

På tampen av debatten fremmer Røsland et argument som setter næringslivssamarbeid, kultursamarbeid og politisk dialog generelt i et menneskerettighetsperspektiv:

[...] det er en slags underliggende tone her at jo dårligere forhold vi har med et land, jo mere MR kan vi fremme. Eh, og vår erfaring er at jo mere kontakt, altså har vi næringslivssamarbeid, kultursamarbeid, kan snakke [...] om mange tema, [...] så kan vi også fremme MR mere- (Røsland blir avbrutt av Egenæs som etterspør bevis på dette, før Solvang stopper dem begge og signaliserer at tiden er ute) (Egenæs & Røsland, 2017).

Vi ser at Røsland, fremfor å bestride Egenæs' påstand om at Norge prioriterer egeninteresser foran menneskerettigheter, går for en alternativ fremstilling hvor norske egeninteresser utgjør en viktig del av den politiske dialogen. I Røslands fremstilling er norske egeninteresser et verktøy som kan brukes til å fremme menneskerettighetene. Dette skiller seg klart fra Egenæs' fremstilling, hvor egeninteressene prioriteres på bekostning av menneskerettighetene.

Tydelige og offentlige

«Fungerer det?» spør Solvang Røsland med henvisning til norske myndigheters menneskerettighetsdialog med Saudi Arabia: «[...] altså vi, vi håper jo det, og det er jo den metoden vi kan bruke- » svarer Røsland, før hun blir avbrutt av Egenæs:

[...] Vi, vi hørte jo nettopp, bare for [...], vi hørte jo nettopp den tidligere ambassadøren si at end-, én av grunnene til at kjøreforbudet er borte er hvordan, eh, det saudiske kongehuset ble latterliggjort i utenverdenen, fordi at dette var for vilt, og der, det er det vi må også være mer, og dette har vi snakket med UD om også ofte før, vi må være tydeligere, vi må være offentlige, det holder ikke bare å gjøre dette i de lukkede rom (Egenæs & Røsland, 2017).

Her ser vi at Egenæs, med henvisning til opphevelsen av kjøreforbudet for kvinner, forsøker å underbygge sin konklusjon om at vern av menneskerettighetene krever åpen kritikk av menneskerettighetsbrudd. Én av grunnene til at forbudet ble opphevet er, ifølge Egenæs, at det ble «latterliggjort i utenverdenen». Underforstått ble det altså så pinlig og skadelig for det saudiske kongehusets omdømme, at forbudet ble besluttet opphevet. Påstanden bygger på en uttalelse fra Carl Schiøtz Wibye, Norges tidligere ambassadør i Saudi Arabia. Wibye er

åpenbart en autoritet når det kommer til Saudi Arabia, noe som er med på å gi påstanden tyngde som bevis⁵. Påstanden er også et forsøk på å vise til fremvoksende positive konsekvenser av den foreslåtte strategien. Egenæs konkluderer på nytt med at vi må være tydeligere og offentlige i kritikken. «[...] det holder ikke bare å gjøre dette i lukkede rom», sier han, med klar henvisning til UD's dialogstrategi. Mens Røsland til en viss grad innrømmer at virkningen av dialogstrategien er usikker, virker Egenæs skråsikker i sin sak: «name and shame» fungerer, og opphevelsen av kjøreforbudet i Saudi-Arabia er et bevis på det.

Krav om økonomiske konsekvenser

På spørsmål om hvorfor Norge selger militært utstyr til Saudi-Arabia, svarer Røsland at Norge har «et av verdens strengeste regelverk for eksport av våpen», og at det gjøres helt konkrete vurderinger av om eksporten utgjør brudd på regelverket. Dersom vurderingene tilsier at det ikke gjør det, er vår holdning at man skal tillate eksport, sier hun. Egenæs svarer:

[...] er ikke dette kjernen i min kritikk at vi, vi, vi tar rett og slett hensyn til våre egne interesser, og i denne sammenhengen, økonomiske interesser, i en situasjon hvor det ville være riktig å, hva skal jeg si, mer ryggrad å si at vi kan ikke selge militært materiell til Saudi Arabia, vertfall ikke etter at de ble så involvert i krigen i Jemen, og driver den framover slik de gjør, fordi at det er galt å gjøre, ikke henvise til at vi har et regelverk og hvis vi ser veldig nøye på det, så går det an å selge disse tingene, fordi at det er biler og kommunikasjonsutstyr, og de dreper ikke direkte mennesker, det, for meg er dette, på en måte, illustrasjonen på vår kritikk at vi, hvis det er, på en måte, eh, hva skal jeg si, hvis det kan la seg ordne slik at vi kan tjene penger på dette, så er det ikke et problem at det faktisk er Saudi Arabia vi selger det til, ehm, når vi ser hva de gjør i Jemen, og selvfølgelig når vi ser hva de gjør i sitt eget hjemland [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Egenæs tydeliggjør her at kravet om en prinsippfast utenrikspolitikk som står opp for menneskerettighetene, også omfatter et krav om økonomiske konsekvenser for stater som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd. Dette inngår som et ledd i den foreslåtte strategien, sammen med kravet om at menneskerettighetsbrudd må møtes med tydelig og offentlig kritikk. Vi ser at Røsland, i motsetning til Egenæs, representerer en pragmatisk holdning hvor

⁵ Carl Schiøtz Wibye befinner seg i studio sammen med Egenæs, og de to har, forut for debatten mellom Egenæs og Røsland, diskutert menneskerettighetssituasjonen i Saudi Arabia, blant annet opphevelsen av kjøreforbudet. På spørsmål om hva som er grunnen til at kvinner plutselig får kjøre bil, svarer Wibye at opphevelsen av forbudet er et resultat av press både innenfra og utenfra.

salg av militært utstyr tillates – så lenge vurderinger tilsier at salget ikke utgjør brudd på det norske regelverket.

Kritikk av dialogstrategien

Egenæs stiller seg kritisk til dialogstrategien. Blant annet påpeker han at:

[...] det at man i et lukket rom kan diskutere menneskerettigheter med Kina, det er akkurat slik kinesiske myndigheter ønsker det fordi at da slipper de den kritikken i det, i det åpne rom, som de egentlig, helt siden, eh, tidlig nittital har vært opptatt av å forsøke å få lukket inn i rom slik at dette ikke blir en internasjonal diskusjon [...] (Egenæs & Røsland, 2017).

Videre antyder han at valget av strategi ser ut til å ha andre grunner enn vern av menneskerettighetene: «[...] og vi i Norge har, eh, tror jeg av strengt talt andre grunner enn å komme i dialog med kineserne om menneskerettigheter, skrevet fra oss retten, ser det ut til, eh, til å ta dette opp, eh, åpenlyst i internasjonale fora [...]» (Egenæs & Røsland, 2017). Når Egenæs sier «andre grunner» er det nærliggende å anta at han refererer til «snevre egeninteresser». Det kan også være en anklage om at norske myndigheter har latt seg kjøpe til taushet, noe som gir mening sett opp imot uttalelsen om at kinesiske myndigheter har fått det slik de ønsker. I tillegg kan det være en anklage om at norske myndigheter er feige i møte med stormakten Kina. En slik anklage sammenfaller med Amnestys krav om at den nye utenriksministeren må være «mer modig». Når det gjelder påstanden om at vi i Norge har «skrevet fra oss retten» til å åpent diskutere menneskerettighetssituasjonen i Kina, er det en referanse til «normaliseringsavtalen» mellom Norge og Kina som ble fremforhandlet vinteren 2016. Avtalen sier blant annet:

The Norwegian Government reiterates its commitment to the one-China policy, fully respects China's sovereignty and territorial integrity, attaches high importance to China's core interests and major concerns, will not support actions that undermine them, and will do its best to avoid any future damage to the bilateral relations (Norske- og kinesiske myndigheter, 2016).

Ordlyden i avtalen ble kritisert fra flere hold. Kina-ekspert, Torbjørn Færøvik, uttalte følgende da avtalen ble offentliggjort: «Dette er veldig uklart for meg, og etterlater mange ubesvarte spørsmål. Skal Norge for eksempel fraskrive seg muligheten til å kritisere Kina for brudd på menneskerettighetene? Eller skal Dalai Lama nektes å komme på besøk?» (referert i

Røed, 2016). Vi ser at ordlyden i avtalen, og Færøviks uttalelse, kan gi grunnlag for en oppfatning av at norske myndigheter har latt seg kjøpe til taushet og at de er feige.

Rekonstruksjon av partenes argumentasjon på Dagsnytt 18

Kontekst

Røsland er klart uenig i Egenæs' framstilling av kontekst. I et forsøk på å motbevise påstanden om at regjeringen har nedprioritert menneskerettighetene, trekker hun fram en rekke menneskerettighetsrelaterte tiltak som regjeringen har gjennomført i perioden med Brende som utenriksminister. Røsland legger også vekt på at dialogen med Kina er gjenopprettet etter 6 år, og at det gir Norge mulighet til å snakke med Kina om menneskerettigheter igjen. Resultatet er en alternativ framstilling av kontekst hvor norske myndigheter jobber hardt for å fremme menneskerettighetene både bilateralt og multilateralt, så vel som gjennom samarbeid med sivilsamfunn og støtte til enkeltpersoner. Menneskerettighetene som institusjonelle fakta, samt regjeringserklæringen som intensjon og løfte ovenfor norske borgere, ligger fast, uten at Røsland adresserer disse direkte.

Målsetting

Røsland gjør ikke noe forsøk på å bestride målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene. Tvert imot er hun opptatt av å vise at regjeringen deler målsettingen.

Verdier

Når Egenæs anklager UD, med Brende i spissen, for å ha prioritert egeninteresser på bekostning av menneskerettigheter er det, ut ifra Røslands reaksjon, tydelig at det er en anklage som svir - uavhengig av om det er sant eller ikke. Det kan tyde på at det eksisterer en moralsk enighet mellom partene: det er «feil» når egeninteresser trumfer menneskerettigheter. Det kan også tenkes at reaksjonen skyldes at menneskerettighetene er institusjonelle fakta som myndighetene er forventet å engasjere seg for. Det er ikke en fredsnasjon verdig at nasjonale interesser går på bekostning av internasjonale normer og avtaler. Om reaksjonen skyldes moralsk enighet, institusjonelle fakta eller begge deler er uvisst. Jeg velger å tro at sannheten ligger et sted midt imellom: at menneskerettighetene er, i hvert fall delvis, internalisert som faktiske moralske verdier hos norske myndigheter, i tillegg til at de også er institusjonelle fakta myndighetene må forholde seg til. Videre er det, ut ifra Røslands argumentasjon, tydelig at regjeringen verdsetter pragmatiske løsninger i større grad enn prinsipielle holdninger. Eksempelvis innrømmer hun til en viss grad at møtet med den tidligere fredsprisvinneren Dalai Lama, ble ofret til fordel for gjenopprettelse av den politiske

dialogen med Kina. Regjeringens holdning til salg av militært utstyr er et annet eksempel: så lenge eksporten ikke bryter med gjeldende regelverk er holdningen at man skal tillate salg - selv når kjøperen er ansvarlig for brudd på krigens folkerett. I tillegg tyder Røslands gjentatte oppfordring om at vi må forholde oss til virkeligheten på at det å være realitetsorientert er en underliggende verdi for UD's menneskerettighetsarbeid.

Negative konsekvenser

Røsland trekker Egenæs' konklusjon, og Amnestys krav til handling, i tvil ved å hinte om mulige negative konsekvenser av strategien: Åpen kritikk av, og mindre samarbeid med stater som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd, kan føre til brudd i den politiske dialogen med landet. Det vil igjen føre til at norske myndigheter mister muligheten til å fremme menneskerettigheter i landet. Røslands påstand om negative konsekvenser har tyngde fordi det har skjedd før, og det er ikke usannsynlig at det kan skje igjen. Egenæs' krav til handling kan altså få negative konsekvenser som er uakseptable, fordi handlingen vil undergrave målsettingen om vern av menneskerettighetene.

Mot-konklusjon

De negative konsekvensene av handlingen peker mot en uttalt mot-konklusjon til Egenæs' konklusjon: en prinsippfast utenrikspolitikk må ikke gå på bekostning av den politiske dialogen. Mot-konklusjonen utelukker den opprinnelige konklusjonen ettersom en utenrikspolitisk praksis som verner om den politiske dialogen for enhver pris, ikke samtidig kan være en prinsippfast utenrikspolitikk.

Autoritetsargument

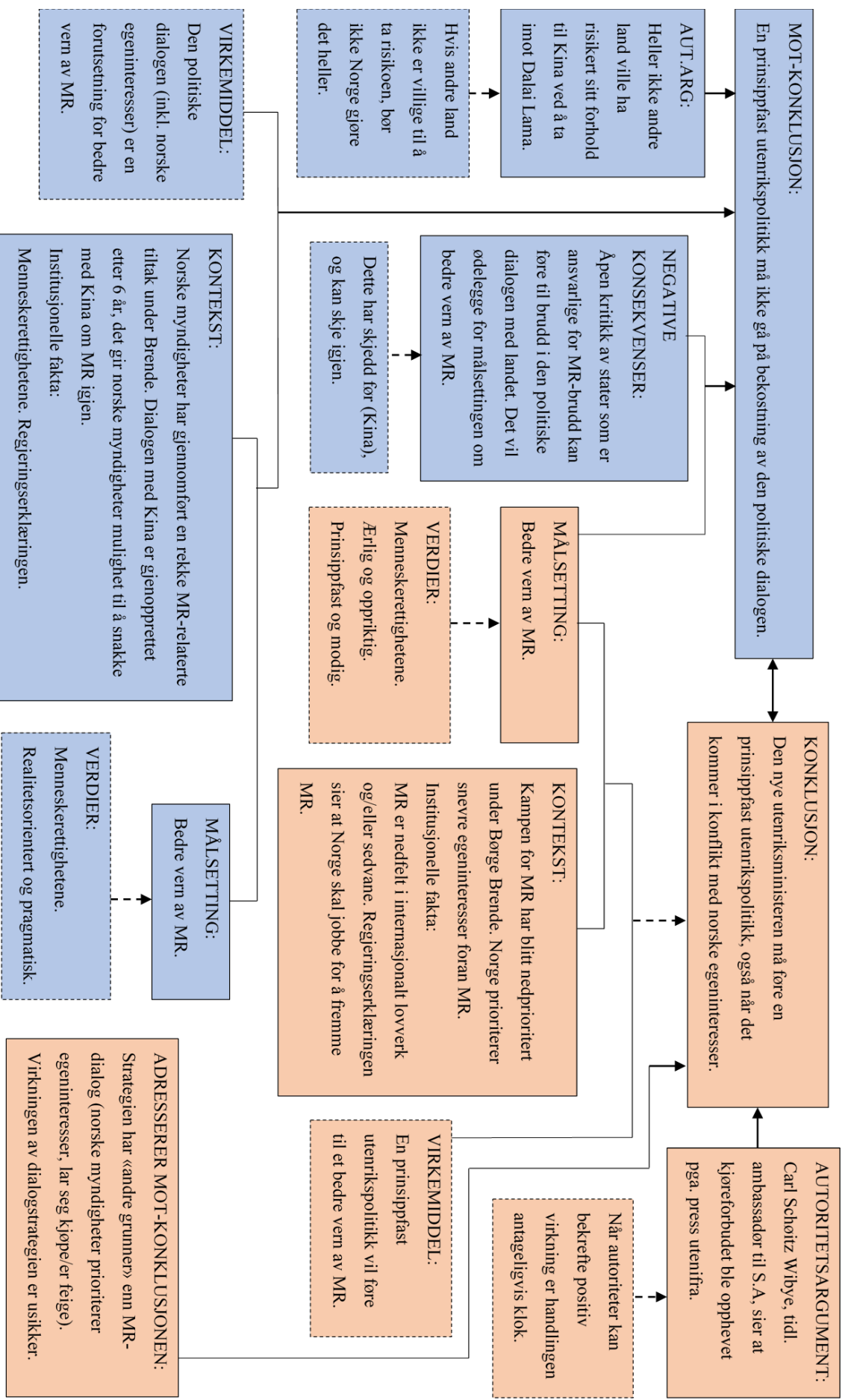
For å understøtte mot-konklusjonen hevder Røsland at heller ikke andre land ville ha risikert sitt forhold til Kina ved å ta imot Dalai Lama. Det underliggende premisset for denne påstanden er at dersom andre land ikke er villige til å risikere sitt forhold til Kina så bør ikke Norge gjøre det heller. Dette kan forstås som et autoritetsargument hvor Røsland, med den hensikt å styrke mot-konklusjonen, opphøyer andre europeiske land (eller andre land generelt) til en utenrikspolitisk autoritet.

Virkemiddel

Mot-konklusjonen understøttes av en implisitt tanke om at den politiske dialogen er et virkemiddel som vil føre fram til målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene. Ifølge Røsland er norske egeninteresser en viktig del av den politiske dialogen, og prioritering av egeninteresser styrker myndighetenes mulighet til å fremme menneskerettighetene.

Utdyping av Egenæs' argumentasjon

Egenæs fremmer et autoritetsargument for å støtte opp under Amnestys krav til handling. Autoriteten bak argumentet er Norges tidligere ambassadør til Saudi Arabia, Carl Schøitz Wibye. Ifølge Wibye var opphevelsen av kjøreforbudet i Saudi-Arabia et delvis resultat av press «utenifra». For Egenæs er dette et bevis på at strategien fungerer. Argumentet kan også forstås som et forsøk på å vise til fremvoksende positive konsekvenser av strategien, for slik å styrke tanken om at den er «det riktige å foreta seg». Videre tydeliggjør Egenæs' argumentasjon knyttet til salg av militært utstyr at kravet om en prinsippfast utenrikspolitikk også omfatter et krav om økonomiske konsekvenser for stater som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd. Dette kommer i tillegg til kravet om at menneskerettighetsbrudd må møtes med tydelig og offentlig kritikk, og inngår som en del av Amnestys forslag til handling. Egenæs adresserer også mot-konklusjonen i Røslands argument. For det første påpeker han at Røsland ikke kan vise til konkrete effekter av dialogstrategien, noe Røsland selv bekrefter. Videre antyder han at dialogstrategien har «andre grunner» enn det å komme i dialog med kineserne om menneskerettigheter. Det er nærliggende å anta at «andre grunner» er en eufemisme for egeninteresser, men det kan også dreie seg om en beskyldning om at norske myndigheter lar seg kjøpe, og/eller at de er feige. Med henvisning til normaliseringsavtalen hevder han at norske myndigheter har «skrevet fra seg retten» til å åpent kritisere Kina. Resultatet er at dialogen må foregå i et lukket rom - «akkurat slik kinesiske myndigheter ønsker det». Ordlyden i avtalen understøtter Egenæs' påstand. Figur 2.2 viser Egenæs argumentasjon og Røslands mot-argumentasjon.



Figur 2.2: Rekonstruksjon av Egenes' argument og Røslands motargument

«Regjeringen prioriterer menneskerettigheter»

Dagen etter debatten publiserte Dagbladet Utenriksdepartementets svar på Egenæs' kronikk, undertegnet statssekretær Røsland. Tittelen lød «Regjeringen prioriterer menneskerettigheter» (se vedlegg 3). Ettersom Røsland kun refererer til Egenæs' kronikk, og ikke til debatten kvelden før, kan det tyde på Røslands kronikk ble skrevet før debatten. Følgende er en gjennomgang og diskusjon av kronikkens innhold, med fokus på elementer jeg mener bidrar til å utdype Røslands motargument.

Bevis på engasjement

Røsland åpner med å adressere Egenæs' påstand om at regjeringen har nedprioritert innsatsen med det internasjonale menneskerettighetsarbeidet. «Det stemmer ikke», sier hun og utdyper: «I noen land er situasjonen for menneskerettigheter vanskeligere enn på lenge. Flere allerede vedtatte internasjonale resolusjoner og konvensjoner blir ignorert eller direkte motarbeidet av enkelte stater. Dette er noe Norge jobber hardt for å motvirke» (Røsland, 2017a). Røsland innleder på diplomatisk vis, ved å påpeke at situasjonen for menneskerettighetene er vanskeligere enn på lenge i noen land. Det er en påstand Amnesty nok vil være enig i. Det kan også tolkes dit hen at regjeringens arbeid for menneskerettighetene er opprettholdt (eller til og med styrket), men at situasjonen har blitt vanskeligere i noen land. Altså er det ikke regjeringens prioriteringer det er noe i veien med, men andre staters manglende vilje til å innfri sine internasjonale forpliktelser. Videre forsikrer Røsland om at Norge jobber hardt for å motvirke at internasjonale resolusjoner og konvensjoner ignoreres eller motarbeides. Det er en tydelig anerkjennelse av menneskerettighetene som institusjonelle fakta.

Som i debatten kvelden før, viser Røsland til en rekke menneskerettighetsrelaterte tiltak som har funnet sted under Børge Brende: Regjeringen har lagt fram en stortingsmelding om internasjonale menneskerettigheter; Norge yter politisk og finansiell støtte til Europarådet og FNs arbeid for menneskerettigheter; utenriksstjenesten, med rundt 100 stasjoner, jobber strategisk og langsiktig med menneskerettighetssaker over hele verden. «For eksempel er innsatsen for ytringsfrihet blitt trappet opp», skriver hun, etterfulgt av «Vårt samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner er veldig viktig» (Røsland, 2017a). Selv om tiltakene Røsland viser til fungerer som bevis på at regjeringen engasjerer seg for menneskerettighetene, er det ingen av tiltakene som er relevante motargumenter til anklagen om at Norge prioriterer egeninteresser foran menneskerettighetene. Regjeringen kan fint engasjere seg for, og til og med prioritere menneskerettigheter, men det betyr ikke nødvendigvis at prioriteringene står seg når de kommer i konflikt med andre prioriteringer. Når det gjelder påstanden om at

innsatsen for ytringsfrihet har blitt trappet opp, får vi ingen utfyllende forklaring på hva som ligger i det, annet enn at det er nærliggende å tro at det henger sammen med påstanden om at samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner er viktig. Kanskje forsøker Røsland å si at norske myndigheter, i sitt arbeid for å fremme ytringsfrihet, har utvidet eller inngått nye samarbeid med sivilsamfunn i for eksempel Russland? Alternativt kan det tolkes som en slags olivengren til Amnesty, som jo også er en sivilsamfunnsorganisasjon.

Useriøs

«Egenæs' framstilling av forholdet til Kina er useriøs», skriver Røsland (2017a).

Framstillingen hun refererer til er Egenæs' påstand om at «[...] regjeringen forhandlet bort fredsprisvinner Liu Xiaobo mot noen tonn med norsk laks». Påstanden har helt klart en sarkastisk undertone, à la komiker Bård Tufte Johansens melding på Twitter i forbindelse med Xiaobos bortgang. Samtidig kan det være liten tvil om at det ligger et alvor bak. Ved å omtale påstanden som «useriøs», etablerer Røsland en grunn til å la være å kommentere den ytterligere. Isteden skifter hun fokus til dialogen med Kina: «Etter seks år uten formell politisk kontakt, er dialogen nå gjenopprettet. Norge og Kina har nylig gjennomført første runde i en ny årlig konsultasjonsmekanisme, der menneskerettigheter var på dagsorden» (Røsland, 2017a). Vi ser at dialog, i form av en årlig «konsultasjonsmekanisme», fremstilles som den seriøse motsatsen til Egenæs' useriøsitet. Ved å avskrive Egenæs' uttalelse som useriøs, antyder Røsland at UD's innsats for bedre vern av menneskerettighetene bygger på det motsatte. Det at ubehagelige spørsmål og påstander om Norges relasjon til Kina, omgås ved å sette fokus på den gjenopprettede dialogen som seier for menneskerettighetene, er forøvrig noe vi kan kjenne igjen fra debatten kvelden før.

Reaksjon og respons

Videre kommenterer Røsland menneskerettighetssituasjonen i Russland og Tyrkia. Hun påpeker at norske myndigheter tar opp menneskerettigheter jevnlig, både med russiske myndigheter og i internasjonale fora som OSSE og Europarådet. «Vi har spesielt tatt opp situasjonen for LHBTI-personer», skriver hun. Videre understreker hun at «Vi er bekymret over det stadig tiltakende presset mot sivilsamfunnet [...]» og «Vi er dypt bekymret over rapportene om arrestasjoner, mishandling og drap av antatt LHBTI-personer i den russiske delrepublikken Tsjetsjenia». Om situasjonen i Tyrkia sier hun: «Norge følger også tett med på utviklingen i Tyrkia. Senest i FNs menneskerettighetsråd i forrige uke, oppfordret Norge myndighetene i landet til å beskytte menneskerettighetsforkjempere og journalister» (Røsland, 2017a). Vi ser at uttrykk som «tar opp», «er bekymret», «følger med på» og

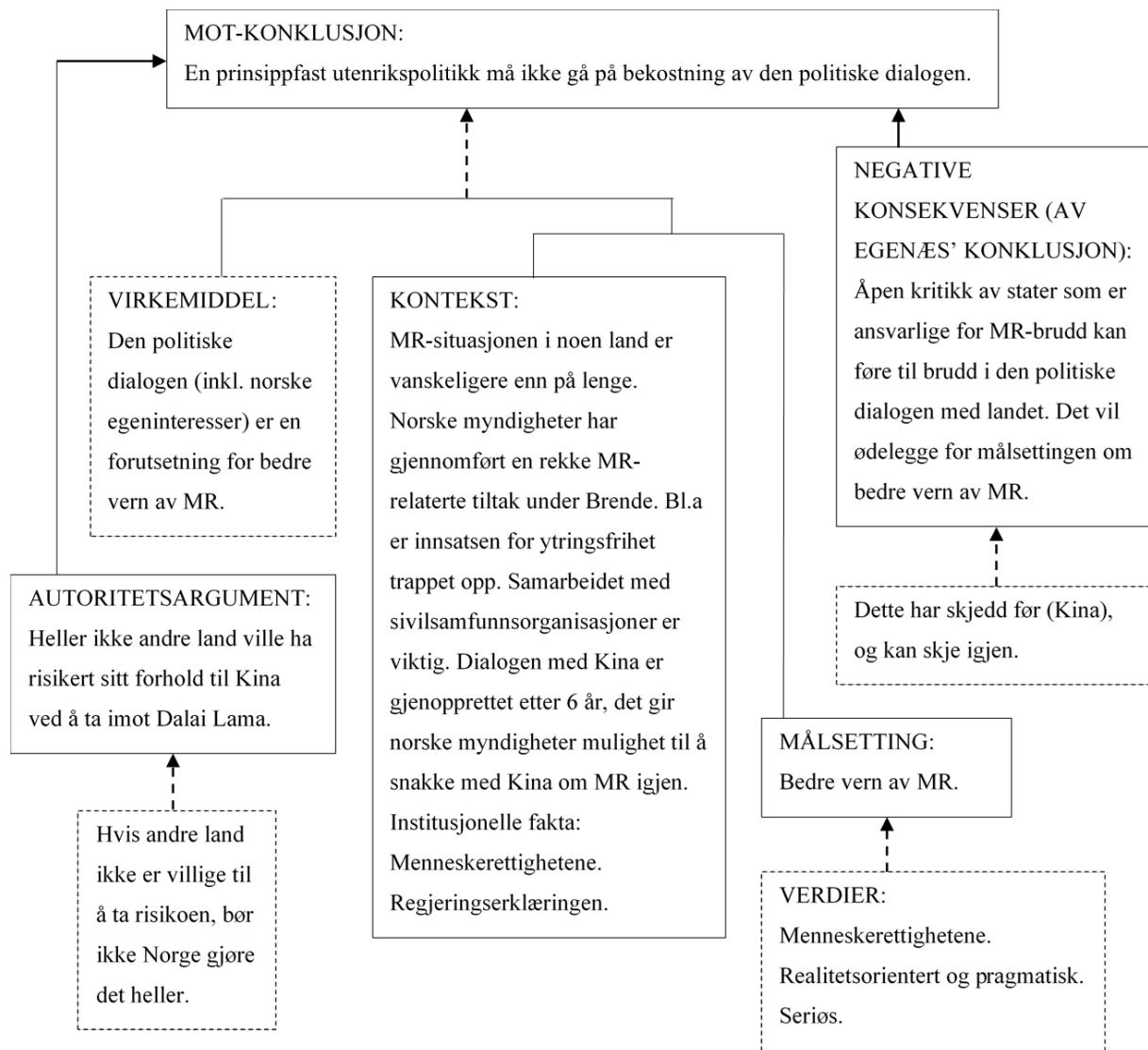
«oppfordrer» beskriver norske myndigheters reaksjon på menneskerettighetsbrudd i Russland og Tyrkia. Vi får ikke vite noe om responsen på disse henvendelsene, bekymringene og oppfordringene. Ei heller om den jevnlige dialogen med russiske myndigheter har ført til noe.

Lisens til å begå menneskerettighetsbrudd

Avslutningsvis adresserer Røsland Amnestys krav om stans i eksport av militært utstyr til Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater. På samme måte som i debatten, forsikrer hun om at: «De norske reglene for eksport av forsvarsmateriell er meget strenge og omfattende. Utenriksdepartementet gjør grundige vurderinger når det gjelder risiko for at materiellet som eksporteres kan bli brukt til brudd på humanitærretten» (Røsland, 2017a). Egenæs' antydning om at handelsavtaler bidrar til å legitimere saudiske myndigheters menneskerettighetsbrudd mot egen befolkning, og landets krigføring i Jemen - uavhengig av om militært utstyr fra Norge bidrar til brudd på humanitærretten eller ikke, problematiseres ikke.

Rekonstruksjon av Røslands motargument

Kronikken er langt på vei en gjentakelse av Røslands argumentasjon under Dagsnytt 18-debatten. Samtidig bidrar den også til å utdype argumentasjonen noe: vi ser at Røsland videreutvikler sin fremstilling av kontekst ved å påpeke at menneskerettighetssituasjonen er vanskeligere enn på lenge i mange land. Videre påpeker hun at regjeringens innsats for ytringsfrihet er trappet opp, og at samarbeidet med sivilsamfunnsorganisasjoner er viktig. Vi får også en tydelig bekreftelse på menneskerettighetene som institusjonelle fakta. Røslands karakterisering av Egenæs' fremstilling av forholdet til Kina som «useriøs» bidrar til å gi et inntrykk av at UD's menneskerettighetsarbeid bygger på det motsatte. Det å være seriøs er med andre ord en underliggende verdi for UD's målsetting om bedre vern av menneskerettighetene. Figur 2.3 er en illustrasjon av Røslands motargument, slik det fremstår etter å ha hørt debatten og lest kronikken.



Figur 2.3: Rekonstruksjon av Røslands motargument

«Utenriksdepartementet velger taushet»

3. oktober 2017, publiserte Dagbladet en ny kronikk av Egenæs, med tittelen «Utenriksdepartementet velger taushet» (se vedlegg 4). Følgende er en gjennomgang og diskusjon av kronikken, etterfulgt av en endelig rekonstruksjon av Egenæs' argumentasjon i debatten med Røsland.

En viktig presisering

Egenæs åpner med å minne om det som er bakgrunnen for kronikken, nemlig at Amnesty har kritisert UD, og særlig Brende, for manglende kritikk av regimene i Russland, Tyrkia, Saudi-Arabia og Kina. Videre skriver han: «Under Brendes ledelse har norske handelsinteresser ofte trumfet hensynet til menneskerettigheter. Det gjennomgående svaret fra UD er at norske myndigheter foretrekker dialog på bakrommet» (Egenæs, 2017b). Vi ser at den opprinnelige

anklagen mot UD opprettholdes, samtidig som Egenæs foretar en liten justering: «snevre egeninteresser» har blitt til «handelsinteresser». Det kan tyde på at Egenæs, etter å ha stått i debatten en stund, kjenner et behov for å presisere at «snevre egeninteresser» refererer til handelsinteresser og ikke andre nasjonale interesser, som for eksempel sikkerhet. Det er en viktig avgrensning: selv om intensjonen er aldri så god, er det tross alt forskjell på å ofre en lukrativ økonomisk avtale, og på å spille russisk rulett med sitt land og sitt folk. I tillegg er det antageligvis større vilje i opinionen til å diskutere det første.

Dialog på bakrommet

Egenæs hevder i kronikken at norske myndigheter foretrekker «dialog på bakrommet». Uttrykket antyder en dialog som er skjernet fra offentligheten, en dialog hvor det som blir sagt og hva som er utfallet er skjult. Det skiller seg klart fra «politisk dialog», som er Røslands foretrukne beskrivelse av samme aktivitet. Med henvisning til dialog på bakrommet, hevder Egenæs at:

Menneskerettighetsaktivister over hele kloden, ikke minst i disse fire landene, ønsker seg det motsatte. De ønsker at politiske ledere i andre land skal tørre å stå opp for ytringsfrihet og si det høyt og tydelig. Mange av dem mener at deres liv og frihet noen ganger avhenger av det (Egenæs, 2017b).

Her gjør Egenæs to ting: for det første hevder han at kravet om en prinsippfast utenrikspolitikk ikke er Amnestys krav alene, det er et ønske som kommer fra menneskerettighetsaktivister over hele kloden. For det andre hevder han, på vegne av mange menneskerettighetsaktivister, at aktivistenes liv og frihet noen ganger avhenger av at politiske ledere i andre land tør å kritisere menneskerettighetsbrudd offentlig. Underforstått er det fordi åpen kritikk fungerer som markering av solidaritet med aktivistene, i tillegg til press på ansvarlige myndigheter. Han antyder også at fraværet av, eventuelt «det motsatte» av, offentlig kritikk kan få negative konsekvenser. Ettersom Egenæs anser dialog på bakrommet som «det motsatte» av offentlig kritikk, kan det tolkes som at han mener dialog på bakrommet kan få negative konsekvenser for aktivisters liv og frihet.

Når ble det et argument?

Egenæs stiller spørsmål ved Røslands argument om at heller ikke andre vestlige land ville ha tatt imot Dalai Lama eller kritisert Kina: «Når ble det et argument? Illustrerer det ikke nettopp den totale mangelen på prinsippfasthet i norsk utenrikspolitikk?» (Egenæs, 2017b). Det første spørsmålet («Når ble det et argument?») antyder at Egenæs ikke er villig til å godta Røslands

argument som et holdbart argument - kanskje fordi det baserer seg på en hypotetisk situasjon (vi kan ikke med sikkerhet vite hva alle andre land ville ha gjort om de var i samme situasjon som Norge). Det kan også være at Egenæs avviser argumentet på bakgrunn av dets underliggende premiss (hvis andre land ikke vil ta den risikoen det er å møte Dalai Lama, så bør ikke Norge gjøre det heller). Det er jo ikke slik at Norge *må* følge andre lands praksis i sin utenrikspolitikk. Norge kan for eksempel velge å være et land som går foran som et godt eksempel i tilfeller hvor andre land vegrer seg for å gjøre det samme.

Det siste spørsmålet («Illustrerer det ikke nettopp den totale mangelen på prinsippfasthet i norsk utenrikspolitikk?») er et retorisk spørsmål (vi skjønner at Egenæs allerede har svaret på dette). Hensikten med spørsmålet er å bruke Røslands eget argument imot henne ved å hevde at det illustrerer Egenæs' egen påstand (norsk utenrikspolitikk lider av en total mangel på prinsippfasthet). Underforstått vil en prinsippfast utenrikspolitikk basere avgjørelser på overordnede moralske prinsipper – som menneskerettighetene, ikke på hva andre land foretar seg.

Kritisk på tre punkter

«Røsland er spesielt kritisk til vårt innlegg på tre punkter», skriver Egenæs. Han starter med å trekke fram Røslands påstand om at utenrikstjenesten har trappet opp kampen for ytringsfrihet:

Amnesty følger norske myndigheter over hele kloden og spør ganske enkelt: hvor er de konkrete eksemplene? At UD mener at norske sivilsamfunnsorganisasjoner er viktige, ser vi alt for lite til i praksis. Mens det under Bondeviks første regjering ble ført løpende konsultasjoner med sivil samfunn ved utenlandsbesøk, hører dette til sjeldenhetene under sittende regjering – noe det også gjorde under den rødgrønne regjeringen (Egenæs, 2017b).

Røslands påstand er i utgangspunktet en respons på Egenæs' framstilling av kontekst, og særlig påstanden om at menneskerettighetene har blitt nedprioritert. Ved å etterspørre konkrete eksempler på at kampen for ytringsfrihet har blitt trappet opp, utfordrer Egenæs Røslands alternative framstilling av kontekst. Videre ser vi at Egenæs legger til grunn en bestemt tolkning av Røslands påstand «Vårt samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner er veldig viktig». Egenæs tolker påstanden som at det dreier seg om samarbeid med *norske* sivilsamfunnsorganisasjoner, som for eksempel Amnesty. Dette mener han å ha sett lite til i praksis – ikke bare under sittende regjering, men også under den rødgrønne regjeringen.

Deretter adresserer Egenæs Røslands kommentar om at hans framstilling av forholdet til Kina er useriøs:

Statssekretæren mener [...] at det er useriøst at vi kritiserer dem for unnfallenheten rundt fredsprisvinner Liu Xiaobos bortgang. Dette var altså en situasjon hvor statsministeren erklærte at det var en menneskerett å ha sommerferie, og hvor Norge var langt svakere enn EU i vår kritikk av Kinas håndtering av Xiaobos sykdom. Dette framstår som en skamplett i norsk utenrikspolitikk (Egenæs, 2017b).

Egenæs' respons er langt på vei en speiling av Røslands anklage om useriøsitet. Underforstått sier han at det som *virkelig* er useriøst, er statsministerens uttalelse om at det er en menneskerett å ha ferie, som et svar på hvorfor verken hun selv eller utenriksministeren var tilgjengelig for å kommentere fredsprisvinnerens sykdom. Speilingen er ment å ramme et eventuelt inntrykk av Røsland og norske myndigheter som den seriøse parten i debatten. Til slutt trekker Egenæs fram Røslands kommentar knyttet til salg av forsvarsmateriell:

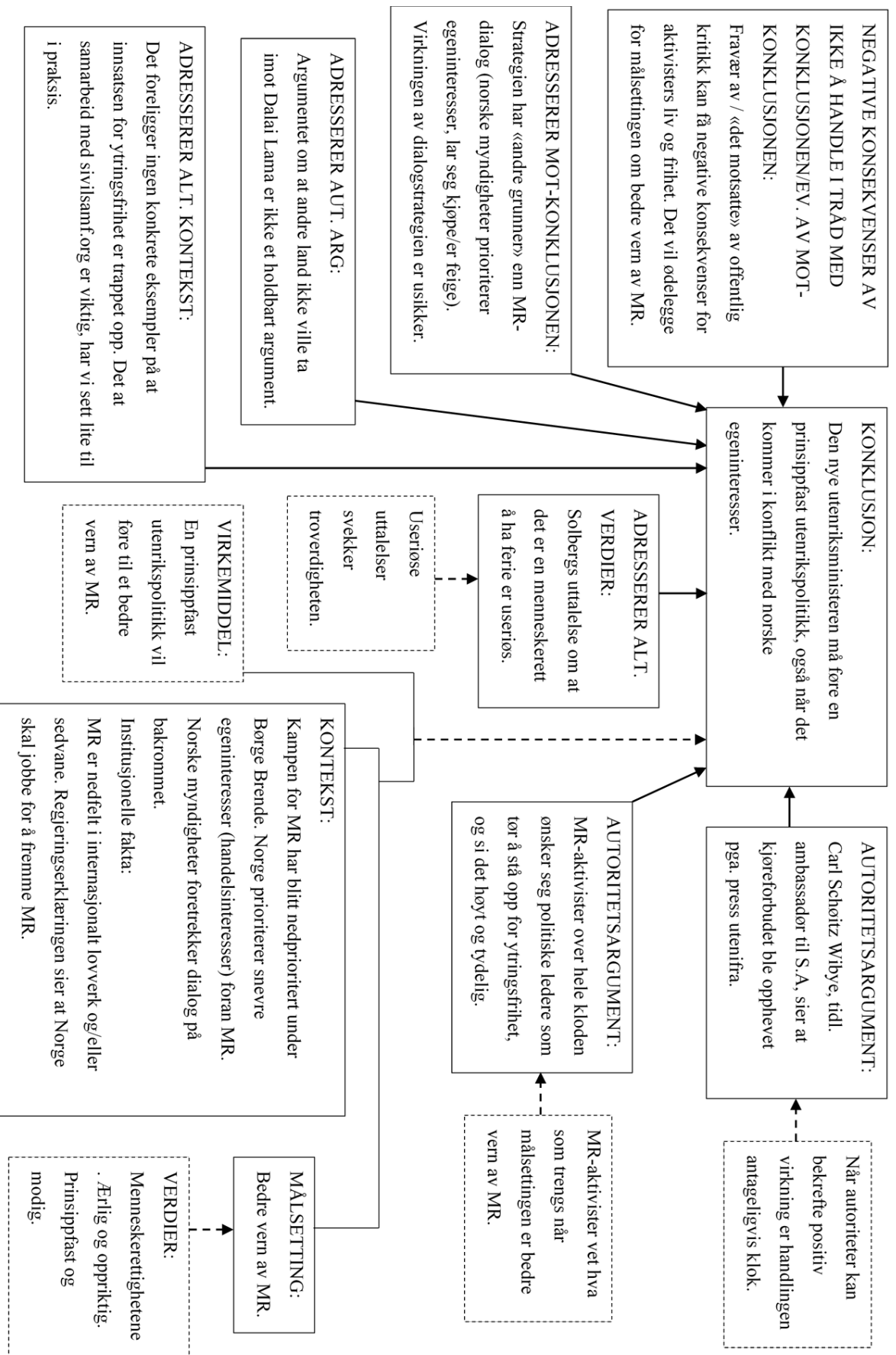
Røsland mener [...] at norsk forsvarsmateriell er under streng kontroll. Likevel sendes norske våpen til Saudi-Arabia som kan ende opp i folkerettsstridige angrep mot sivilbefolkningen i Jemen. Alle ser dermed at statssekretærens respons faller på sin egen urimelighet (Egenæs, 2017b).

Det samme har han poengtert tidligere, i debatten på Dagsnytt 18. Det som er nytt her er at Egenæs fremsetter en usannhet: han skriver at «norske våpen» sendes til Saudi-Arabia. Ut ifra tidligere formuleringer i debatten vet vi at Egenæs er fullt klar over at Norge ikke selger våpen til Saudi-Arabia, kun «annet forsvarsmateriell». Det betyr én av to ting: enten så har han rett og slett skrevet feil, eller så fremsettes usannheten med vilje. Dersom Egenæs med vilje fremsetter en usannhet, er det kanskje fordi han ønsker å fremprovosere en ny respons fra UD? I så fall tyder det på at det er så viktig for han å holde debatten gående, at han er villig til å fremstå som uvitende eller slurvete for å få det som han vil.

Endelig rekonstruksjon av Egenæs' argumentasjon

Vi ser at Egenæs videreutvikler sin argumentasjon på en rekke punkter: han presiserer at «snevre egeninteresser» dreier seg om handelsinteresser, noe som kan tyde på et behov for å gjøre kritikken «mer spiselig» for leserne. Påstanden om at norske myndigheter foretrekker «dialog på bakrommet», er et tillegg til Egenæs' framstilling av kontekst. Videre hevder han at kravet om en prinsippfast utenrikspolitikk ikke er Amnesty's krav alene, men et ønske som kommer fra menneskerettighetsaktivister over hele kloden. Dette kan forstås som et

autoritetsargument: menneskerettighetsaktivister anses for å være autoriteter på menneskerettighetssituasjonen i sine land. De vet hvor «skoen trykker», og de er verdt å lytte til når de uttaler seg om hva som skal til for å skape endring. Egenæs antyder at fraværet av, eventuelt «det motsatte» av, offentlig kritikk noen ganger kan få negative konsekvenser for aktivisters frihet og liv. Underforstått sier han at det å la være å handle i tråd med den foreslåtte strategien, og/eller at «det motsatte» av offentlig kritikk (dialog på bakrommet) kan få negative konsekvenser for aktivisters frihet og liv. Egenæs' respons på Røslands argument om at heller ikke andre vestlige land ville ha tatt imot Dalai Lama, tyder på at Egenæs ikke er villig til å godta argumentet – kanskje fordi det bygger på en hypotetisk situasjon som ikke kan bevises, og/eller fordi det underliggende premisset for argumentet er høyst diskutabelt. Når det gjelder Røslands fremstilling av kontekst, utfordrer Egenæs påstanden om at innsatsen for ytringsfrihet har blitt trappet opp ved å etterspørre konkrete eksempler. Røslands påstand om at samarbeidet med sivilsamfunnsorganisasjoner er viktig, blir også utfordret ved at Egenæs, som selv tilhører en sivilsamfunnsorganisasjon, hevder han har sett lite til dette i praksis. Avslutningsvis utfordrer Egenæs Røslands fremstilling av norske myndigheter som seriøse i sitt menneskerettighetsarbeid ved å antyde at Solbergs uttalelse om at det er en menneskerett å ha ferie, er useriøs. Figur 2.4 er en endelig rekonstruksjon av Egenæs argumentasjon i debatten mot Røsland.



Figur 2.4: Endelig rekonstruksjon av Egenes' argumentasjon

«Norge fremmer menneskerettigheter»

5. oktober 2017 publiserte Dagbladet Røslands respons, en kronikk med tittelen «Norge fremmer menneskerettigheter» (se vedlegg 5). Her følger en gjennomgang og diskusjon av innholdet i kronikken, etterfulgt av en endelig rekonstruksjon av Røslands argumentasjon i debatten med Egenæs.

Ny taktikk

Røsland innleder med å referere til Egenæs' kronikk 3. oktober:

Generalsekretær i Amnesty Norge, John Peder Egenæs, hevder i Dagbladet 3. oktober at norske myndigheter velger dialog «på bakrommet» i vårt internasjonale engasjement for menneskerettigheter. En slik strategi skal være bevis på at Norge prioriterer handelsinteresser fremfor menneskerettigheter (Røsland, 2017b).

Dette er første gang i løpet av debatten at Røsland adresserer Egenæs' påstand om at Norge prioriterer handelsinteresser (tidligere «snevre egeninteresser») fremfor menneskerettigheter. Fram til nå har hun forsøkt å omgå påstanden, enten ved å dreie fokuset over på politisk dialog som forutsetning for myndighetenes menneskerettighetsarbeid, eller ved å bestride påstanden om at Norge har nedprioritert arbeidet for menneskerettighetene – en påstand som synes enklere å forsvare seg imot. Nå kan det se ut til at Røsland har endret taktikk. Hun skriver: «Jeg kan bekrefte at Utenriksdepartementet prioriterer norske interesser, inkludert handelsinteresser. Noe annet ville vært oppsiktsvekkende» (Røsland, 2017b). Røsland bekrefter det åpenbare: at norske interesser, deriblant handelsinteresser, er en prioritering i norsk utenrikspolitikk. Som hun selv antyder, kommer det neppe som en overraskelse på noen. Røslands bekreftelse gir inntrykk av at Egenæs' kritikk dreier seg om å «avsløre» at handelsinteresser er en prioritering i norsk utenrikspolitikk, og at han anser prioriteringen i seg selv som kritikkverdigg. Det er en kritikk få vil være interessert i å stille seg bak, all den tid internasjonal handel er en uttalt politisk prioritering som møter lite motstand.

Videre skriver Røsland: «I motsetning til hva Egenæs synes å tro, er det ikke i strid med våre interesser som land å fremme menneskerettigheter. Derfor har vi satt dette høyt på vår dagsorden» (Røsland, 2017b). Her forsøker Røsland å tillegge Egenæs en oppfatning, for så å fortelle at han tar feil. I realiteten er det lite som tyder på at Egenæs tror at det å fremme menneskerettigheter strider imot norske interesser. Egenæs argumentasjon dreier seg om at norske interesser ser ut til å prioriteres over menneskerettighetene i tilfeller hvor disse to

prioriteringene kommer i konflikt med hverandre. Det er ikke ensbetydende med at prioriteringene alltid er i konflikt med hverandre.

Når det gjelder Røslands påstand om at det å fremme menneskerettigheter ikke er i strid med norske interesser, er det flere mulige tolkninger av dette. En åpenbar, men mindre troverdig tolkning er at Røsland mener at fremme av menneskerettigheter ikke (les: aldri) er i strid med norske interesser. Dilemmaet som oppsto rundt Dalai Lamas Norgesbesøk i 2014 er én grunn til at denne tolkningen fremstår som mindre troverdig. Alternativt kan det bety at fremme av menneskerettigheter ikke er i strid med norske interesser - så lenge det inngår som en del av en etablert politisk dialog. Eller det kan tolkes som at fremme av menneskerettigheter prioriteres i (og kanskje begrenses til) situasjoner og arenaer hvor risikoen for konflikt med norske interesser er minimal. Passasjen konkluderes med: «Derfor har vi satt dette høyt på vår dagsorden.» Fremme av menneskerettigheter blir altså høyt prioritert, fordi det *ikke* strider mot norske interesser. Ut ifra dette er det fristende å konkludere med at menneskerettighetene, dersom de hadde gått på bekostning av norske interesser, ville ha blitt nedprioritert. Det som er sikkert er at Røsland adresserer Egenæs' påstand om at Norge prioriterer handelsinteresser foran menneskerettigheter ved å bekrefte den ukontroversielle delen av påstanden, nemlig at Norge prioriterer handelsinteresser. I tillegg avviser hun at fremme av menneskerettigheter er i strid med norske interesser, inkludert handelsinteresser.

Krasse enkeltuttalelser

Røsland forsøker å imøtegå påstanden om at norske myndigheter foretrekker dialog på bakrommet ved å påpeke at myndighetene benytter seg av ulike strategier i sitt arbeid for å fremme menneskerettighetene. I noen tilfeller fronter de også kritikk i media, slik Amnesty krever:

I noen saker fronter vi kritikk i media, men det kan ikke være slik at krasse enkeltuttalelser er den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty. Norge bruker flere arenaer til å ta opp menneskerettighetsutfordringer. Vi arbeider for endring gjennom langsiktig innsats i FN, internasjonale organer som OSSE og Europarådet, i samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner og i direkte dialog med land (Røsland, 2017b).

Uttrykket «krasse enkeltuttalelser» refererer til Amnestys krav til handling. Det fungerer som en motvekt til Egenæs' «dialog på bakrommet» og gir konnotasjoner til sinne, impulsivitet, og uttalelser basert på følelser fremfor rasjonalitet. Sett opp imot UD's utvalg av strategier

fremstår «krasse enkeltuttalelser» ensformig og irrasjonelt. Videre hevder Røsland at Egenæs er «meget selektiv» i sine eksempler. Ved å trekke fram eksempler som er utelatt fra Egenæs' framstilling, forsøker hun å veie opp for denne selektiviteten:

Han ser bort fra at da generalsekretæren for Amnesty i Tyrkia og andre menneskerettighetsforkjempere ble arrestert i sommer, tok statsminister Erna Solberg dette direkte opp med president Erdogan. Norge har gjentatte ganger tatt opp bekymring for situasjonen for seksuelle minoriteter i Russland, både direkte med russiske myndigheter og i det offentlige rom. Norge har nylig gjennomført første runde i en ny årlig konsultasjonsmekanisme med Kina, der også menneskerettigheter var på dagsorden [...] (Røsland, 2017b).

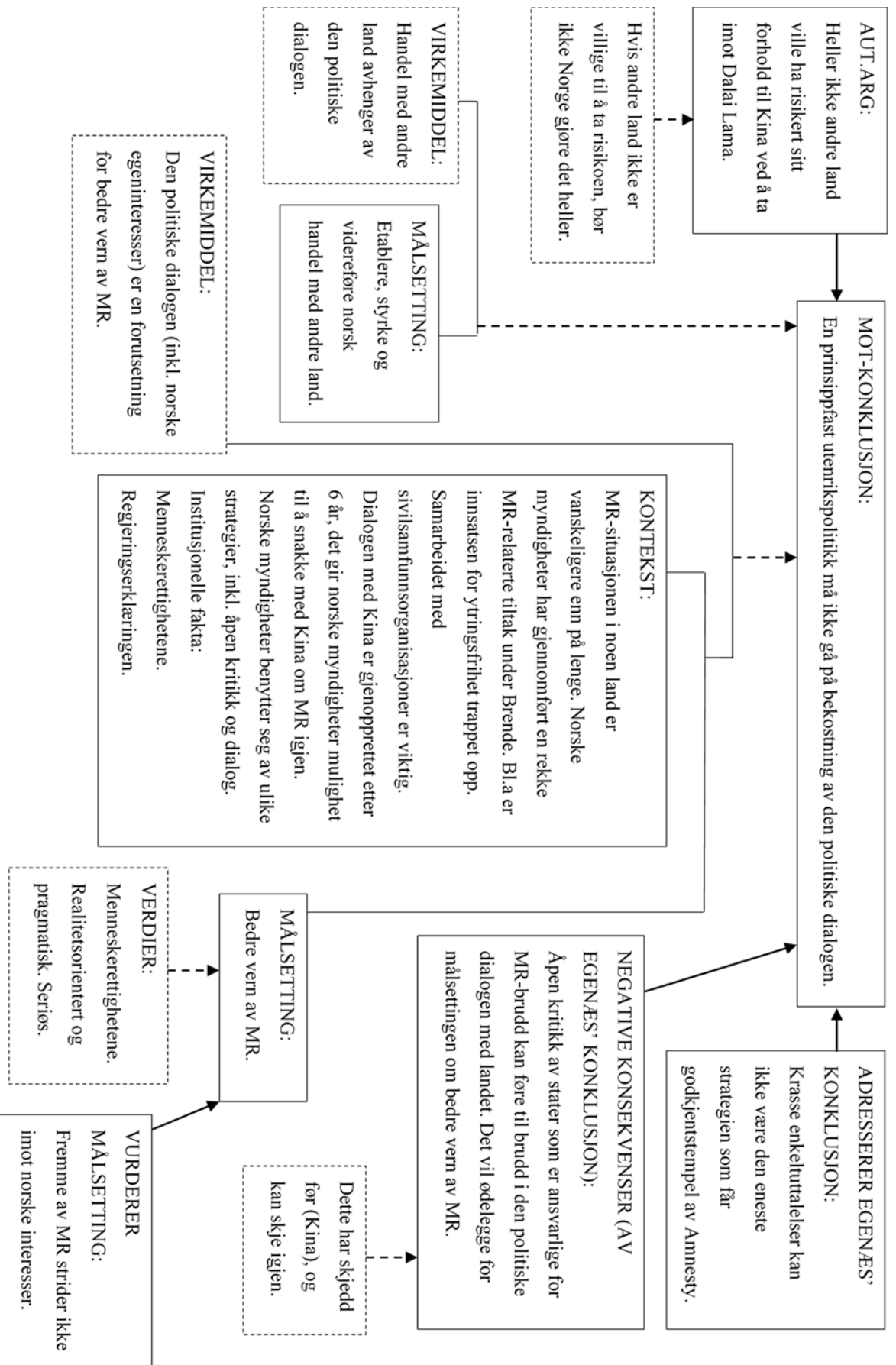
Røslands lykkes med å vise at norske myndigheter benytter seg av mer enn bare «dialog på bakrommet» i sitt menneskerettighetsarbeid. Men eksemplene kan også tas til inntekt for Egenæs' påstand om at «dialog på bakrommet» er myndighetenes foretrukne strategi.

Avslutningsvis benytter Røsland sjansen til å arrestere Egenæs for hans feilaktige (og muligens kalkulerte) påstand om at Norge selger våpen til Saudi Arabia. Hvis det er slik at Egenæs har skrevet feil med vilje, med den hensikt å fremprovosere et svar fra UD, har han kanskje lyktes med det (det kan selvsagt også tenkes at Røsland responderer av andre grunner, som f.eks plikt). Samtidig betaler han en pris ved at Røsland får mulighet til å påpeke at han tar feil, noe som igjen bidrar til å styrke et inntrykk av Røsland som den seriøse parten i debatten.

Endelig rekonstruksjon av Røslands motargumentasjon

I kronikken videreutvikles Røslands argumentasjon på følgende vis: Røsland adresserer Egenæs' påstand om at Norge prioriterer handelsinteresser foran menneskerettigheter ved å bekrefte deler av påstanden, nemlig at Norge prioriterer handelsinteresser. Røsland inkluderer med dette en målsetting knyttet til handelsinteresser i sin argumentasjon. Det er nærliggende å tro at målsettingen dreier seg om å etablere, styrke og videreføre norsk handel med andre land. Målsettingen støtter opp under Røslands mot-konklusjon, ettersom den (i likhet med målsettingen knyttet til MR) avhenger av politisk dialog med andre land. Videre avviser Røsland at fremme av menneskerettigheter er i strid med norske interesser. Det antyder at norske myndigheter har foretatt en vurdering av målsettingen om bedre vern av menneskerettigheter med den hensikt å finne ut om målsettingen strider mot andre prioriteringer (som handelsinteresser). Konklusjonen, ifølge Røsland, er at den ikke gjør det,

og derfor er målsettingen prioritert høyt. Påstanden om at norske myndigheter foretrekker «dialog på bakrommet» blir imøtegått ved at Røsland påpeker at norske myndigheter benytter seg av ulike strategier i sitt arbeid for å fremme menneskerettighetene. Hun hevder Egenæs er selektiv i sine eksempler, og legger fram en rekke egne eksempler som understøtter påstanden om ulike strategier. Dette inngår som en del av Røslands kontekst. Amnestys krav til handling adresseres ved at Røsland påpeker at «krasse enkeltuttalelser» ikke kan være den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty. Til slutt arresterer Røsland Egenæs' for å ha fremmet en usannhet, noe som bidrar til å styrke et inntrykk av Røsland som den seriøse parten i debatten. Figur 2.5 er en endelig rekonstruksjon av Røslands argumentasjon i debatten mot Egenæs.



Figur 2.5: Endelig rekonstruksjon av Røslands motargument

Evaluering av partenes argumentasjon

I denne delen av oppgaven vil jeg foreta en kritisk evaluering av partenes argumentasjon i debatten. Evalueringen består av en rekke kritiske spørsmål rettet mot konklusjoner, påstander som underbygger disse og argumentasjonen som helhet. Spørsmålene utgjør et normativt rammeverk for evalueringen og skal sikre at kritikken ikke blir tilfeldig. De er hentet fra Fairclough (2012, s. 155-172), som igjen har latt seg inspirere av Douglas Waltons forslag til kritiske spørsmål rettet mot praktisk vurdering. Flere av spørsmålene har allerede blitt besvart (i hvert fall delvis) gjennom partenes interne evaluering av motstanderens argumentasjon. Jeg tar utgangspunkt i dette, og supplerer med egne evalueringer underveis.

Hvordan fremstår konklusjonen i lys av kritikk knyttet til negative konsekvenser?

Å kritisere et forslag til handling dreier seg om å vise at forslaget, dersom handlingen gjennomføres, ikke vil føre fram til målsettingen, eventuelt at handlingen vil virke ødeleggende på andre målsettinger som verdsettes høyt. Ifølge Fairclough er dette den sterkeste kritikken man kan utsette et praktisk argument for, ettersom det kan bidra til at konklusjonen avskrives, fremfor bare å vise at det eksisterer problemer med premissene og/eller validiteten i argumentet. Ulike aktører opererer med ulike hierarkier av målsettinger og verdier. Et forslag til handling anses å ha overlevd kritikk dersom aktøren som taler for forslaget kan vise at ingen høyt verdsatte mål eller verdier må ofres i gjennomføringen av forslaget. Alternativt, dersom det viser seg at det er nødvendig å ofre enkelte mål eller verdier, må beslutningen om å foreta handlingen kunne rettferdiggjøres (Fairclough, 2012, s. 155-156).

I debatten mellom Røsland og Egenæs ser vi at begge antyder mulige negative konsekvenser av hverandres konklusjon. Røsland antyder at åpen kritikk og mindre samarbeid med land som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd kan føre til brudd i den politiske dialogen med landet. Dette hevder hun vil føre til at norske myndigheter mister muligheten til å fremme menneskerettigheter i det aktuelle landet. Egenæs' krav om en prinsippfast utenrikspolitikk kan altså få negative konsekvenser som undergraver målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene. Egenæs antyder på sin side at fravær av, eller eventuelt «det motsatte» av, åpen kritikk («dialog på bakrommet») kan få negative konsekvenser for menneskerettighetsaktivisters liv og frihet. Det vil i så fall virke ødeleggende på målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene.

I Røslands tilfelle er konklusjonen foretatt på bakgrunn av flere målsettinger. I tillegg til målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene, er hensynet til andre interesser, som handelsinteresser, ivaretatt. Det indikerer at UD har foretatt en deliberasjon over målsettinger, hvor de har landet på en konklusjon som (ifølge UD) ivaretar hensynet til menneskerettigheter så vel som hensynet til andre norske interesser. Egenæs er av en annen oppfatning. Han opererer med et hierarki av verdier og målsettinger hvor menneskerettighetene rangeres over handelsinteresser. Ut ifra dette mener han at UDs konklusjon først og fremst ivaretar norske handelsinteresser, og at den virker ødeleggende for det han oppfatter som den moralsk overlegne målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene. Om han har rett eller ikke lar seg ikke vite. For det første er det uvisst hva slags hierarki av målsettinger og verdier UD opererer med. For det andre er det faktiske innholdet i konklusjonen, det vil si dialogstrategien, ofte unntatt offentligheten. Dermed kan vi ikke vite hvilke prioriteringer som gjøres i den faktiske dialogen med ulike land.

Samtidig er det heller ikke mulig for Røsland å vise at menneskerettighetsmålsettingen ikke ofres til fordel for andre målsettinger. Isteden forsøker hun seg på det som kan tolkes som en rettfærdiggjøring: ved å fremme et autoritetsargument hevder hun at heller ikke andre land ville ha risikert sitt forhold til Kina ved å ta imot Dalai Lama. Det underliggende premisset for argumentet er en underforstått påstand om at hvis andre land ikke er villige til å ta risikoen, da bør ikke Norge gjøre det heller. Argumentet baserer seg på en hypotetisk situasjon: vi kan ikke med sikkerhet vite hva alle andre land ville ha gjort om de var i samme situasjon som Norge. Videre er det underliggende premisset usant: Norge må ikke nødvendigvis følge andre lands praksis i sin utenrikspolitikk. Argumentet er med andre ord konstruert på falske, eller i beste fall høyst usikre, premisser. Ergo er det ikke holdbart. Egenæs' kontante avvisning av argumentet tydeliggjør dette.

Ettersom Røsland verken kan vise at ingen høyt verdsatte mål ofres i gjennomføringen av dialogstrategien, eller lykkes med å rettfærdiggjøre den, kan vi konkludere med at strategien ikke overlever kritikken det utsettes for. Likevel er strategien politisk praksis i norsk utenrikspolitikk i dag.

Blir konklusjonen vurdert i lys av respons og empiriske bevis?

Det å la være å justere en handlingsplan i lys av sannsynlige negative konsekvenser eller empiriske bevis bidrar til å svekke rasjonaliteten bak handlingen (Fairclough, 2012, s. 159).

Røslands antydning om at Egenæs' konklusjon vil få negative konsekvenser understøttes av det faktum at åpen kritikk av menneskerettighetssituasjonen i Kina (i form av Nobels fredspris 2010) *har* ført til brudd i den politiske dialogen med landet. Det gjorde at norske myndigheter, i de seks årene bruddet varte, ikke hadde mulighet til å diskutere menneskerettigheter (eller norske interesser i det hele tatt) med kinesiske myndigheter. Selv om eksempelet i dette tilfellet er Kina, er det ikke vanskelig å forestille seg at tilsvarende kan forekomme i Norges relasjon til andre land. Ettersom de negative konsekvensene Røsland sikter til har funnet sted tidligere er sannsynligheten for at de kan finne sted igjen definitivt tilstede. Egenæs selv adresserer ikke denne problemstillingen, til tross for at det er en relativt sannsynlig konsekvens av den foreslåtte strategien. Isteden velger han å fokusere på positive konsekvenser av egen konklusjon. Han trekker fram opphevelsen av kjøreforbudet for kvinner i Saudi Arabia, og hevder at opphevelsen skyldes nettopp åpen kritikk av kjøreforbudet. Manglende respons på Røslands antydning om negative konsekvenser fremstår likevel som en svakhet i Egenæs' argumentasjon.

Kravet om åpen kritikk av land som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd er, ifølge Egenæs, et ønske fra menneskerettighetsaktivister over hele kloden. Det er ikke utenkelig: Egenæs har møtt aktivister fra mange land gjennom jobben som generalsekretær i Amnesty Norge. Altså kan det godt være at han fremmer et reelt ønske på vegne av mange av disse. Røsland responderer ikke direkte på dette, men hun påpeker at norske myndigheter benytter seg av flere ulike strategier i sitt menneskerettighetsarbeid. Det er med andre ord ikke nødvendigvis slik at dialogstrategien utelukker åpen kritikk. På en annen side er det ikke vanskelig å forestille seg at en politikk hvor dialogen verdsettes såpass høyt, fort kan resultere i at myndighetene unngår åpen kritikk for å bevare husfreden. Ut ifra Røslands argumentasjon ser det ikke ut til at norske myndigheter er villige til å justere eller revurdere dagens politikk for å imøtegå et ønske fra menneskerettighetsaktivister, eller andre som tar til orde for en modigere utenrikspolitikk. Tvert imot får vi inntrykk av at UD er tilfreds med innsatsen som blir lagt ned på menneskerettighetsfronten, og alt tyder på at det er UD's intensjon å fortsette i samme spor.

Er den foreslåtte strategien tilstrekkelig for å oppnå målet?

Kritikk knyttet til tilstrekkelighet dreier seg om å vise at det foreslåtte virkemiddelet er utilstrekkelig når hensikten er å oppnå målet. Det skiller seg fra kritikk knyttet til negative konsekvenser som, gjennom å vise at handlingen har konsekvenser som vil gjøre måloppnåelsen umulig, kan bidra til at konklusjonen avvises til fordel for en mot-konklusjon.

Det å vise at virkemiddelet er utilstrekkelig (eller unødvendig) svekker validiteten i argumentet, men det betyr ikke nødvendigvis at den motsatte konklusjonen bør adopteres (Fairclough, 2012, s. 161).

Selv om Røsland påpeker at «krasse enkeltuttalelser» ikke kan være den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty, er det ingenting som tyder på at Egenæs' ønsker å begrense seg til åpen kritikk av land som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd. Tvert imot understreker han viktigheten av bilaterale, så vel som multilaterale tiltak. Røsland på sin side tar til motmæle mot påstanden om at «dialog på bakrommet» er den eneste strategien myndighetene benytter seg av. Blant annet nevner hun samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner, langsiktig innsats i FN og kritikk i media. Både Egenæs og Røsland ser altså ut til å anerkjenne at verken dialog eller kritikk alene er tilstrekkelig for å oppnå målsettingen. Samtidig er det tydelig at de har ulike oppfatninger av hva som må veie tyngst dersom målsettingen skal oppnås. Egenæs påpeker at Røsland ikke kan bevise at dialogstrategien virker, noe Røsland til bekrefter. Det gjør det vanskelig å tro på at strategien kan være tilstrekkelig for oppnåelse av målsettingen. Samtidig lykkes Røsland med å påpeke svakheter i Egenæs' strategi: dersom en prinsippfast utenrikspolitikk fører til brudd i den politiske dialogen med det aktuelle landet, er det vanskelig å se for seg hvordan strategien kan føre til bedre vern av menneskerettigheter. Det vil i så fall avhenge av at andre land følger i Norges fotspor, slik at presset på det aktuelle landet blir større. At strategien alene er tilstrekkelig for å oppnå målsettingen, synes lite sannsynlig.

Er den foreslåtte strategien nødvendig for å nå målet? Hvilke alternativer vurderes?

Det å foreslå alternative strategier viser at handlingen, strengt talt, ikke er nødvendig for måloppnåelsen: andre handlinger kan lede fram til målsettingen - kanskje til og med på mer effektivt vis eller mer i tråd med argumentets underliggende verdier (Fairclough, 2012, s. 161).

Røsland synes overbevist om at dialogstrategien er nødvendig for å oppnå målsettingen. Videre synes hun overbevist om at Egenæs' alternative strategi vil virke ødeleggende for måloppnåelsen. Egenæs, på sin side, er skeptisk til effektiviteten i dialogstrategien. Han etterlyser konkrete eksempler på at strategien fungerer, noe Røsland ikke er i stand til, eller villig til å gi. For å understreke kritikken ytterligere fremmer Egenæs et autoritetsargument hvor hensikten er å vise at hans alternativ til strategi faktisk *er* effektiv: han refererer til en uttalelse fra Carl Schiøtz Wibye, Norges tidligere ambassadør i Saudi Arabia, som er av den

oppfatning at kjøreforbudet i landet ble opphevet delvis på grunn av press utenifra. Ved å fremme et konkret eksempel som antyder at Egenæs' alternative strategi virker, samtidig som Røsland er ute av stand til å gjøre det samme, sørger Egenæs for at dialogstrategien fremstår som mindre effektiv. Det gjør at nødvendigheten av dialogstrategien, dersom hensikten er å oppnå bedre vern av menneskerettighetene, fremstår som svekket.

Er målsettingen rasjonelt akseptabel? Hvilke andre målsettinger har blitt vurdert?

Spørsmålet om hvilke andre målsettinger aktøren burde ta med i beregningen kan svekke argumentets validitet og sørge for at konklusjonen avvises, ved å indikere at aktøren ikke bør gjennomføre en handling dersom den ødelegger for andre høyt verdsatte målsettinger (Fairclough, 2012, s. 163).

Amnestys målsetting om bedre vern av menneskerettighetene synes troverdig, ettersom vern av menneskerettighetene jo er organisasjonens fremste (og eneste) prioritet. Også Røsland hevder at regjeringen prioriterer menneskerettigheter, og dette bekreftes blant annet i regjeringserklæringen. I motsetning til Amnesty, som har målsettingen som sin kjernevirksomhet, er regjeringens målsetting om bedre vern av menneskerettighetene én av mange utenrikspolitiske målsettinger. Vi vet som sagt lite om hvordan målsettingen veies opp imot andre mål, som for eksempel handel. Til tross for gjentatte forsøk fra Egenæs på å få Røsland til å gi en avklaring på dette, får vi ikke noe svar i debatten. Kanskje er det rett og slett informasjon myndighetene ikke ønsker å dele med offentligheten. Når Røsland bekrefter Egenæs' påstand om at virkningen av dialogstrategien er usikker (når det gjelder vern av menneskerettigheter), samtidig som hun holder fast på strategien, kan det tyde på at strategien foretrekkes av andre grunner enn målsettingen om vern av menneskerettighetene - slik Egenæs' hevder. Det styrker også påstanden om at menneskerettighetsmålsettingen nedprioriteres i møte med handelsinteresser.

Er de underliggende verdiene rasjonelt akseptable? Støtter disse faktisk oppunder målsettingen og konklusjonen?

Å evaluere et politisk argument på bakgrunn av dets verdier innebærer å stille spørsmål ved om verdiene er akseptable fra et dialektisk perspektiv, det vil si, om verdiene kan forsvares rasjonelt. For eksempel, er det slik at «folk flest», etter en kritisk diskusjon, vil si seg enige i at akkurat disse verdiene bør ha normativ prioritet over alternative verdier? Dersom verdiene blir funnet rasjonelt akseptable, bør det stilles spørsmål ved om målet og handlingen virkelig er basert på verdiene, eller om argumentet kan tenkes å være en såkalt rasjonalisering basert

på skjulte interesser som appellerer til legitime verdier av retoriske årsaker (Fairclough, 2012, s. 168).

Ettersom menneskerettighetene representerer verdier Røsland, Egenæs og (vil jeg tro) store deler av befolkningen deler, kan de anses som rasjonelt akseptable verdier. Det er verdier mange er enige om at bør ha normativ prioritet. Når det gjelder øvrige verdier er Røsland og Egenæs uenige. Røslands argumentasjon bygger på verdier som det å være pragmatisk, realitetsorientert og seriøs. Egenæs derimot, verdsetter det å være ærlig og oppriktig, prinsippfast og modig. Hvilke av disse verdiene som vil veie tyngst dersom «folk flest» skulle ha bestemt, er usikkert. Det å være modig, samt det å være ærlig og oppriktig, er generelle verdier de aller fleste anser som viktige. I tilfellet politikk vil nok de fleste også være enige i at det er en fordel å bli oppfattet som en realitetsorientert, seriøs aktør. Pragmatisk og prinsippfast er vanskeligere å plassere. For det første er det verdier som, i hvert fall til dels, utelukker hverandre. I tillegg bringer begge disse verdiene med seg både positive og negative konnotasjoner: Pragmatikeren vil være opptatt av å «møtes på midten», å finne gode kompromisser og av at hver enkelt situasjon er unik og må behandles deretter. Den prinsippfaste vil på sin side være opptatt av at overordnede moralske prinsipper (som for eksempel menneskerettighetene) må være førende i beslutninger. For pragmatikeren oppfattes den prinsippfaste gjerne som sta, vanskelig og ute av stand til å se nyanser. Den prinsippfaste vil på sin side oppfatte pragmatikeren som konfliktsky, en som alltid tar enkleste utvei eller en som «snur kappa etter vinden». Som mennesker plasserer vi gjerne oss selv, og andre, på en skala hvor disse egenskapene utgjør ytterpunkter. Det lar seg fint gjøre å forsvare begge ytterpunktene. Spørsmålet er ikke så mye om verdiene som antydes oppfattes som rasjonelle eller ikke, men heller om målsettingen og konklusjonen virkelig baserer seg på disse verdiene.

I tilfellet Egenæs er det liten tvil om at både målsettingen og konklusjonen er basert på de underliggende verdiene. Tilsvarende støtter de underliggende verdiene som antydes i Røslands argumentasjon opp under dialogstrategien. Men er det slik at pragmatisme, seriøsitet og realitetsorientering er verdier som best støtter opp under målsettingen om bedre vern av menneskerettighetene? Menneskerettighetene er tross alt en rekke prinsipper verdenssamfunnet har blitt enige om at skal gjelde for alle. I kampen for å innføre, bevare og styrke disse prinsippene synes det noe kontraproduktivt å smykke seg med pragmatisme som en av sine fremste verdier. Kanskje er det mer sannsynlig at disse verdiene har sammenheng med målsettingen om å etablere, styrke og videreføre norsk handel med andre land? Det vil i

så fall gjøre argumentet til en rasjonalisering, hvor verdier som i seg selv oppfattes som rasjonelle bidrar til å skjule hvilken målsetting som er regjeringens egentlige prioritering.

Er kontekst fremstilt på en rasjonelt akseptabel måte?

I praktiske argumenter fremstilles kontekst på en måte som støtter opp under konklusjonen og sammenfaller med de underliggende verdiene. Argumentet er dialektisk akseptabelt dersom det er basert på en riktig diagnose av hva som er situasjonen (Fairclough, 2012, s. 169).

I Røslands beskrivelse av situasjonen gjennomfører norske myndigheter en rekke tiltak på menneskerettsfronten, blant annet hevder hun at arbeidet for ytringsfrihet har blitt trappet opp. Videre legger hun vekt på at den gjenopprettede dialogen med Kina gir norske myndigheter mulighet til å fremme menneskerettigheter i Kina igjen, noe som ikke har vært mulig i årene uten dialog. Røsland innrømmer også at det eksisterer utfordringer på feltet. Hun beskriver menneskerettighetssituasjonen i noen land som vanskeligere enn på lenge: internasjonale resolusjoner og konvensjoner blir ignorert eller direkte motarbeidet av enkelte stater. Dette er, ifølge Røsland, noe Norge jobber hardt for å motvirke. Fremstillingen representerer et alternativ til Egenæs' kontekst hvor norske myndigheter har nedprioritert menneskerettighetene til fordel for «snøvre egeninteresser». I Røslands beskrivelse er det ikke noe i veien med norske myndigheters prioriteringer, isteden er arbeidet for menneskerettighetene styrket. Når menneskerettighetssituasjonen i verden likevel er som den er, skyldes det andre staters økende motvilje mot internasjonale forpliktelser.

Fremstillingen støtter opp under dialogstrategien og sammenfaller med de underliggende verdiene. Når Røsland innrømmer at menneskerettighetssituasjonen i verden er vanskeligere enn på lenge, gjør hun et forsøk på å utvide argumentets dialektiske akseptabilitet: ved å se saken fra flere sider fremstår hun som realitetsorientert og seriøs - i tråd med argumentets verdier. Til tross for dette fremstår argumentasjonen som en noe mangelfull diagnose av hva som er situasjonen. Påstanden om at norske myndigheter har trappet opp arbeidet for ytringsfrihet viser verken til konkrete eksempler eller resultater – selv om Egenæs etterspør dette. Den gjenopprettede dialogen med Kina fremstilles som en suksesshistorie for menneskerettighetene, til tross for at møter med to av Kinas mest anerkjente menneskerettighetsforsvarere har blitt ofret til fordel for dialogen. I lys av normaliseringsavtalen med Kina, kan det dessuten se ut til at norske myndigheter har betalt en høy pris for en lukket dialog om menneskerettighetsspørsmål. Utfallet av dialogen vil vi antageligvis aldri få vite noe om. Det er beleilig for myndigheter i begge land. Beskrivelsen

av kontekst fremstår mangelfull fordi den vektlegger dialogen som suksessfaktor, samtidig som konkrete resultater av dialogen er fraværende. Dette bidrar til å svekke rasjonaliteten bak fremstillingen av kontekst.

I Egenæs' framstilling av kontekst har kampen for menneskerettighetene blitt nedprioritert med Brende som utenriksminister. Norske myndigheter har prioritert handelsinteresser fremfor menneskerettigheter og foretrekker «dialog på bakrommet» fremfor prinsippfast og modig kritikk av stater som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd. Fremstillingen understøttes av myndighetenes unnfalighet i forbindelse med Xiaobos sykdom og bortgang, avgjørelsen om å la være å møte Dalai Lama, og norsk eksport av militært utstyr til Saudi-Arabia og UAE. Røsland motsetter seg fremstillingen ved å liste opp en rekke menneskerettighetstiltak foretatt under Brende. Isolert sett lykkes hun med å motbevise påstanden om at menneskerettighetene har blitt nedprioritert, men hun greier ikke å motbevise påstanden om at handelsinteresser trumfer menneskerettigheter. Videre bestrider hun påstanden om «dialog på bakrommet» ved å poengtere at norske myndigheter benytter seg av ulike strategier i sitt menneskerettighetsarbeid. Det at det foreligger ulike strategier bestrider likevel ikke at «dialog på bakrommet» er foretrukket strategi. Dette betyr ikke nødvendigvis at Egenæs' framstilling er en korrekt framstilling av virkeligheten. Det kan jo faktisk tenkes at norske myndigheter får gjort en hel del på menneskerettighetsfronten via bakrommet, og at de har gode, menneskerettsrelaterte grunner til å holde tett om det som blir sagt og gjort. Men, det at Røsland ikke kan fortelle om dette bidrar til å styrke Egenæs' framstilling slik at den fremstår som dialektisk akseptabel.

Er konklusjonen fremstilt på en rasjonelt akseptabel måte?

Det normative målet med deliberasjon er, ifølge Fairclough, å komme fram til en rimelig beslutning, dvs. en beslutning som er et resultat av en rimelig prosedyre hvor den har blitt utsatt for, og har overlevd systematisk kritikk (Fairclough, 2012, s. 62-63). I tråd med filosofien bak kritisk rasjonalisme, er det ikke tilstrekkelig å rettferdiggjøre beslutningen gjennom argumenter som taler *for* gjennomføringen av handlingen. Dersom beslutningen overlever den kritiske vurderingen kan den beholdes tentativt, og motsatt, dersom vurderingen avdekker uakseptable konsekvenser, vil det være mer rasjonelt å avstå fra handlingen (Fairclough, 2012, s. 49).

Røslands konklusjon (en prinsippfast utenrikspolitikk må ikke gå på bekostning av den politiske dialogen) er ikke uttalt direkte, men fremkommer implisitt i argumentasjonen.

Konklusjonen kunne muligens ha vært formulert annerledes fra min side, men alt i alt er det tydelig at Røslands forslag til handling dreier seg om å bevare status quo, noe som først og fremst innebærer å beskytte og videreføre den politiske dialogen. Som svar på Egenæs' anklage om at UD foretrekker «dialog på bakrommet» påpeker Røsland at UD benytter seg av ulike strategier i sitt arbeid med menneskerettigheter, deriblant offentlig kritikk via media. Det tyder på at UD ikke avskriver verdien av en prinsippfast utenrikspolitikk fullstendig. Samtidig er det åpenbart hva som prioriteres i tilfeller hvor den prinsippfaste politikken utgjør en risiko for dialogen.

Norske myndigheters interne deliberasjon har åpenbart konkludert med at eventuelle negative konsekvenser av dialogstrategien er kostnader myndighetene er villige til å betale. Egenæs kritiserer den interne deliberasjonen på vegne av Amnesty, og utfordrer UD til offentlig deliberasjon om konklusjonen. Kritikken omfatter en rekke argumenter som taler imot dialogstrategien, og som bygger opp under en alternativ strategi. Røsland responderer på vegne av UD ved å konstruere et motargument basert på negative konsekvenser av Egenæs' alternative forslag. Dermed går argumentasjonen fra å ta utgangspunkt i kontekst og målsettinger, til å ta utgangspunkt i konsekvenser. Konklusjoner i konsekvens-argumentasjon er deduktivt valide (til forskjell fra konklusjoner i argumentasjon basert på kontekst og mål som er tentative). En deduktivt valid konklusjon er sann dersom premissene konklusjonen bygger på er sanne. Spørsmålet er om premissene i Røslands argumentasjon (uakseptable negative konsekvenser vil finne sted) faktisk er sanne?

Røsland lykkes i utgangspunktet med å overbevise om at Egenæs' alternative strategi vil få negative konsekvenser, ettersom hun kan vise til at konsekvensene har funnet sted tidligere. Det hun ikke lykkes med, er å vise at konsekvensene påvirker målsettingen på en slik måte at de vil være uakseptable: Røsland bygger mye av argumentasjonen sin rundt en påstand om at oppnåelse av målsettingen avhenger av den politiske dialogen. Problemet er at hun ikke kan bevise at den politiske dialogen faktisk er effektiv når det kommer til målsettingen, noe som fører til et gap mellom premiss og konklusjon. Gapet svekker påstanden om at Egenæs' alternative strategi vil få uakseptable negative konsekvenser: dersom den politiske dialogen ikke er et spesielt effektivt virkemiddel for å oppnå bedre vern av menneskerettighetene, ja da vil ikke et eventuelt tap av dialogen påvirke målsettingen i noen særlig grad. Premissene Røslands konklusjon bygger på er med andre ord usikre. Det alene betyr ikke at konklusjonen er feil, men Røsland kan heller ikke bevise at ingen høyt verdsatte målsettinger (bedre vern for menneskerettighetene) ofres til fordel for andre høyt verdsatte målsettinger (internasjonal

handel). Det gjør Røsland ute av stand til å forsvare seg mot Egenæs påstand om at handelsinteresser prioriteres over menneskerettigheter. Dersom Egenæs har rett angående prioriteringen, er det naturligvis også en mulighet for at han har rett når han hevder at dialogstrategien har uakseptable negative konsekvenser for målsettingen om bedre vern for menneskerettighetene. Samlet gjør kritikken at dialogstrategien fremstår som mindre rasjonell.

Også Egenæs' konklusjon har en åpenbar svakhet: Egenæs gjør ikke noe forsøk på å forsvare konklusjonen mot Røslands antydninger om negative konsekvenser. Han forsøker seg isteden på en rettferdiggjøring, hvor han setter fokus på positive konsekvenser av «name and shame». Dette er ikke et tilstrekkelig forsvar, sett fra et kritisk-rasjonalistisk standpunkt. Egenæs utfordrer riktignok den politiske dialogens effektivitet, men han bruker ikke dette som motargument til påstanden om mulige negative konsekvenser av egen konklusjon. Kanskje er det fordi han ser verdien av politisk dialog - tross alt, og/eller fordi han innser at det å avvise dialogen totalt, er noe som antageligvis ikke faller i god jord hos opinionen.

Diskusjon av funn opp mot teori

Debatten mellom Røsland og Egenæs er et eksempel på praktisk argumentasjon hvor partene argumenterer for og imot bestemte måter å handle på. Videre er det snakk om en utvidet form for deliberasjon: debatten begrenser seg ikke til om UD skal foreta en bestemt handling eller ikke, men omfatter argumentasjon for og imot to ulike, alternative handlingsplaner, eller strategier. Vi ser at partene tolker nåværende situasjon ulikt, og at de argumenterer for ulik respons ut ifra det de mener er situasjonen. Det hersker tilsynelatende enighet om hva som er målsettingen, men det er uenighet om underliggende verdier for målsettingen, så vel som hvilket virkemiddel som best egner seg for å nå målsettingen. Debatten foregår mellom to politiske aktører, Røsland som politiker og Egenæs som representant for en global organisasjon som engasjerer seg i politiske prosesser. Det hele foregår i en politisk, institusjonell kontekst som gjør det mulig for partene å utøve makt gjennom å påvirke en sak som har offentlig interesse.

Ideologisk diskurs

UDs dialogstrategi kan forstås som en politisk praksis med diskursive elementer. Den omfatter narrative elementer som fortolker, forklarer og rettferdiggjør visse handlingsvalg fremfor andre. Strategien er uløselig knyttet til en utenrikspolitisk *dialogdiskurs* bestående av bestemte representasjoner, eller fremstillinger, av virkeligheten. Representasjonene speiler

den virkelige verden, samtidig som de også er med på å skape den. Videre opererer representasjonene som premisser i argumentasjon: de fungerer som begrunnelser for handling, og bidrar til å styre argumentet mot en bestemt konklusjon. I debatten med Egenæs fremkommer disse representasjonene tydelig.

Fortellingen om Norges tid «i fryseboksen», et resultat av offentlig kritikk i form av fredsprisen, er et sentralt narrativ i Røslands argumentasjon. Fortellingen eksisterer uavhengig av partenes argumentasjon: den er såpass godt kjent hos publikum at Røsland (og Egenæs) slipper å gjenfortelle hele historien for å kunne dra nytte av den. Røsland legger vekt på at seks år uten politisk dialog med Kina, tilsvarer seks år uten mulighet til å fremme menneskerettigheter i Kina. Hun fremstiller den gjenopprettede dialogen med landet som en seier for regjeringen – så vel som for menneskerettighetene. Narrativet er også avgjørende for Røslands kritikk av Egenæs' forslag til strategi, da det fungerer som «bevis» på at strategien har sannsynlige og uakseptable, negative konsekvenser.

Videre fremstilles avgjørelser om å la være å kritisere stater som er ansvarlige for menneskerettighetsbrudd, eller om å avstå fra å utvise offentlig støtte til menneskerettighetsforsvarere, i et menneskerettighetsperspektiv: avgjørelsene blir tatt med tanke på bevaring av den politiske dialogen, og dialogen er avgjørende for muligheten til å fremme menneskerettigheter. Også norske interesser (næringslivs- og kultursamarbeid) fremstilles i et menneskerettighetsperspektiv: interessene fungerer, via dialogen, som verktøy som kan bidra til å fremme menneskerettighetene. Jo mer samarbeid, desto mer menneskerettigheter. Alternativet til dialogen, i form av Egenæs' forslag til strategi, omtales som «krasse enkeltuttalelser». Det gir inntrykk av en ensformig strategi basert på sinne, impulsivitet og følelser fremfor rasjonalitet. Røsland antyder at denne strategien er naiv og virkelighetsfjern, og at den er fremmet av en aktør som opptrer useriøst. Sett opp imot dette fremstår dialogstrategien som det beste, og eneste, alternativet vi har dersom vi ønsker bedre vern for menneskerettighetene.

Jeg vil påstå at dialogdiskursen har hatt effekt i utenrikspolitikken, ettersom dialogstrategien faktisk er rådende politikk. Effekten skyldes at diskursen har blitt en del av en felles forståelse som deles av mange. Dialogen oppleves som fornuftig, nødvendig og naturlig av et substansielt antall mennesker. Diskursen er, med andre ord, naturalisert. Den tjener myndighetenes interesser, som i dette tilfellet dreier seg om å bevare status quo. Samtidig bidrar den samme diskursen til å fremstille status quo som allmenn interesse. Dette gjør

dialogdiskursen til en ideologisk diskurs hvor representasjonene bidrar til å bevare maktstrukturer i samfunnet.

Ifølge Fairclough er makt ofte lokalisert i det usagte (referert i Skrede, 2017, s. 28). Dialogbegrepet er et eksempel på dette: begrepet har positive konnotasjoner som bidrar til å rettferdiggjøre konklusjonen. Det forbindes med det å lytte, forstå, bygge broer og finne konstruktive løsninger. Videre er begrepet nært knyttet til den utbredte forestillingen om Norge som humanitær stormakt, megler og “fredsnasjon”. Konnotasjonene er allmenne, og har effekt på publikum selv om de forblir implisitte i debatten. Alternativet, fremstilt av Røsland som «krasse enkeltuttalelser», fremstår mindre fornuftig. Dette gjør at dialogbegrepet bidrar til å flytte publikum nærmere Røslands konklusjon, samtidig som det øker avstanden til alternative strategier. Her er det på sin plass å minne om at argumentets funksjon, ifølge kritisk-rasjonalistisk filosofi, først og fremst er kritisk. Det betyr at vi bør vurdere fremstillinger som bidrar til å rettferdiggjøre konklusjonen kritisk – også når de fremstår som nøytrale, objektive beskrivelser av hvordan verden er (Fairclough, 2012, s. 170-172). Egenæs gjør nettopp dette, blant annet utfordrer han dialogbegrepet ved å påpeke at dialogen det er snakk om foregår «på bakrommet». Påstanden er ment å minne publikum om at innholdet i dialogen holdes skjult for offentligheten. Videre sørger han for at det blir tydelig at dialogstrategien omfatter flere målsettinger, og at det er uvisst hvilke verdier og målsettinger som veier tyngst i dialogen med andre land. Ved å etterspørre konkrete eksempler på at dialogen fører fram til målsettingen, avslører han dessuten at dette er noe myndighetene ikke er i stand til eller villig til å gi. Sist, men ikke minst lykkes han i å få Røsland til å innrømme at virkningen av dialogstrategien er usikker, noe som ytterligere styrker mistanken om at konklusjonen hovedsakelig springer ut av andre målsettinger. Egenæs’ kritikk retter oppmerksomheten mot dialogens natur, og viser at dialogen slettes ikke trenger å leve opp til konnotasjonene og assosiasjonene som vanligvis forbindes med den. Tvert imot kan det dreie seg om en lyssky aktivitet som gir makthavere anledning til å fremstå som om de prioriterer menneskerettigheter, når de i realiteten prioriterer husfred og lukrative, økonomiske avtaler.

Språklige virkemiddel

I tillegg til å vise hvordan visse ideologier naturaliseres og fremstår som det beste, eller eneste, alternativet vi har, er CDA også opptatt av å vise hvordan enkelte ting holdes borte fra den politiske dagsordenen ved hjelp av språklige virkemidler (Skrede, 2017, s. 29). Røsland benytter seg av en rekke slike virkemidler i sin argumentasjon.

Ubehagelige spørsmål og påstander om Norges forhold til Kina omgås konsekvent ved at Røsland skifter fokus til dialogen med Kina som en seier for menneskerettighetene. Eksempelvis ser vi at Røsland, i forsøk på å unngå Solvangs spørsmål om en norsk statsminister kan møte Dalai Lama, konstruerer sin egen problemstilling. Hun hevder at det spørsmålet *egentlig* dreier seg om er om vi skal ha en dialog med Kina eller ikke. Konklusjonen er *ja*, fordi dialog er «god MR-politikk». Videre, ved å omtale Egenæs' påstand om Kina som «useriøs», etablerer Røsland en grunn til å la være å kommentere påstanden ytterligere. Isteden fremstilles dialogen med Kina som den seriøse motsatsen til Egenæs' useriøsitet.

Vi ser også tilfeller av at Egenæs' kritikk forenkles eller fordreies med den hensikt å få kritikken til å fremstå uviktig eller uriktig. For eksempel ser vi at Røsland i store deler av debatten unngår å kommentere den delen av Egenæs' kritikk som dreier seg om at Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettighetene. Derimot bruker hun mye tid på å bestride den delen av kritikken som handler om at kampen for menneskerettighetene har blitt nedprioritert under Brendes tid som utenriksminister. Det er en kritikk det synes lettere å argumentere imot, samtidig som det gir inntrykk av at hun svarer på kritikken i sin helhet. Senere i debatten endrer Røsland taktikk. Her forsøker hun isteden å gi inntrykk av at Egenæs' kritikk dreier seg om å «avsløre» at handelsinteresser er en prioritering i norsk utenrikspolitikk, og at han ser prioriteringen i seg selv som kritikkverdigg. Det er en type kritikk få ville ha stilt seg bak. Videre forsøker hun å tillegge Egenæs' en oppfatning om at det å fremme menneskerettigheter strider imot norske interesser. Hensikten bak dette ser ut til å være å fortelle Egenæs (og publikum) at han tar feil.

De språklige virkemidlene tyder på at Røsland ønsker å unngå å svare på det Egenæs forsøker å sette på agendaen. Isteden ser vi at hun benytter sjansen til å fremme informasjon som tjener myndighetenes egen agenda.

Tentative tegn på rasjonalisering

Rasjonalisering er en form for manipulasjon hvor de uttalte premissene som støtter opp under et forslag til handling, ikke er de *egentlige* premissene som ligger til grunn for konklusjonen. Det vil si at det eksisterer andre, ikke-uttalte grunner for konklusjonen. Rasjonaliseringer har til hensikt å villedde og overbevise publikum, og sett fra utsiden kan de utgjøre tålelig gode argumenter (Fairclough, 2012, s. 96). Røslands argumentasjon omfatter tegn som kan tyde på rasjonalisering.

Egenæs hevder at dialogstrategien har andre grunner enn vern av menneskerettighetene. Han antyder at strategien bygger på egeninteresser, at norske myndigheter er feige, og/eller at myndighetene lar seg kjøpe. Egenæs hevder med andre ord at de uttalte premissene for UD's dialogstrategi, ikke er de egentlige premissene som ligger til grunn for valg av strategi. Påstanden understøttes blant annet av ordlyden i normaliseringsavtalen med Kina. Videre bekrefter Røsland at virkningen av dialogstrategien er usikker når det kommer til målsettingen om bedre vern av menneskerettigheter. Likevel er det ingenting som tyder på at UD er villige til å revurdere strategien. Det kan tyde på at strategien foretrekkes av andre grunner enn det som er den uttalte målsettingen. Også de underliggende verdiene i Røslands argumentasjon kan ses på som mulige tegn på rasjonalisering. Selv om det å være pragmatisk, seriøs og realitetsorientert i og for seg er rasjonelle verdier, er det verdt å stille spørsmål ved om målsettingen henger sammen med disse verdiene, eller om det er mer sannsynlig at verdiene henger sammen med andre målsettinger.

For å kunne fastslå at et argument er et forsøk på rasjonalisering, må man kunne sannsynliggjøre at aktøren har en intensjon om å villede. Det lar seg ikke gjøre gjennom argumentasjonsanalyse alene, men det er mulig å oppnå en viss, tentativ bekreftelse ved å innta en bredere, dialektisk tilnærming til argumentasjonen. En slik tilnærming innebærer å se debatten i en utvidet kontekst som strekker seg utover tid og sted. I tillegg innebærer det kunnskap om den politiske situasjonen, om hva det er sannsynlig at aktøren forsøker å oppnå, og hvordan det hun sier passer inn i en bredere politisk strategi (Fairclough, 2012, s. 97). Jeg vil påstå at normaliseringsavtalen, et kritisk blikk på argumentasjonens underliggende verdier, samt det faktum at dialogstrategien videreføres og forsvares, til tross for at Røsland ikke vet om den har effekt på den uttalte målsettingen, fungerer som en tentativ bekreftelse på rasjonalisering. Det tyder på at det er handelsinteresser, og ikke menneskerettigheter, som er strategiens fremste målsetting. I så fall har Egenæs har rett når han sier at menneskerettigheter nedprioriteres til fordel for egeninteresser.

Dialogdiskurs og demokratisk styring

Dialogdiskursens effekt forsterkes gjennom den utbredte oppfatningen om at utenrikspolitikken står i en særstilling sammenliknet med andre politikkområder. Som Sjørnsen (2015, s. 220-221) påpeker er det en viss legitimitet i denne oppfatningen. Etersom utenrikspolitikken utformes delvis som en reaksjon på hendelser utenfor nasjonal kontroll kan det av ulike grunner være nødvendig med visse begrensninger i Stortingets rolle og borgernes innsyn i utenrikspolitiske beslutningsprosesser. Samtidig, slik Sjørnsen også påpeker, er

det vanskelig å finne prinsipielle grunner til at utenrikspolitikken skal kobles fra kravet om demokratisk styring. Politikken føres på vegne av norske borgere og har konsekvenser for dem. Så lenge det ikke dreier seg om statens overlevelse, men om komplekse vurderinger og verdivalg, om normer og prinsipper, er det behov for åpen refleksjon om hvilke valg som tas og hvorfor (2015, s. 228-230).

Innledningsvis i debatten mellom Egenæs og Røsland eksisterer det en viss uklarhet knyttet til Egenæs' kritikk: det er noe uklart hvor modig han mener at norske myndigheter skal være i sin kritikk av andre lands myndigheter. Skal vern av menneskerettighetene i andre land vektes så høyt at det kan sette Norges land og befolkning i fare? Hva så med norske myndigheters plikt til å sørge for sikkerhet for egne borgere? Dette er en uklarhet Egenæs selv ser ut til å ha oppfattet, ettersom han utover i debatten velger å presisere at han med «snevre egeninteresser» mener handelsinteresser, ikke andre nasjonale interesser som sikkerhet. Presiseringen tydeliggjør at det ikke er snakk om utenrikspolitisk fremferd som potensielt setter statens overlevelse i fare, men om komplekse vurderinger, verdivalg, normer og prinsipper i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt. I slike tilfeller er det, som Sjursen sier, behov for åpen refleksjon dersom vi skal unngå en utenrikspolitikk som er fullstendig koblet fra kravet om demokratisk styring.

Dette samsvarer også med Faircloughs tanker om viktigheten av deliberasjon i politikken: det å veie for og imot ulike alternativer, i en demokratisk setting, er med på å legitimere den politiske beslutningen rent prosedyrisk. I tillegg vil det bidra til å øke rasjonaliteten i beslutningsprosessen, og dermed også sannsynligheten for en bedre, mer rimelig beslutning (Fairclough, 2012, s. 34). Deliberasjonen som initieres av Amnesty er vel og bra, men langt i fra optimal. For det første er den en reaksjon på noe som allerede er politisk praksis, og ikke et innlegg i en debatt om hva som vil være det beste å foreta seg i et bestemt tilfelle. Beslutningene er med andre ord allerede tatt, og påvirkningsvinduet er mindre. For det andre bærer debatten preg av at partene posisjonerer seg som ytterpunkter, noe som gjør at eventuelle nyanser uteblir. Dette genererer et spørsmål om UD's interne deliberasjon: finnes det gode nok grunner til at utøvende makt alene skal kunne foreta utenrikspolitiske deliberasjoner og avgjørelser knyttet til valg av strategi i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer på kollisjonskurs? Eller bør slike diskusjoner og avgjørelser, i større grad, foregå i Stortinget eller i den utvidede utenrikskomiteen? Og hva med velgernes mulighet til å påvirke? Kanskje bør utenrikspolitikken vies større plass ved Stortingsvalg slik at vi sikrer autonomi- og ansvarlighetsprinsippene?

Konklusjon

Utgangspunktet for denne oppgaven var spørsmålet: *Hvordan begrunner og forsvarer UD sin dialogstrategi, og hva forteller dette om regjeringens utenrikspolitiske prioriteringer?* I denne avsluttende delen vil jeg oppsummere hva jeg mener analysen forteller oss om dette. I tillegg vil jeg forsøke å etterleve tanken om at CDA bør demonstrere «hvordan ting burde være», fremfor bare å vise «hva som er problematisk». Men før jeg kommer til dette anser jeg det som nødvendig å foreta noen viktige avklaringer:

For det første: hensikten med analysen av debatten har ikke vært å kåre en «vinner» eller å vurdere hvilken strategi som er «den beste». Isteden har jeg ønsket å skape et grunnlag for diskusjon om dialogstrategien i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt. Grunnen til at jeg har valgt å sette et kritisk søkelys på UD's dialogstrategi, er ikke fordi jeg mener Amnestys forslag til strategi eller argumentasjon er «bedre», men fordi UD og Røsland representerer norske myndigheter - som er de som sitter med makt til å forme og gjennomføre norsk utenrikspolitikk. I tråd med CDA som normativt prosjekt ligger det også en verdivurdering til grunn for analysen: jeg har som utgangspunkt at menneskerettighetene er viktigere enn økonomisk vinning. Ut ifra Røslands reaksjon på Egenæs' kritikk, aner vi at det eksisterer en moralsk enighet mellom partene når det gjelder en slik verdivurdering. I Røslands tilfelle kan det selvsagt også tenkes at reaksjonen skyldes at menneskerettighetene er institusjonelle fakta som myndighetene er forventet å prioritere høyt. Uansett, uavhengig av om menneskerettighetene er internalisert som faktiske verdier eller ikke, gjør ikke Røsland noe forsøk på å bestride verdivurderingen i seg selv. Det tyder på en anerkjennelse av at verdivurderingen er noe som står sterkt hos «folk flest».

For det andre: kritikk av dialogstrategien må ikke forveksles med en generell avvisning av dialog som virkemiddel eller strategi. Jeg er, som nevnt innledningsvis, av den oppfatning at dialog kan være et fruktbart verktøy i politikken, så vel som i andre sammenhenger. Jeg anerkjenner i aller høyeste grad at dialog kan bidra til å øke tillit og forståelse, dempe friksjon eller løse konflikt mellom parter. Jeg betviler heller ikke at det finnes legitime grunner til hemmelighold av politisk dialog. Som Rieker (2015, s. 8) påpeker hender det at hemmelighold er en forutsetning for at partene skal gå med på å møtes i det hele tatt. «På bakrommet» kan partene enklere uttale seg fritt, og vurdere ulike alternativer i ro og mak - uten at de risikerer å bli stemplet som svake eller ettergivende. Det er ikke vanskelig å forestille seg at, for eksempel, kinesiske myndigheter vil være opptatt av dette når

menneskerettigheter står på agendaen. Som sagt tidligere kan det jo også tenkes at norske myndigheter får gjort en hel del på menneskerettighetsfronten via bakrommet, og at de har gode, menneskerettsrelaterte grunner til å holde tett om det som blir sagt og gjort. På en annen side er det vanskelig å holde partene ansvarlige for noe de har uttalt eller gått med på i hemmelighet. Slik dialog gir ingen mulighet til å ettergå hva partene faktisk har uttalt eller blitt enige om, dermed blir det også vanskelig å legge press på aktørene for å få de til å gjøre ord om til handling. Dette, samt UD's åpenhjertige innrømmelse av usikkerhet knyttet til dialogens effekt, kombinert med en manglende vilje til å revurdere eller foreta justeringer i strategien, er det som utgjør kjernen i min kritikk.

Over til problemstillingen: analysen har avdekket at UD's dialogstrategi er uløselig knyttet til en utenrikspolitisk dialogdiskurs bestående av en rekke diskursive elementer som bidrar til å støtte opp under dagens politikk, og får den til å fremstå som det beste og eneste alternativet vi har dersom vi ønsker å oppnå bedre vern av menneskerettighetene. I UD's begrunnelser for, og forsvar av dialogstrategien finner vi fremstillinger og narrativ som bidrar til å sette strategien i et flatterende lys og fremstillinger som gjør at Egenæs' forslag til strategi fremstår mindre fornuftig. Vi finner også språklige virkemiddel som bidrar til å forenkle og fordreie kritikken mot UD's strategi på en slik måte at den oppfattes som mindre viktig eller til og med uriktig. De diskursive elementene opererer som premisser i argumentasjonen: de fungerer som begrunnelser for handling og bidrar til å styre argumentet mot en bestemt konklusjon (en prinsippfast utenrikspolitikk må ikke gå på bekostning av den politiske dialogen). Selve dialogbegrepet er sentralt i diskursen: begrepet har positive konnotasjoner som sørger for å påvirke publikum i en bestemt retning, og dette skjer selv om konnotasjonene forblir implisitte i debatten.

Dialogstrategiens diskursive elementer, kombinert med oppfatningen om at regjeringens handlingskapasitet er særlig viktig i utenrikspolitikken, sørger for at myndighetenes dialogstrategi oppnår aksept hos norske velgere - hvis interesser den ikke nødvendigvis korresponderer med. Dette samsvarer med Lukes tredje maktdimensjon: det dreier seg om makt til å villede mennesker om hva som er i deres interesse ved å naturalisere noe som kunne ha vært annerledes. Naturaliseringen av dialogstrategien gjør at kritiske spørsmål og politisk ansvarliggjøring uteblir, eller sliter med å oppnå tilslutning hos et tilstrekkelig antall mennesker. Det er beleilig, både for norske myndigheter som ønsker å bevare status quo, og for makthavere i land som er ansvarlige for grove menneskerettighetsovergrep.

Videre avdekker analysen tegn som tyder på at Røslands argumentasjon er en rasjonalisering hvor de uttalte premissene som ligger til grunn for konklusjonen, ikke er de egentlige premissene som støtter opp under dialogstrategien. Blant annet bekrefter Røsland at virkningen av dialogstrategien er usikker når det kommer til målsettingen om bedre vern av menneskerettigheter. Likevel er det ingenting som tyder på at UD er villige til å revurdere strategien. Det kan tyde på at strategien foretrekkes av andre grunner enn det som er den uttalte målsettingen. Mistanken om rasjonalisering understøttes også av de underliggende verdiene i Røslands argumentasjon: selv om det å være pragmatisk, seriøs og realitetsorientert i og for seg er rasjonelle verdier, er det verdt å stille spørsmål ved om målsettingen henger sammen med disse verdiene, eller om det er mer sannsynlig at verdiene henger sammen med andre målsettinger. Ordlyden i normaliseringsavtalen med Kina styrker mistanken om rasjonalisering ytterligere. Avtalen tegner et bilde av at norske myndigheter har latt seg kjøpe til å tie om menneskerettighetssituasjonen i landet. Normaliseringsavtalen, et kritisk blikk på argumentasjonens underliggende verdier, samt det faktum at dialogstrategien videreføres og forsvares - til tross for at Røsland ikke vet om den har effekt på den uttalte målsettingen, fungerer som en tentativ bekreftelse på rasjonalisering. Det tyder på at det er handelsinteresser, og ikke menneskerettigheter, som er strategiens fremste målsetting. I så fall har Egenæs rett når han sier at menneskerettigheter nedprioriteres til fordel for egeninteresser.

En effekt av den utenrikspolitiske dialogdiskursen er at den muliggjør en norsk utenrikspolitikk som går på bekostning av andres grunnleggende rettigheter, og dette foregår uten at norske velgere er klar over det, eller får mulighet til å påvirke politikken i noen særlig grad. Det har først og fremst konsekvenser for mennesker i andre land som kjemper for sine rettigheter, men det har også en viss effekt på kvaliteten i det norske demokratiet. CDA som metode søker ikke bare å identifisere og kritisere uheldige samfunnsforhold i sitt diskursive element, den skisserer også mulige veier for å bøte på problemet. Hvis det er slik at dialogdiskursen i norsk utenrikspolitikk bidrar til en utenrikspolitikk som er mer framkobleddemokratisk styring enn det som kan forsvares, hvordan kan vi da bøte på dette?

Vår oppfatning av virkeligheten fører til forventninger om hva slags politikk som føres. Når oppfatninger endres, endres også forventninger - noe som igjen skaper rom for ny politikk. *Økt bevissthet rundt dialogens natur* vil kunne bidra til å endre folks forventninger til utenrikspolitikken, og slik skape rom for endringer i politisk praksis. Det betyr ikke nødvendigvis at dialogstrategien vil (eller bør) forkastes til fordel for Amnestys «name and shame»-strategi. Mer sannsynlig er det at økt bevissthet vil føre til krav om større innsikt i

den politiske dialogen og dens resultater ut ifra hva som er oppgitt målsetting. Tilsvarende vil *økt fokus på utenrikspolitikk i forbindelse med Stortingsvalg*, kunne bidra til økt debatt om valg av utenrikspolitisk strategi i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer på kollisjonskurs. Større grad av offentlig deliberasjon knyttet til utenrikspolitiske strategier (vel og merke i tilfeller som ikke omhandler statens overlevelse) vil bidra til å legitimere den politiske beslutningen rent prosedyrisk. En rimelig prosess bestående av kritisk-systematisk testing av argumentasjon vil dessuten øke sannsynligheten for en bedre, mer rimelig beslutning, samtidig som det sikrer viktige demokratiske prinsipper.

Målet med denne oppgaven har vært å skape et grunnlag for diskusjon om UD's dialogstrategi i tilfeller hvor norske interesser og verdier kommer i konflikt. Jeg håper og tror at analysen har bidratt til dette.

Litteratur

- Berridge, G. R. (1995). *Diplomacy - Theory and Practice*. London: Prentice Hall.
- Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Breeze, R. (2011, 20. desember). Critical Discourse Analysis and Its Critics. *Pragmatics*, 214(4), ss. 493-525.
- Christiansen, H. (2017, 2. juli). *EU ber Kina løslate kreftsyk fredsprisvinner umiddelbart – Erna Solberg vil ikke svare på om hun er enig*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/GVjkm/eu-ber-kina-loeslate-kreftsyk-fredsprisvinner-umiddelbart-erna-solberg-vil-ikke-svare-paa-om-hun-er-enig>
- Egenæs, J. P. (2017a, 27. september). *Dette krever vi av en ny utenriksminister*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/dette-krever-vi-av-en-ny-utenriksminister/68731653>
- Egenæs, J. P. (2017b, 3. oktober). *Utenriksdepartementet velger taushet*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/utenriksdepartementet-velger-taushet/68748659>
- Egenæs, J. P., & Røsland, M. B. (2017, 27. september). Saudi Arabia og kvinner. *Dagsnytt 18*. (F. Solvang, Intervjuer) NRK. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/201709/NNFA56092717/avspiller>
- Ersland, B. L. (2016, 10. november). *Flyktningeavtalen mellom EU og Tyrkia*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Flyktningeavtalen_mellom_EU_og_Tyrkia
- Fairclough, I., & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse Analysis - A method for advanced students*. Abingdon: Routledge.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse - Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Græger, N., Hernes, H., Hønneland, G., Moe, A., Isachsen, A. J., Udgaard, N. M., . . . Jørgensen, S. I. (2009, 24. september). Kommentarer til Stortingsmeldingen

- "Interesser, ansvar og muligheter: Hovedlinjer i norske utenrikspolitikk".
Internasjonal Politikk, 67(3), ss. 517-537.
- jasnoen. (2017, 13. juli). "*Liu Xiaobo er død. Regjeringen valgte laksen fremfor ham. Tilgi dem ikke.*" [Twitter post]. Hentet fra Twitter:
<https://twitter.com/jasnoen/status/885499154142822400?s=20>
- Johnsen, N. (2014, 10. mai). *Derfor er Kina viktigere enn Dalai Lama*. Retrieved from Dagbladet: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/42K6a/derfor-er-kina-viktigere-enn-dalai-lama>
- Karlsen, K. (2017, 14. august). - *En menneskerett for politikere å ha ferie*. Retrieved from Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/en-menneskerett-for-politikere-a-ha-ferie/68590737>
- Kristiansen, A. A., & Hansen, N. (2017, 10. april). *Erna fornøyd med Kina-besøket*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/nyheter/erna-fornoyd-med-kina-besoket/67478532>
- Langberg, Ø. K. (2014, 16. juni). *Fredsprisen ga ikke Kina-sjokk i norsk økonomi*. Hentet fra Aftenposten: <https://www.aftenposten.no/okonomi/i/EeKo/fredsprisen-ga-ikke-kina-sjokk-i-norsk-oekonomi>
- Leira, H., & Sverdrup, U. (2013, 28. november). Norske utenrikspolitiske interesser - endringer i praksis, stillstand i debatt. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 30(4), ss. 337-348.
- Matlary, J. H. (2002). *Verdidiplomati - kilde til makt? En strategisk analyse av norsk utenrikspolitikk*. Makt- og demokratiutredningen. Unipub Forlag.
- Mogherini, F. (2017, 30. juni). *Statement by the High Representative/Vice-President Federica Mogherini on the status of Liu Xiaobo*. Hentet fra European Union External Action: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29112/statement-high-representativevice-president-federica-mogherini-status-liu-xiaobo_en
- Neumann, I. B. (2012, 13. september). Fred og forsoning som norsk utenrikspolitikk. *Internasjonal Politikk*, 70(3), ss. 362-371.
- Norske- og kinesiske myndigheter. (2016, 19. desember). *Statement of the Government of the People's Republic of China and the Government of the Kingdom of Norway on*

- Normalization of Bilateral Relations*. Hentet fra Regjeringen:
https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/statement_kina.pdf
- Røed, R. (2016, 20. desember). *Kina-ekspert reagerer på avtale: – Må ha vært en porsjon norsk naivitet i bildet*. Retrieved from VG:
<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/J0q94/kina-ekspert-reagerer-paa-avtale-maa-ha-vaert-en-porsjon-norsk-naivitet-i-bildet>
- Røsland, M. B. (2017a, 28. september). *Regjeringen prioriterer menneskerettigheter*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/regjeringen-prioriterer-menneskerettigheter/68735349>
- Røsland, M. B. (2017b, 5. oktober). *Norge fremmer menneskerettigheter*. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/norge-fremmer-menneskerettigheter/68755890>
- Regjeringen. (2013, 16. oktober). *Sundvolden-plattformen*. Hentet fra Regjeringen:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id743014/>
- Rieker, P. (2015). Introduction. I P. Rieker, & H. Thune, *Dialogue and Conflict Resolution - Potential and Limits*. Farnham: Ashgate.
- Sending, O. J. (2015). Diplomacy and Dialogue. I P. Rieker, & H. Thune, *Dialogue and Conflict Resolution - Potential and Limits*. Farnham: Ashgate.
- Sjursen, H. (2015, 16. september). Enighet for enhver pris? ; om legitimitetsgrunnlaget for norsk utenrikspolitikk. *Nytt norsk tidsskrift*, 32(3), ss. 219-232.
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Solberg, E. (2017, 13. juli). *Liu Xiaobos bortgang*. Retrieved from Regjeringen:
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/liu-xiaobos-bortgang/id2564647/>
- Sverdrup, U., & Weltzien, Å. (2017, 30. august). *Hva mener velgerne om norsk utenrikspolitikk?* Hentet fra NUPI: <https://www.nupi.no/Nyheter/Hva-mener-velgerne-om-norsk-utenrikspolitikk>

Toje, A. (2010, 31. mai). Norsk utenrikspolitikk - en kritikk. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 27(01-02), ss. 206-217.

TufteJo. (2017, 13. juli). "*Liu Xiaobo er død. Hvis alle i Norge holder helt kjeft nå kan vi selge bra med røkelaks til Kina!*" [Twitter Post]. Hentet fra Twitter:
<https://twitter.com/TufteJo/status/885514154878095360?s=20>

Vedlegg 1: Dette krever vi av en ny utenriksminister

(Innlegg i Dagbladet, 27. september 2017: <https://www.dagbladet.no/kultur/dette-krever-vi-av-en-ny-utenriksminister/68731653>)

Av: John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty Norge

Kampen for menneskerettighetene ble nedprioritert under Børge Brende. Vi håper en arvtaker endrer kurs.

På tross av fagre ord om å jobbe for menneskerettigheter i regjeringserklæringen, er det få spor etter Brendes innsats på dette området. Ser vi på Norges relasjon til viktige land som Kina, Russland, Saudi-Arabia og Tyrkia, er det tvert imot svært tydelig hvordan Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettighetene.

Det mest kjente eksemplet er forholdet til Kina. Denne sommeren ble et trist skue, da regjeringen forhandlet bort fredsprisvinner Liu Xiaobo mot noen tonn med norsk laks. Tidligere i perioden ville de ikke treffe Dalai Lama av samme grunn.

Andre eksempler er kanskje mindre kjente, men ikke mindre viktige: President Putins tredje presidentperiode er kjennetegnet av en systematisk undergraving av grunnleggende menneskerettigheter. Det er blitt stadig vanskeligere for russere å rette et kritisk søkelys på myndighetenes maktmisbruk.

Fredelige politiske protester blir møtt med undertrykkelse, og antallet politisk motiverte rettssaker øker.

Den såkalte anti-propagandaloven som ble vedtatt av statsdumaen i juni 2013, innebærer strenge bøter for folk som fremmer «propaganda for utradisjonelle seksuelle forhold» foran barn. En konsekvens er at det ikke lenger er lov med positiv omtale av lesbiske, homofile, bifile og trans- (LHBT) personer i Russland. Loven legitimerer en allerede omfattende hatkriminalitet mot LHBT-personer.

Våren 2017 ble en hel verden rystet over dokumentasjonen av den systematiske forfølgelsen, mishandlingen og torturen som homofile eller antatt homofile menn utsettes for i den russiske republikken Tsjetsjenia. Så langt er det ikke iverksatt noen etterforskning av overgrepene.

En ny norsk utenriksminister må være åpent kritisk til gamle og nye lover som knebler ytringsfriheten og kriminaliserer lovlig opposisjon og rettighetskamp. Norge må også støtte

russiske organisasjoner og enkeltpersoner som settes under press fra russiske myndigheter fordi de kjemper for egne og andres rettigheter.

Der slik støtte kan skade dem man ønsker å støtte, må det finnes nye måter å gi denne støtten. Norske myndigheter bør bidra til å skape arenaer i Russland der menneskerettigheter og demokrati kan diskuteres. Vi må også utfordre russiske myndigheters stadig mer autoritære tilbøyeligheter i internasjonale settinger som FN og Europarådet. Norge må også være klare til å ta imot russiske aktivister som flykter og tilby dem asyl i Norge.

Amnesty International forventer en mer modig norsk utenriksminister. Vi forventer en utenrikspolitikk som står prinsippfast opp for vernet om menneskerettighetene – også når motparten er en mektig nabo i øst, har sterke maktmidler og mektige venner. Det er nettopp da verdien av den norske retorikken om menneskerettigheter kan måles.

Alt tyder på at Saudi-Arabia blir en større del av en norsk utenrikspolitisk agenda framover. De har en geopolitisk nøkkelrolle i hele Midtøsten, er avgjørende for verdens energisituasjon og er en kilde til religiøse og kulturelle impulser over hele kloden.

Det er et av de land i verden som mest systematisk krenker menneskerettighetene. Myndighetene halshogger kritikere i økende tempo, dømmer menneskerettighetsforkjempere til lange fengselsstraffer, benytter tortur og ignorerer rettsstatsprinsipper, forbyr demonstrasjoner, organisasjoner i det sivile samfunn og politiske partier.

De overvåker, knebler og arresterer dem som bruker ytringsfriheten på en måte kongehuset misliker. De definerer kvinner som umyndige og nekter dem deltakelse i samfunnet på linje med menn. Landet diskriminerer religiøse minoriteter og står i spissen for en krigføring i nabolandet Jemen som er klart i strid med krigens folkerett.

En ny utenriksminister må ta det strenge, norske våpenhandelsregimet på alvor og slutte å utstede lisenser til eksport av våpenutstyr til Saudi-Arabia og ammunisjon til De forente arabiske emirater.

Fra nå av må heller ikke norske ministre opptre på saudisk jord uten å vise kongehuset at deres mangel på respekt for menneskerettighetene er i strid med de forpliktelsene og den rollen Saudi-Arabia ønsker å spille internasjonalt. En ny norsk utenriksminister må også sammen med kolleger i likesinnede land demme opp for den nedbyggingen av vernet om menneskerettighetene som Saudi-Arabia bedriver i FN-organer.

Norge har valgt å stille seg i spissen for den globale kampen mot dødsstraff. Det lar seg ikke kombinere med taushet når dødsstraff i Saudi-Arabia i økende omfang tas i bruk mot fredelige sjia-demonstranter som et redskap for å skremme befolkningen til lydighet. Også her trengs det norsk innsats for å bygge en allianse som tar til motmæle hver gang regimet gjennomfører massehenrettelser, inkludert av mindreårige.

Tyrkiske myndigheter benytter det mislykkede kuppforsøket i 2016 til å sette til side en rekke grunnleggende menneskerettigheter. Tusenvis av mennesker er arrestert, mange helt uten akseptabelt eller engang på forståelig grunnlag. Enda flere har mistet jobbene sine uten å ha fått begrunnelser for hvorfor.

Det faktum at Tyrkia er en stormakt i sin region, avgjørende for å håndtere flyktningkrisen og en Nato-alliert, må ikke føre til at norske myndigheter er tause om deres menneskerettighetsbrudd. Nettopp fordi vi har både bilaterale og multilaterale kanaler, må vi benytte dem til å insistere på respekt for menneskerettighetene, og til å kritisere i dem for de mange bruddene på enkeltmenneskers grunnleggende rettigheter.

Vi håper at en ny utenriksminister kan fylle den positive retorikken om menneskerettighetene med innhold, ikke minst når det kommer i konflikt med norske egeninteresser.

Vedlegg 2: Debatt på Dagsnytt 18

Følgende er en transkripsjon av Dagsnytt 18-debatten mellom Amnestys generalsekretær, John Peder Egenæs, og statssekretær i Utenriksdepartementet, Marit Berger Røsland. Debatten fant sted den 27. september 2017, samme dag som Dagbladet publiserte Egenæs' kronikk «Dette krever vi av en ny utenriksminister». Egenæs befinner seg i studio, og Røsland deltar via telefon. Debattleder er NRK-journalist, Fredrik Solvang. Se hele programmet her: <https://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/201709/NNFA56092717/avspiller>. Debatten starter omtrent 28 minutter og 50 sekunder ute i programmet.

Merk: Debatten mellom Egenæs og Røsland utgjør siste halvdel av en lengre debatt. Første halvdel dreier seg om menneskerettighetssituasjonen for kvinner i Saudi Arabia. Mer spesifikt er det snakk om den varslede opphevelsen av kjøreforbudet for kvinner i landet. Her deltar Egenæs i samtale med Norges tidligere ambassadør i Saudi Arabia, Carl Schiøtz Wibye, og journalist i VG, Ingeborg Amundsen Huse (via telefon). Denne delen av debatten er ikke fokus for denne oppgaven, men refereres til underveis i diskusjonen mellom Egenæs og Røsland.

Solvang: (...) John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty International Norge, du skriver i en kronikk i Dagbladet i dag at Norge prioriterer snevre egeninteresser foran menneskerettighetene, også i vår relasjon til Saudi Arabia. Hvordan da?

Egenæs: Jo, det mener jeg ganske bestemt at vi kan si, fordi at Utenriksdepartementet og andre statsråder, (retter til:) utenriksministeren og andre statsråder, har vært mange ganger i Saudi Arabia, og det som er åpenbart det er at hovedfokus det er å være med på denne Visjon 2030 hvor Saudi Arabia skal forsøke å frigjøre seg fra oljeøkonomien og få en mer spredt økonomi, og vi ønsker at vårt næringsliv skal være med på det. Eh, dette skjer samtidig som Saudi Arabia fortsetter å undertrykke, ikke bare kvinnene i sitt eget land, men minoritetene, og ikke minst, eh, de annerledes-tenkende, og jeg har bare lyst til å knytte en kommentar til det vi sa i sted: én av grunnene, tror vi, til at kvinnene neste juni skal få lov til å kjøre, er at samtidig som de har gjort dette, så har de hatt en massearrestasjon av annerledes-tenkende i Saudi Arabia. Så her tror jeg de gir oss, som kaster et blikk på hva som skjer i Saudi Arabia, et slags bein, dette er en taktikk, og jeg vil tro at kronprinsen, Unnskyld (nikker i retning Schiøtz Wibye), det er ihvertfall min analyse, er mer en taktikker enn en liberaler. Men tilbake til Norge- [Solvang: Et røykteppe?]. Et slags røykteppe, rett og slett. Ehm, men tilbake til Norge, så, og dette skjer alts-, det at vi posisjonerer vårt eget næringsliv, skjer samtidig som undertrykkingen foregår like hardt, de hogger hodet av folk om, ukentlig i Saudi Arabia og så videre. Eh, og, ikke minst, ehm, de driver en krig i Jemen som er verre

enn mange kriger, eh, andre kriger, og vi selger til og med forsvarsmateriell til dem. Så, så Saudi Arabia, og det er ikke bare Saudi Arabia, men Saudi Arabia er et godt eksempel på at vi hever ikke menneskerettighetsfanen så høyt som det denne regjeringen og utenriksministeren og Utenriksdepartementet hevder. Vi er flinkere til å ta vare på våre egne økonomiske interesser, enn for eksempel på saudiarabiske aktivister.

Solvang: Da skal jeg gjøre et lite sprang, for jeg skal stille deg et kort spørsmål som jeg ber om at du svarer kort på også: eh, kronid-, kronikken din handler også om folkerepublikken Kina?

Egenæs: Selvfølgelig. Eh, Kina er jo på sett og vis kroneksempelen. Avtalen med Kina der vi skrev fra oss retten til å kritisere, er på en måte, kanskje dessverre, eh, bildet på norsk utenrikspolitikk og menneskerettigheter.

Solvang: Marit Berger Røsland, du er statssekretær i Utenriksdepartementet for Høyre. Jeg tar tak i det siste: kan en norsk statsminister møte Dalai Lama?

Røsland: Ehm...spørsmålet her er jo om vi skal ha en dialog med Kina eller ikke, eh, og som vi alle vet, så har det jo vært et veldig vanskelig forhold mellom Norge og Kina som vi klarte å få normalisert, eh, i vinter. Eh, og det interessante er jo at vi nå for første gang på seks år, i august i år kunne sette oss ned og diskutere menneskerettighetsspørsmål med kinesiske myndigheter, og det mener vi er, eh, god MR-politikk, det er i norsk interesse å kunne snakke med Kina, og der er vi nå. Eh, så har det vært veldig mange krevende spørsmål mellom, mellom oss og Kina, eh, og det har vært nødvendig å bygge et tillitsforhold mellom Norge og Kina igjen.

Solvang: Kan en norsk statsminister møte Dalai Lama?

Røsland: Eh..det er et hypotetisk spørsmål som trenger å- [Solvang: Nei, det er det ikke...]. Det er, sånn som situasjonen- [Solvang: ...det er et prinsipielt spørsmål, ikke et hypotetisk spørsmål]. Selvfølgelig er det mulig, men det vil jo bli vurdert, eh, fra gang til gang, om det er noe vi ønsker å, å gjøre.

Solvang: Mm. Hvorfor møtte ikke statsminister Solberg Dalai Lama?

Røsland: Eh, nå skal vi diskutere kronikken til, til Egenæs, eh, og det som, eh- [Solvang: Som blant annet handler om akkurat dette] som handler om at, at Amnesty mener at vi har en, en svekket MR-profil, eh, ovenfor Kina, og jeg mener at det å ha kontakt med Kina er det

avgjørende for at vi kan ha en, en MR-dialog med Kina, og den kom vi altså i gang med i august og det er litt påfallende at når vi nå har begynt å snakke med, om, med menneskerettigheter om, med Kina igjen, så er det plutselig, da er det jo ikke det et interessant spørsmål å diskutere lenger for nå er vi altså kommet i den situasjonen at vi kan sitte rundt et bord med Kina og snakke om menneskerettigheter, der var vi ikke i seks år- [Solvang: Men det er på bekostning av at Erna Solberg kan møte han]. Altså [Solvang: Dalai Lama] hvis vi ser på situasjonen for europeiske land, eh, så er det ikke mange europeiske ledere som vil takke ja til å, å møte Dalai Lama. Sånn, sånn er virkeligheten, og det er en virkelighet vi også må forholde oss til.

Solvang: Egenæs, er det jeg som er på jordet, som øh, Røsland sier, [Egenæs: Nei...] eller er dette samme tema?

Egenæs: ...jeg mener jo at dette henger nøye sammen, og Dalai Lama er på en måte spissen på dette, men, men det er mange andre, hva skal vi si, mindre sånn åpenbart kontroversielle ting som, som jeg synes er viktig å, å trekke fram her, og, og et av eksemplene er, eh, at vår regjering kunne ikke engang på skikkelig vis kondolere en fredsprisvinner da han gikk bort. Ehm, at vi har sag-, at vår statsminister sa veldig tydelig ifra da hun reiste til Kina at vi kommer ikke til å snakke om menneskerettigheter. At vår fiskeriminister går på en stor scene i Kina og roper ut «vi elsker Kina». Eh, og, og jeg tror vi kan, altså det at man i et lukket rom kan diskutere menneskerettigheter med Kina, det er akkurat slik kinesiske myndigheter ønsker det fordi at da slipper de den kritikken i det, i det åpne rom, som de egentlig, helt siden, eh, tidlig nittitall har vært opptatt av å forsøke å få lukket inn i rom slik at dette ikke blir en internasjonal diskusjon, og, og vi i Norge har, eh, tror jeg av strengt talt andre grunner enn å komme i dialog med kineserne om menneskerettigheter, skrevet fra oss retten, ser det ut til, eh, til å ta dette opp, eh, åpenlyst i internasjonale fora som menneskerettighetsrådet og så videre, men, men har sagt at vi skal ha en diskusjon på politisk nivå om dette og det- [Solvang: Okei] det mener jeg er å, å være alt for defensiv i en tid hvor menneskerettighetene blir presset tilbake, eh, på mange fronter [Solvang: Takk] og ikke minst av kineserne.

Solvang: Svar på det Røsland.

Røsland: Altså, dette er jo en, en fremstilling vi er, vi er selvfølgelig helt uenig i. Eh, og det er jo også et spørsmål tilbake til- [Solvang: Hvilken del av det er du uenig i?] spørsmål til Egenæs, altså hvilket land i verden, eh, er det du kan vise til som, hvor myndighetene nå ønsker å møte Dalai Lama som, eh, som hadde utspill om, om Liu Xiaobos død, altså, vi må

jo forholde oss til de, eh, de rammebetingelsene som gjelder for, for norsk utenrikspolitikk, og det, eh, det, det som har vært virkeligheten er jo at vi i seks år ikke har kunnet snakke med Kina om, om noen spørsmål, eh, nå er vi i en situasjon hvor vi kan snakke med Kina igjen om mange spørsmål, også menneskerettighetsspørsmål. Det er klart at det er ikke noe vanskelig for Norge å velge en strategi som gjør at vi ikke lenger kan snakke med Kina, men jeg tror alle som jobber med, eh, utenrikspolitikk og vet hvordan, hvordan dette virker, eh, så vet man jo at det er visse [Solvang: Okei] begrensninger [Egenæs: Men, men...] på hva vi kan snakke om, eh, og, og sånn er det, og sånn er det for alle land, eh, og det er heller ikke sånn at Norge er i noe spesielt dårlig selskap når det gjelder hva vi snakker med Kina, eller tar opp ovenfor Kina, her er det, eh, det er selvfølgelig, eh, et behov for å bygge opp et tillitsforhold mellom Norge og Kina etter [Solvang: Ja, det har du sagt, eh...] seks år uten politisk kontakt, men, men jeg skulle gjerne tenke meg å- [Solvang:...nå ble dette bare handlende om Kina...]. Ja, det ble bare Kina [Solvang: Ja, det ble bare Kina. Det var min feil kanskje]. Jeg kunne tenke meg å ta tak i en del av de andre, andre spørsmålene, fordi det er jo veldig, altså vi skal respektere Amnestys rolle for å fremme menneskerettighetene og at de skal være kritiske til oss på hva, hva vi får til, men den kritikken de kommer med når det gjelder at vi ikke engasjerer oss i MR-spørsmål, det mener jeg treffer veldig dårlig. Vi har tatt opp, eh, situasjonen for LHBT i Tsjetsjenia, vi støtter nettverk som fremmer deres sak, vi tar opp spørsmålene i direkte kontakt med russiske myndigheter, vi tar opp i Europarådet- [Solvang: Vi selger militært materiell til et land som halshugger kritikere, som dømmer menneskerettighetsforkjempere til lange fengselsstraffer, som torturerer, det gjør vi...]. Eh, nå er du tilbake til Saudi Arabia. Der- [Solvang: Ja, nå er jeg tilbake på Saudi Arabia] der eksporterer vi B-materiell, som ikke er våpen og ammunisjon, som er radio- [Solvang: Som er, jeg sa militært materiell] som er radioutstyr, og kikkerter og, eh, videoutstyr og den type ting- [Solvang: Hvorfor gjør vi det?]. Fordi vi, vi har en norsk våpenindustri og vi har et av verdens strengeste regelverk for eksport av våpen. Der gjøres det helt konkrete vurderinger av om den eksporten utgjør et brudd på det regelverket, og hvis det ikke gjør det så er vår holdning at da skal man tillate eksport [Egenæs: Men, men er ikke dette, er ikke dette kjernen i min kritikk...] og det er klart at, at det er betydelig forskjell- (avbrytes av Egenæs)

Egenæs: ...er ikke dette kjernen i min kritikk at vi, vi, vi tar rett og slett hensyn til våre egne interesser, og i denne sammenhengen, økonomiske interesser, i en situasjon hvor det ville være riktig å, hva skal jeg si, mer ryggrad å si at vi kan ikke selge militært materiell til Saudi Arabia, vertfall ikke etter at de ble så involvert i krigen i Jemen, og driver den framover slik

de gjør, fordi at det er galt å gjøre, ikke henviser til at vi har et regelverk og hvis vi ser veldig nøye på det, så går det an å selge disse tingene, fordi at det er biler og kommunikasjonsutstyr, og de dreper ikke direkte mennesker, det, for meg er dette, på en måte, illustrasjonen på vår kritikk at vi, hvis det er, på en måte, eh, hva skal jeg si, hvis det kan la seg ordne slik at vi kan tjene penger på dette, så er det ikke et problem at det faktisk er Saudi Arabia vi selger det til, ehm, når vi ser hva de gjør i Jemen, og selvfølgelig når vi ser hva de gjør i sitt eget hjemland, så, det er, det er dette som er kjernen i kritikken, hvorfor står vi ikke tydeligere opp for de menneskerettighetene som regjeringen gang på gang sier «dette er [Solvang: Takk] grunnstammen i vår politikk».

Solvang: Røsland, du var så konkret på LHBT-arbeidet til Norge i Tjs..var det Tsjetsjenia du sa? Du kan få være like konkret: hva gjør Norge for å fremme menneskerettigheter i Saudi Arabia?

Røsland: Vi, eh, tar opp spørsmålet om menneskerettigheter, eh, i Saudi Arabia med saudiarabiske myndigheter, senest forrige uke da Børge Brende var i FN og møtte sin kollega fra, altså den saudiske utenriksministeren, og vi har tatt opp spørsmålet om dødsstraff, ytringsfrihet, kvinners rettigheter- [Solvang: Fungerer det?]. Eh, vi engasjerer oss i enkeltsaker, vi er tilstede under rettshøringer fo-, for menneskerettighetsaktivister i Saudi Arabia, og vi er veldig urolige for den menneskerettighetssituasjonen vi ser, og vi tar det opp ofte, [Egenæs: Men, men dere gjør det-] og så er det jo spørsmålet om fungerer det at andre land sier noe om hva man mener om menneskerettighetssituasjonen i land, altså vi, vi håper jo det, og det er jo den metoden vi kan bruke- (avbrytes av Egenæs)

Egenæs: Vi, vi hørte jo nettopp, bare for [Røsland: og så er det også vår-] vi hørte jo nettopp den tidligere ambassadøren si at end-, én av grunnene til at kjøreforbudet er borte er hvordan, eh, det saudiske kongehuset ble latterliggjort i utenverdenen, fordi at dette var for vilt, og der, det er det vi må også være mer, og dette har vi snakket med UD om også ofte før, vi må være tydeligere, vi må være offentlige, det holder ikke bare å gjøre dette i de lukkede rom.

Solvang: Vi må lande der, [Røsland: Neida, vi er-] takk skal dere- (Solvang ler litt og bestemmer seg for å la Røsland fullføre). Ti sekunder ja.

Røsland: Ja. Nei altså, vi er jo selvfølgelig også i det offentlige rom, men det er også, det er en slags underliggende tone her at jo dårligere forhold vi har med et land, jo mere MR kan vi fremme. Eh, og vår erfaring er at jo mere kontakt, altså har vi næringslivssamarbeid,

kultursamarbeid, kan snakke [Solvang: Okei] om mange tema, [Egenæs: Men, men beviset på det kan du ikke vise] så kan vi også fremme MR mere (Solvang avbryter begge)

Solvang: Nei, nei du kan ikke svare på det (sikter til Egenæs). Og jeg tror at alle skjønnte at når du sa «MR» Marit Berger Røsland, så mente eh, så siktet du til, det betyr menneskerettigheter.

Røsland: Det er helt riktig.

Solvang: Ja (ler). Takk skal dere ha. John Peder Egenæs, Marit Berger Røsland, Carl Schiøtz Wibye og Ingeborg Amundsen Huse.

(Vignett)

Vedlegg 3: Regjeringen prioriterer menneskerettigheter

(Innlegg i Dagbladet, 28. september 2017: <https://www.dagbladet.no/kultur/regjeringen-prioriterer-menneskerettigheter/68735349>)

Av: Marit Berger Røsland, statssekretær i UD

Norge og Kina har nylig gjennomført første runde i en ny årlig konsultasjonsmekanisme, der menneskerettigheter var på dagsordenen.

Generalsekretær i Amnesty Norge, John Peder Egenæs, hevder i Dagbladet 27. september at regjeringen har nedprioritert innsatsen med det internasjonale menneskerettighetsarbeidet.

Det stemmer ikke. I noen land er situasjonen for menneskerettigheter vanskeligere enn på lenge. Flere allerede vedtatte internasjonale resolusjoner og konvensjoner blir ignorert eller direkte motarbeidet av enkelte stater. Dette er noe Norge jobber hardt for å motvirke.

Noe av det første denne regjeringen gjorde, var å legge fram en stortingsmelding om internasjonale menneskerettigheter, den første på 15 år. Norge har en solid og mangeårig politisk og finansiell støtte til Europarådets og til FNs arbeid for menneskerettigheter. Utenriktjenesten, med sine rundt 100 stasjoner, jobber strategisk og langsiktig med menneskerettighetssaker over hele verden. For eksempel er innsatsen for ytringsfrihet blitt trappet opp. Vårt samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner er veldig viktig.

Egenæs' framstilling av forholdet til Kina er useriøs. Etter seks år uten formell politisk kontakt, er dialogen nå gjenopprettet. Norge og Kina har nylig gjennomført første runde i en ny årlig konsultasjonsmekanisme, der menneskerettigheter var på dagsordenen.

Når det gjelder Russland, tar norske myndigheter jevnlig opp menneskerettigheter, både med russiske myndigheter og i internasjonale fora som OSSE og Europarådet. Vi er bekymret over det stadig tiltakende presset mot sivilsamfunnet som fører til stadig dårligere kår for ytringsfrihet, religionsfrihet, reell politisk opposisjon og forsvar av menneskerettigheter. Vi har spesielt tatt opp situasjonen for LHBTI-personer. Vi er dypt bekymret over rapportene om arrestasjoner, mishandling og drap av antatt LHBTI-personer i den russiske delrepublikken Tsjetsjenia.

Norge følger også tett med på utviklingen i Tyrkia. Senest i FNs menneskerettighetsråd i forrige uke, oppfordret Norge myndighetene i landet til å beskytte menneskerettighetsforkjempere og journalister.

Egenæs vil ha stans i eksport av militært utstyr til Saudi-Arabia og De forente arabiske emirater. De norske reglene for eksport av forsvarsmateriell er meget strenge og omfattende. Utenriksdepartementet gjør grundige vurderinger når det gjelder risiko for at materiellet som eksporteres kan bli brukt til brudd på humanitærretten.

Vedlegg 4: Utenriksdepartementet velger taushet

(Innlegg i Dagbladet, 3. oktober 2017: <https://www.dagbladet.no/kultur/utenriksdepartementet-velger-taushet/68748659>)

Av: John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty Norge

Det gjennomgående svaret fra UD er at norske myndigheter foretrekker dialog på bakrommet.

Amnesty har kritisert Utenriksdepartementet (UD) og Børge Brende for manglende kritikk av regimene i Russland, Tyrkia, Saudi-Arabia og Kina.

Under Brendes ledelse har norske handelsinteresser ofte trumfet hensynet til menneskerettigheter. Det gjennomgående svaret fra UD er at norske myndigheter foretrekker dialog på bakrommet.

Et viktig svar til dette, er at menneskerettighetsaktivister over hele kloden, ikke minst i disse fire landene, ønsker seg det motsatte. De ønsker at politiske ledere i andre land skal tørre å stå opp for ytringsfrihet og si det høyt og tydelig.

Mange av dem mener at deres liv og frihet noen ganger avhenger av det.

Vårt innlegg i Dagbladet førte til en debatt i NRKs «Dagsnytt atten» 27. september. Her brukte Høyres statssekretær Marit Berger Røsland argumentet om at det heller ikke var andre vestlige land som ville ta imot Dalai Lama eller kritisere Kina. Når ble det et argument? Illustrerer det ikke nettopp den totale mangelen på prinsippfasthet i norsk utenrikspolitikk?

Røsland er spesielt kritisk til vårt innlegg på tre punkter. For det første mener hun at utenriktjenesten har trappet opp kampen for ytringsfrihet. Amnesty følger norske myndigheter over hele kloden og spør ganske enkelt: hvor er de konkrete eksemplene? At UD mener at norske sivilsamfunnsorganisasjoner er viktige, ser vi altfor lite til i praksis. Mens det under Bondeviks første regjering ble ført løpende konsultasjoner med sivil samfunn ved utenlandsbesøk, hører dette til sjeldenhetene under sittende regjering – noe det også gjorde under den rødgrønne regjeringen.

Statssekretæren mener for det andre at det er useriøst at vi kritiserer dem for unnfalldenheten rundt fredsprisvinner Liu Xiaobos bortgang.

Dette var altså en situasjon hvor statsministeren erklærte at det var en menneskerett å ha sommerferie, og hvor Norge var langt svakere enn EU i vår kritikk av Kinas håndtering av Xiaobos sykdom. Dette framstår fortsatt som en skamplett i norsk utenrikspolitikk.

Røsland mener til slutt at norsk forsvarsmateriell er under streng kontroll. Likevel sendes norske våpen til Saudi-Arabia som kan ende opp i folkerettsstridige angrep mot sivilbefolkningen i Jemen. Alle ser dermed at statssekretærens respons faller på sin egen urimelighet.

Vedlegg 5: Norge fremmer menneskerettigheter

(Innlegg i Dagbladet, 5. oktober 2017: <https://www.dagbladet.no/kultur/norge-fremmer-menneskerettigheter/68755890>)

Av: Marit Berger Røsland, statssekretær i UD

Det kan ikke være slik at krasse enkeltuttalelser er den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty.

Generalsekretær i Amnesty Norge, John Peder Egenæs, hevder i Dagbladet 3. oktober at norske myndigheter velger dialog «på bakrommet» i vårt internasjonale engasjement for menneskerettigheter. En slik strategi skal være bevis på at Norge prioriterer handelsinteresser framfor menneskerettigheter.

Jeg kan bekrefte at Utenriksdepartementet prioriterer norske interesser, inkludert handelsinteresser. Noe annet ville vært oppsiktsvekkende. I motsetning til hva Egenæs synes å tro, er det ikke i strid med våre interesser som land å fremme menneskerettigheter. Derfor har vi satt dette høyt på vår dagsorden.

I noen saker fronter vi kritikk i media, men det kan ikke være slik at krasse enkeltuttalelser er den eneste strategien som får godkjentstempel av Amnesty.

Norge bruker flere arenaer til å ta opp menneskerettighetsutfordringer. Vi arbeider for endring gjennom langsiktig innsats i FN, internasjonale organer som OSSE og Europarådet, i samarbeid med sivilsamfunnsorganisasjoner og i direkte dialog med land.

Egenæs er meget selektiv i de eksempler han trekker fram. Han ser bort fra at da generalsekretæren for Amnesty i Tyrkia og andre menneskerettighetsforkjempere ble arrestert i sommer, tok statsminister Erna Solberg dette direkte opp med president Erdogan. Norge har gjentatte ganger tatt opp bekymring for situasjonen for seksuelle minoriteter i Russland, både direkte med russiske myndigheter og i det offentlige rom. Norge har nylig gjennomført første runde i en ny årlig konsultasjonsmekanisme med Kina, der også menneskerettigheter var på dagsordenen etter syv år uten politisk kontakt.

Egenæs påstår at Norge selger våpen til Saudi-Arabia. Norge har ikke åpnet for eksport av våpen eller ammunisjon til Saudi-Arabia.